

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Hispanistika

Bakalářská práce

Anna Schumannová

Sociální aspekty španělské poválečné literatury:

Úl a Příběh jednoho schodiště

Social aspects of Spanish post-war literature:

The Hive and The Story of a Stairway

Poděkování

Děkuji vedoucímu doc. Juanu Antoniovi Sánchezi Fernándezi, Ph.D. za odborné vedení práce, užitečné rady a čas věnovaný mé práci.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 3. května 2020

Anna Schumannová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá sociálními aspekty španělské poválečné literatury. Zaměřuje se na dvě díla období prvního frankismu, na román *Úl* Camila José Cely a na *Příběh jednoho schodiště*, drama Antonia Buera Valleja. V teoretické části práce nastiňuje nezbytný historický a sociálně – ekonomický kontext, španělskou občanskou válku a následné poválečné období, a to se zaměřením se na bezprostřední důsledky války, samotný režim, na ekonomiku a společnost. Dále pak stručně přibližuje literaturu poválečného období, a také život obou autorů. Ve druhé, více praktické části, se práce věnuje jednotlivým sociálním aspektům, které se v literárních dílech vyskytují a obě díla jsou v rámci těchto témat porovnána. Tématy jsou každodenní život, chudoba a hlad, prostituce, postup na společenském žebříčku a naděje.

Klíčová slova

Camilo José Cela, Antonio Buero Vallejo, poválečná literatura, španělská občanská válka, sociální aspekty, nižší společenské vrstvy

Abstract

This bachelor's thesis examines social aspects of Spanish post-war literature. It focuses on two works of first period of Francoism, on novel *The Hive*, written by Camilo José Cela and on drama *The Story of a Stairway*, written by Antonio Buero Vallejo. In the theoretical part, the thesis describes indispensable historic and socioeconomic context, Spanish Civil War, and subsequent post-war period with focus on immediate consequences, the regime itself, the economics and society. Thereafter it briefly describes the literature of post-war period, and the life of both authors. In the second, more practical part, the thesis concentrates on particular social aspects which can be found in the literary works, and the works are compared within the themes. The themes are everyday life, poverty and hunger, prostitution, advancement on the social ladder and hope.

Key words

Camilo José Cela, Antonio Buero Vallejo, post-war literature, Spanish civil war, social aspects, lower class of society

Obsah

Úvod	6
1. Historický a sociálně – ekonomický kontext	7
1.1. Španělská občanská válka	7
1.1.1. Úvod.....	7
1.1.2. Republikáni.....	9
1.1.3. Frankisté.....	10
1.1.4. Násilí, důsledky a vliv války na budoucí diktaturu	11
1.2. Poválečné Španělsko: frankismus	13
1.2.1. Bezprostřední důsledky války.....	13
1.2.2. Fungování režimu	14
1.2.3. Církev.....	14
1.2.4. Ekonomika a společnost: bída a hlad.....	15
2. Španělská poválečná literatura	18
2.1. Odras reality v poválečné literatuře.....	18
2.2. Autoři a cenzura.....	18
2.3. Poválečný román	19
2.3.1. Nový realismus generace 36	19
2.3.2. První generace poválečného období	20
2.3.3. Román 50. let neboli generace poloviny století.....	20
2.4. Poválečné drama.....	21
2.5. Autoři analyzovaných děl.....	22
2.5.1. Camilo José Cela	22
2.5.2. Antonio Buero Vallejo.....	23

3. Nižší společenské třídy.....	25
3.1. Úvod	25
3.1.1. Nižší společenské třídy: život obyčejných lidí	25
3.1.2. Občanská válka a politické dění	26
3.2. Každodenní život.....	33
3.2.1. Úvod.....	33
3.2.2. Přítomnost tématu v literárních dílech.....	34
3.3. Chudoba a hlad	46
3.3.1. Úvod.....	46
3.3.2. Přítomnost tématu v literárních dílech.....	46
3.4. Prostituce	61
3.4.1. Úvod.....	62
3.4.2. Přítomnost tématu v literárních dílech.....	62
3.5. Touha po postupu na společenském žebříčku a naděje	68
3.5.1. Úvod.....	68
3.5.2. Přítomnost tématu v literárních dílech.....	68
Závěr.....	77
Resumé	79
Resumen	81
Bibliografie.....	83

Úvod

Cílem této práce bakalářské práce je pojednat o sociálních aspektech španělské poválečné literatury prostřednictvím porovnání dvou děl z tohoto období: románu *Úl* (La colmena) Camila José Cely a dramatu *Příběh jednoho schodiště* (Historia de una escalera) Antonia Buera Valleja. Obě díla byla napsána přibližně ve stejné době, v poválečném období, které následovalo bezprostředně po skončení španělské občanské války v roce 1939. Román *Úl* byl vydán v roce 1951¹ a hra *Příběh jednoho schodiště* byla napsána v roce 1947, premiéru pak měla v roce 1949 a vydána byla v roce 1950.² Proto budou tato díla porovnána s přihlédnutím k historickému a sociálně-ekonomickému kontextu poválečného Španělska. Děj obou příběhů se odehrává v Madridu, a proto se zaměříme na městské prostředí, konkrétně na nižší společenské třídy a na témata, která s nimi a touto dobou souvisí: každodenní život, chudoba a hlad, prostituce, touha po postupu na společenském žebříčku a naděje.

V první kapitole nastíníme historický kontext samotné občanské války, který je důležitý pro pochopení poválečného období, které následovalo. Dále se zaměříme na atmosféru poválečného Španělska. V této kapitole se budeme věnovat období prvního frankismu a životu běžných lidí v té době, avšak jen v rámci období, kdy byla díla, která jsou předmětem této práce, napsána. Pozdější vývoj španělských dějin a pokračování frankistického režimu již překračuje rámec této práce. Konkrétně se budeme věnovat bezprostředním důsledkům války, jako jsou například poválečné represe vůči poraženým. Dále nastíníme fungování samotného režimu a také ekonomiku a společnost té doby, roli církve a špatné postavení žen. Poté se zaměříme na odraz reality v poválečné literatuře a na tvorbu autorů 40. let 20. století a kolem roku 1950 v rámci románu a dramatu. Tato tvorba byla silně ovlivněna válkou jako takovou, ale také striktní cenzurou. Následně stručně uvedeme život a dílo obou autorů a jejich roli ve válce a v poválečném období. Vzhledem k tomu, že jsou obě díla produktem poválečného Španělska, je všechen tento kontext nutný pro pochopení samotného tématu této práce. V druhé části se již budeme soustředit na nižší společenské třídy, na samotnou literární analýzu, kde budeme porovnávat daná témata, sociální aspekty v obou dílech. Každé téma vždy stručně uvedeme a následně se mu budeme věnovat v rámci analyzovaných děl.

¹ FORBELSKÝ, Josef. *Španělská literatura 20. století*. Praha: Karolinum, 1999, s. 103.

² PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. *Manual de literatura española. Vol. 14, Posguerra, dramaturgos y ensayistas*. Pamplona: CÉNLIT Ediciones, S.L., 1995, s. 236.

1. Historický a sociálně – ekonomický kontext

1.1. Španělská občanská válka

1.1.1. Úvod

Španělská občanská válka oficiálně začala 17. července 1936³ a skončila 1. dubna 1939.⁴ Bojovali pravicoví povstalci, jejichž vedení se ujal generál Francisco Franco, proti převážně levicovým republikánům. Frankisté proti zastáncům druhé republiky. Státní převrat chystali již od března 1936.⁵ Vše začalo vzporou v marocké Melille, chtěli udělat vojenský puč, ten ale nebyl zcela úspěšný⁶, a to hlavně proto, že dělnická třída se postavila na stranu vlády.⁷ Povstalci se zmocnili marockých držav, Navarry, Kastilie-Leónu, Galicie, části Aragonie a Extremadury, a na jihu Cádizu a Sevilly, ale zbytek země, včetně Barcelony, Madridu a Valencie, zůstal na straně republiky.⁸ Baskové získali autonomii a také zůstali na straně republiky.⁹ Povstání, ve kterém chtěli rychle převzít moc, se změnilo v občanskou válku¹⁰, kterou ani jedna ze stran nečekala. Představovali si, že vše bude trvat pár dnů až týdnů, ne tři roky.¹¹ A Franco za ty necelé tři roky občanské války postupně získal kontrolu nad celým Španělskem.¹²

Občanská válka bylo hned několik konfliktů v jednom. Byla to válka na rovině vojenské: obhájci a odpůrci republiky. Dále to byla válka náboženská: ateisté a klerikálové, církve se postavila na stranu povstalců. A také válka ideová: liberálové vzhlízející k Francii či Británii a konzervativci nedůvěřiví ke zbytku Evropy. Občanská válka byla velmi krutým a krvavým konfliktem, oba tábory chtěly vyloženě eliminovat druhou stranu. Probíhaly velké čistky, kde bylo zabito množství civilistů proto, že druhé straně byli zkrátka nepohodlní a nechtěli je ve společném státě.¹³ „Podle nejnovějších studií [...] odhadují historici počet

³ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 484.

⁴ Tamtéž, s. 514.

⁵ UBIETO ARTETA, Antonio – José María, SECO SERRANO, Carlos aj. *Dějiny Španělska*. Přel. Vít Urban. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 699.

⁶ CHALUPA, Jiří. *Stručná historie států: Španělsko*. Praha: Nakladatelství Libri, 2010, s. 149.

⁷ TAMAMES, Ramón. *La República: La era de Franco*. Madrid: Alianza Editorial, 1988, s. 130.

⁸ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2010, s. 149.

⁹ Tamtéž, s. 149.

¹⁰ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 161.

¹¹ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 484.

¹² TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 161.

¹³ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 487.

civilních obětí teroru během války zhruba na 150 000, z toho 100 000 povražděných povstalci a něco přes 50 000 na republikánském území.¹⁴

Válku lze rozdělit do tří období. První fáze probíhala od léta 1936 do jara 1937, kdy povstalci postupovali od severu i od jihu a neúspěšně zaútočili na Madrid, republikáni útok hlavně díky pomoci Sovětského svazu odrazili. Druhá fáze byla od jara 1937 do podzimu 1938, kdy se republikáni pokoušeli dostat do vedení, několikrát zaútočili na povstalce, ale nikdy neuspěli, což předznamenalo vítězství povstalců. Třetí fáze probíhala od podzimu 1938 do jara 1939, kdy se republikáni už jen marně bránili, ale vítězství povstalců nemohli zadržet.¹⁵ 26. března 1939 povstalci obsadili Madrid a 1. dubna válka skončila naprostým vítězstvím povstalců.¹⁶ Problém republikánů byl ten, že se sice dokázali úspěšně bránit, ale nedokázali efektivně útočit.¹⁷

„Republikáni jenom kontinuálně ztráceli další a další teritoria a města, [...] prakticky při každé jejich ofenzivě předsunuté jednotky ztrácely kontakt s vrchním velením a docházelo k smrtícím zmatkům. [...] Hlavním důvodem [měl být] chronický nedostatek schopných a zkušených velitelů.“¹⁸

Navíc republika, která byla více průmyslová¹⁹, musela na rozdíl od Franka zavést přidělový systém. Franco jej nepotřeboval, měl pod kontrolou rozsáhlé zemědělské oblasti s nižší hustotou populace. Republikánská města byla oproti tomu lidnatější a trpěla hlady. Život pro obyčejné obyvatelstvo byl proto na Frankově straně jednodušší.²⁰ Nicméně hlad s vítězstvím Franka a porážkou republiky pro španělské obyvatelstvo neskončil.²¹

Obě strany byly závislé na zahraniční pomoci, bez nich by konflikt nebyl takový, jaký byl. Navíc někteří diktátoři využili Španělsko k vyzkoušení nejnovějších technologií, které pak použili ve druhé světové válce.²² Většina států se do konfliktu zapojovat nechtěla, „na konci srpna 1936 celkem 27 evropských států podepsalo Dohodu o nevměšování se do španělské občanské války.“²³ Nicméně i přesto Franka podpořilo Německo, Itálie, Portugalsko²⁴ a také

¹⁴ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 497.

¹⁵ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 500.

¹⁶ Tamtéž, s. 505.

¹⁷ Tamtéž, s. 502.

¹⁸ Tamtéž, s. 503–504.

¹⁹ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 168.

²⁰ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 509.

²¹ Tamtéž, s. 531.

²² Tamtéž, s. 505.

²³ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 506.

²⁴ Tamtéž, s. 506.

Spojené Státy.²⁵ Hitlerova podpora byla velmi podstatná, bez této pomoci frankisté nemuseli zvítězit. Pomoc Itálie byla sice větší, ale za to menší kvality, a proto neměla takový význam jako ta německá.²⁶ Republikány podpořil Sovětský svaz, díky kterému tak posílili španělští komunisté.²⁷ Malou měrou republice pomohlo i Mexiko v podobě peněžního příspěvku na válečné materiály.²⁸ A spolu se SSSR pak pomohli také tzv. interbrigadisté, což byli dobrovolníci organizovaní Komunistickou internacionálou z více než padesáti států světa včetně Československa.²⁹ Těchto dobrovolníků bylo celkem asi 40 000, ale najednou jich ve Španělsku nebylo více jak 18 000. Nebyli žádnou rozhodující silou, ale zastávali morální podporu, zúčastnili se všech důležitých bitev. Nicméně pomoc, kterou obdržela republika se nedá srovnávat s tou, jakou měli frankisté.³⁰

1.1.2. Republikáni

Pro levici to nebyla jen válka v jejich zemi, chápali ji v mezinárodním měřítku „jako boj proti fašismu a nacismu, které ohrožovaly celý civilizovaný svět.“³¹ Situace pro levici byla zároveň komplikovaná zevnitř, protože nebyli jednotní. Politici se báli levicové revoluce, váhali, zda vyzbrojit dělníky, protože se báli anarchistů a toho, že ti se obrátí právě proti republice. A to byla chyba, je možné, že by jinak republikáni byli schopni povstání potlačit.³² Vláda se navíc na začátku konfliktu rozhodla demobilizovat, chtěla tak oslabit povstalce, ale na jejich straně nikdo nedemobilizoval, jelikož jim za to hrozil trest smrti, ale na vlastní straně se pak mnoho republikánů zpět do armády již nikdy nevrátilo.³³

Vláda se tedy obávala levicové revoluce a to oprávněně. V prvních dnech války ztratila kontrolu nad situací a převzaly ji lidové výbory s převahou socialistů a anarchistů. Tak začal revoluční teror, proti kterému se nejdříve nikdo nedokázal bránit.³⁴ „Ulicemi měst, ale mnohde i venkovem táhly bandy tzv. *incontrolables*³⁵, kteří se očividně vyžívali v destrukci a krutých násilnostech.“³⁶ Republika nevěděla, zda „revolucí“, „tj. lidové a revoluční výbory společně

²⁵ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 144.

²⁶ Tamtéž, s. 138.

²⁷ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 506–507.

²⁸ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 146.

²⁹ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 506–507.

³⁰ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 144–146.

³¹ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 485.

³² CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 485.

³³ Tamtéž, s. 488.

³⁴ Tamtéž, s. 488–489.

³⁵ Vlastní orientační překlad: Nekontrolovatelní.

³⁶ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 489.

s milicionáři³⁷, využít k boji proti povstalcům, anebo ji radši potlačit a odložit. Na rozdíl od anarchistů, umírnění socialisté, republikáni a komunisté byli toho názoru, že nyní není na revoluci čas. Anarchistická revoluce byla tak převratná, až byla nepřijatelná pro obě strany. Navíc uvnitř levice byl další problém, střední třídy se začaly obracet ke komunistům. Komunisté poslechli Stalina, že nyní „se ve Španělsku žádná levicová revoluce provádět nemá [a] začali bránit střední vrstvy před anarchistickou revolucí.“³⁸ Zároveň v rámci levice narůstal odpor proti vlivu komunistů, což republiku oslabovalo.³⁹ Všechny republikánské vnitřní konflikty to povstalcům usnadňovaly. Na rozdíl od republikánů poslouchali Franka na slovo.⁴⁰

1.1.3. Frankisté

Výhodou povstalců bylo pevné vedení, Francisco Franco byl již 1. října 1936 prohlášen *Generalisimem* jejich armády a také hlavou státu, k tomu Franco začal používat titul *Caudillo*⁴¹. Byl zdatným velitelem⁴², byl vytrvalý⁴³, ale politicky se neangažoval⁴⁴, z počátku neměl žádné politické zkušenosti.⁴⁵ Původně nebylo plánováno, že právě on bude vrchním velitelem. Původní velitel zahynul při letecké nehodě, další dva vybraní generálové ve své funkci selhali, byli zatčeni a zastřeleni. Další byli také zabiti, nebo nebyli pro takovou funkci vhodní.⁴⁶ Franco se hned 19. července ujal v Maroku velení africké armády⁴⁷, která velmi přispěla k vítězství povstalců⁴⁸, bez ní by válku pravděpodobně nevyhráli.⁴⁹ Nejdříve byl ale problém v tom, že armáda byla v Maroku a Franco ji neměl jak přepravit do Španělska. Námořní spojení bylo zablokováno republikou. Nicméně Franco požádal o pomoc Hitlera a Mussoliniho, díky nimž vytvořil letecký most⁵⁰, první v historii⁵¹, a do konce září přepravil do Španělska celou africkou armádu včetně vojenského materiálu.⁵²

³⁷ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 489.

³⁸ Tamtéž, s. 491.

³⁹ Tamtéž, s. 489–491.

⁴⁰ Tamtéž, s. 493.

⁴¹ V češtině: vůdce.

⁴² Tamtéž, s. 494.

⁴³ TUSELL, Javier. *Franco en la guerra civil: Una biografía política*. Barcelona: Tusquets, 1993, s. 81.

⁴⁴ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 494.

⁴⁵ TUSELL, Javier. Cit. d., 1993, s. 51.

⁴⁶ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 494–495.

⁴⁷ Armáda bojující v koloniálních válkách v Maroku. Tamtéž, s. 488.

⁴⁸ Tamtéž, s. 485.

⁴⁹ Tamtéž, s. 508.

⁵⁰ Tamtéž, s. 500.

⁵¹ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 132.

⁵² CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 500–501.

Franco měl ale také pod svým velením různá politická uskupení: falangisty, karlisty a dobrovolníky bojující za krále Alfonse nebo za stranu CEDA.⁵³ Někteří jejich vůdci se podle Franka chovali příliš autonomně, hlavně fašistická falanga. V únoru 1937 začal Frankovi sloužit Ramón Serrano Suñer, jeho švagr a právník.⁵⁴ „Suñer vymyslel a vybudoval politickou, administrativní a právní strukturu Frankova režimu.“⁵⁵ Poradil mu, „aby se do čela země postavil sám [...] aby se nespoléhal jenom na svou dominanci uvnitř armády, ale aby pro svou podporu vytvořil masové ideologické hnutí.“⁵⁶ Pro tyto účely se mu nabízeli falangisté a karlisté. I když byli politicky nekompatibilní, rozhodl se je sjednotit a to tak, že se o tom sami velitelé obou hnutí dozvěděli z tisku. Nově sjednocená falanga fungovala jako státostrana, důstojníci a státní úředníci se členy stávali automaticky. Formálně byla strana spíše falangistická, ale ve skutečnosti o všem rozhodoval Franco.

1.1.4. Násilí, důsledky a vliv války na budoucí diktaturu

V lednu 1938 představil Franco svou první vládu, která byla základem i pro jeho budoucí diktaturu.⁵⁷ Je podstatné zmínit, že „Frankovo Španělsko bylo machistickou zemí, kde o všem důležitém rozhodovali muži a na tom se během [...] diktatury nic nezmění.“⁵⁸ Byl zrušen zákon o rozvodu, a to platilo i zpětně, rozvod a následná druhá svatba byly tedy neplatné.⁵⁹ V březnu 1938 pak tato vláda vytvořila něco jako zákoník práce⁶⁰, který byl během války jediným oficiálním ústavním dokumentem.⁶¹ Měl být

„kompromisem mezi falangistickým viděním světa a katolickým tradicionalismem. [...] Právě tento speciální mix fašismu a katolictví měl charakterizovat Frankovo Španělsko po celé dekády. Modré košile a fašistický pozdrav zdviženou paží, vojenské přehlídky, pochodňové pochody, pompézní vzpomínkové akce na počest padlých spolubojovníků; a na druhé straně záplava církevních aktivit, procesí, poutě, polní mše, žehnání uniformám i zbraním. [...] Postupem času navíc Franco dospěl k závěru, že pro stabilitu budoucí diktatury bude výhodné využít dlouhé války a ‚vyčistit‘ Španělsko od všech, kteří by v budoucnu mohli ‚dělat potíže‘.“⁶²

⁵³ CEDA: Španělská konfederace autonomních pravicových stran. CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 700.

⁵⁴ Tamtéž, s. 495–496.

⁵⁵ Tamtéž, s. 496.

⁵⁶ Tamtéž, s. 496.

⁵⁷ Tamtéž, s. 496.

⁵⁸ Tamtéž, s. 496.

⁵⁹ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 168.

⁶⁰ Španělsky: Fuero del trabajo. CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 496.

⁶¹ TUSELL, Javier. Cit. d., 1993, s. 256.

⁶² CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 497.

Vojenská diktatura nevznikla náhodou, byla plánovaná.⁶³ Vše si připravoval tak, aby mu nic nestálo v cestě.⁶⁴ Vyhlásil výjimečný stav a zakázal stávky, schůze, manifestace a držení zbraní. Kdo neuposlechl, byl povstaleckými vojáky zastřelen, většinou hned na místě bez soudu. Všichni zvolení politici byli zbaveni svých funkcí a nahrazeni. Probíhalo masové zatýkání. Někdy byli „rudí“ zastřeleni jen pro výstrahu ostatním. Všem, kteří se dříve politicky angažovali na straně republiky, hrozila smrt.⁶⁵

„Nejvíce se vraždilo tam, kde [...] vyhrála lidová fronta, případně tam, kde před válkou zuřily největší sociální konflikty. Ale k úhoně mohli přijít i ti, kdo se nijak politicky neangažovali. [...] Před popravčí čety byli hromadně posíláni učitelé, lékaři, státní úředníci, umělci, představitelé samosprávy atd. Ti všichni pro budoucího samovládců představovali potenciální riziko, které muselo být odstraněno. [...] Mrtvých bylo brzy tolik, že už nestačily hřbitovy, a tak byla těla hromadně ukládána do velkých jam.“⁶⁶

Nicméně vraždy probíhaly i na straně republiky, rozdíl byl ovšem v tom, že republika násilí od začátku kritizovala a později i přísně trestala. Násilí a vraždy na straně republiky probíhaly hlavně na začátku války. Oběťmi byly církevní osoby, pravíkoví politici, velkostatkáři, bohatí podnikatelé a obchodníci, a také mnoho obyčejných katolíků. Církev byla od začátku na straně povstalců, arcibiskupové a biskupové chválili Franka a povstalce a někteří faráři sami bojovali na frontě proti bezbožné republice.⁶⁷ Taková byla situace ve Španělsku během války: čistky, násilí, teror, utrpení, strach a hlad.

⁶³ TUSELL, Javier. Cit. d., 1993, s. 97.

⁶⁴ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 497.

⁶⁵ Tamtéž, s. 497–498.

⁶⁶ Tamtéž, s. 498.

⁶⁷ Tamtéž, s. 498–499.

1.2. Poválečné Španělsko: frankismus

1.2.1. Bezprostřední důsledky války

Celé Španělsko bylo rozděleno na vítěze a poražené. Bezprostředními důsledky války byly represe vůči poraženým, a to v totalitním stylu. Franco chtěl „zlikvidovat veškerý odkaz republiky, rozbít napadrt' dělnické hnutí [a] beze zbytku zničit komunismus i anarchismus.“⁶⁸ Nadále pronásledoval „rudé“, jako kdyby válka neskončila. Byly popraveny tisíce lidí, odhaduje se až 50 000. Lidé byli před popravčí čety posíláni polními a válečnými tribunály po stovkách.⁶⁹ Hromadné popravy pokračovaly až do roku 1945. Mnoho lidí bylo vězněno. Po válce byla vězněným frankistům udělena milost a jejich zločiny jim byly smazány z trestního rejstříku. Republikánům, kromě pár výjimek, žádná amnestie udělena nebyla.⁷⁰ „V roce 1940 bylo podle oficiálních frankistických zdrojů ve vězeních a koncentračních táborech na 270 000 politických vězňů.“⁷¹ Poslední koncentrační tábor byl uzavřen v roce 1947. V roce 1952 byly ve věznicích stále stovky válečných zajatců.⁷² Někteří byli stále vězněni i v době Frankovy smrti.⁷³

Vězni byli využíváni „k víceméně otrocké práci na ‚rekonstrukci země‘. Stavěli silnice, přehrady, zavodňovací kanály.“⁷⁴ Vězení se stavěla blízko uhelných a rtuťových dolů, kde se pracovalo ve velmi špatných podmínkách. Ve vězeních byly i ženy a spolu s nimi i jejich děti do 4 let, starší děti byly posílány na převýchovu. Mnoho lidí udávalo a donášelo na ostatní ze svého okolí. Zastánci republiky pracující ve státní správě byli připraveni o práci, obživu a společenské postavení, a byli nahrazeni stoupenci Franka. Až do roku 1966 bylo souzeno celkem 325 000 obyvatel, někteří byli vyháněni z místa bydliště a byl jim konfiskován majetek.⁷⁵ Franco „byl pevně přesvědčený, že vítěz má právo vzít si vše a poražení mohou být rádi, pokud si zachrání holý život. Vítězství jako kořist, absolutní moc a pomsta.“⁷⁶

⁶⁸ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 514.

⁶⁹ Tamtéž, s. 514–515.

⁷⁰ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 194–195.

⁷¹ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 515.

⁷² Tamtéž, s. 515.

⁷³ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 195.

⁷⁴ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 515.

⁷⁵ Tamtéž, s. 516.

⁷⁶ Tamtéž, s. 517.

1.2.2. Fungování režimu

Franco chtěl Španělsko chránit před změnami a modernizací, v tom s ním z počátku souhlasila církev. Jeho ideologové vytvořili tzv. organickou demokracii, která měla být opakem tzv. anorganické demokracie, jenž se zakládá na všeobecném volebním právu, politických stranách a vládě zodpovídající se parlamentu. Ústava během frankismu neexistovala, vládlo se podle jednotlivých zákonů. Byla tam i pozitiva, oficiálně měl stát zaručovat například minimální mzdy, sociální pojištění či rodinné přídatky. Ve skutečnosti to ale vypadalo jinak. S pomocí armády, policie a civilní gardy se udržoval vnitřní pořádek v zemi. Jediná politická strana, státostrana *Movimiento nacional*⁷⁷, byla ovládána převážně falangisty. Většina členů nebyla nijak aktivní, ale strana mohla lidem dopomoci ke kariéře či zakrýt levicovou minulost. Hnutí se stalo masovou organizací, v roce 1942 s milionem členů.⁷⁸ Franco chtěl získat podporu monarchistů, proto již v roce 1947 prohlásil Španělsko za monarchii. On byl samozřejmě v čele jako doživotní regent a sám začal hledat kandidáta na budoucího krále.⁷⁹ V roce 1948 se rozhodl, že to bude Juan Carlos, vnuk posledního krále Alfonse XIII.. Nechal ho poslat do Španělska na převýchovu a v roce 1969 ho jmenoval svým oficiálním nástupcem. Musel odpřisáhnout věrnost jemu, jeho straně a frankistickému státu.⁸⁰

1.2.3. Církev

Církev měla za frankismu velkou roli, ve čtyřicátých letech ovládala většinu škol.⁸¹ Na středních školách a univerzitách se kladl největší důraz právě na náboženství, politické vzdělávání a tělesnou výchovu.⁸² Církev určovala také postavení žen: „ženy měly zasvětit svůj život úkolům náležícím jim ‚v souladu s jejich pohlavím‘, což měla být starost o domácnost, manžela a děti. [...] Na profesní život, na aktivní účast v politice, na rozvod, antikoncepci apod. měly definitivně zapomenout.“⁸³ Stanovovala také pravidla pro každodenní chování žen a v rámci toho určovala i to, jaké oblečení mají nosit a jaké ne.⁸⁴ A tato spolupráce církve s diktaturou od katolictví mnoho Španělů odradila. Nicméně Frankovi církev velmi pomohla, a to i v mezinárodním měřítku: po druhé světové válce v roce 1945 nemohl být režim spojený

⁷⁷ V češtině: Národní hnutí. CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 520.

⁷⁸ Tamtéž, s. 518–520.

⁷⁹ Tamtéž, s. 522.

⁸⁰ Tamtéž, s. 526–527.

⁸¹ Tamtéž, s. 523.

⁸² TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 276.

⁸³ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 523.

⁸⁴ FOLGUERA, Pilar. La Construcción De Lo Cotidiano Durante Los Primeros Años Del Franquismo. *Ayer*. 1995, no. 19. s. 182. [on-line] [cit. 2020-02-21] Dostupné z: <www.jstor.org/stable/41328405>, podle: Hoja Parroquial, 1 de julio de 1945.

s fašismem a nacismem, a proto díky církvi začal vystupovat jako režim nacionálně-katolický.⁸⁵ Církev režim podporovala až do šedesátých let, poté začala být více samostatná a více kritická.⁸⁶

1.2.4. Ekonomika a společnost: bída a hlad

Španělsko bylo po válce naprosto zpustošené. Bylo zničeno 250 000 domovů.⁸⁷ Počet aktivního obyvatelstva se ve Španělsku, jako důsledek války, snížil asi o 500 000 lidí. Toto číslo tvoří ti, kteří padli ve válce, byli popraveni či emigrovali.⁸⁸ Mimo jiné emigrovalo mnoho profesionálů, techniků a specializovaných dělníků, což přispělo k zastavení hospodářského růstu mezi lety 1939 a 1951, a vedlo k bídě a hladu.⁸⁹ Španělsko bylo po válce tak chudé, že lidé hlady umírali.⁹⁰ „Zemědělská produkce za války poklesla o 21 procent, průmyslová o 31 procent, hrubý domácí produkt se snížil o čtvrtinu. [...] V polovině května 1936 byl zaveden přidělový systém na potraviny a základní spotřební zboží, který vydržel celých třináct let, až do roku 1952.“⁹¹ Problém byl v tom, že přidělový systém lidem zajistil jen minimální množství základních potřeb, proto se kvůli nedostatkům zboží uchýlovali k nákupu na černém trhu.⁹² Navíc zboží, které bylo k dostání v rámci přidělového systému nebylo kvalitní.⁹³ Za prodej i nákup zboží hrozilo vězení, avšak velcí obchodníci měli s režimem dohodu a díky černému trhu bohatli. Zároveň se na něm podíleli i někteří režimní politici a úředníci.⁹⁴ Ale pro některé zemědělce byly výdělky na černém trhu nezbytné pro přežití. Produkty z černého trhu byly také samozřejmě dražší, což byla daň za to, že zboží bylo vůbec k sehnání. Také se dalo platit zbožím z přidělového systému, které by člověk nevyužil, výměnou za jiné produkty, které potřeboval.⁹⁵ Například tabák byl také na přiděl, a to na základě tzv. kuřácké karty, na kterou ženy neměly vůbec právo.⁹⁶

Těžký průmysl, konkrétně těžba uhlí a výroba oceli měla přednost na úkor obyvatelstva, většina populace trpěla skutečnou bídou. Lidé neměli kde bydlet, trpěli hlady a nedostatkem

⁸⁵ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 523–524.

⁸⁶ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 181.

⁸⁷ VIZCAÍNO CASAS, Fernando. *La España de la posguerra 1939-1953: Anecdotario de los años difíciles*. Barcelona: Editorial Planeta, 1975, s. 11.

⁸⁸ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 170–171.

⁸⁹ Tamtéž, s. 194–195.

⁹⁰ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 531.

⁹¹ Tamtéž, s. 531–532.

⁹² Tamtéž, s. 532.

⁹³ BARCIELA, Carlos. La España del «estraperlo». In *El primer franquismo: España durante la segunda guerra mundial*. V Coloquio de Historia Contemporánea de España, dirigido por Manuel Tuñón de Lara. Ed. García Delgado, José Luis. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1989, s. 106.

⁹⁴ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 532.

⁹⁵ BARCIELA, Carlos. Cit. d., 1989, s. 107 a s. 112–113.

⁹⁶ VIZCAÍNO CASAS, Fernando. Cit. d., 1975, s. 72.

oblečení, prodávalo se proto přešívané oblečení nebo také použité kartáčky na zuby. Chronická podvýživa přispěla k vysokému výskytu tuberkulózy ve městech. Bylo tolik žebráků, že se rozdávaly pokuty těm, kdo jim dal almužnu. Nezaopatřené ženy se kvůli bídě živily prostitucí.⁹⁷ Mnoho rodin přišlo o členy svých domácností, a proto i děti musely pomáhat s obživou.⁹⁸ Lidé se jen snažili přežít, pokračovat dál a doufat v lepší zítřky.⁹⁹ Život jim navíc ztěžovaly odstávky elektřiny, které probíhaly po celém Španělsku, dělaly se na šest hodin denně, nejezdily ani tramvaje. V některých městech byly dokonce odstávky vody, a to od devíti od rána do devíti do večera.¹⁰⁰ „Platy nepřekročily předválečnou úroveň až do konce čtyřicátých let. Inflation ovšem zatím hnala ceny nemilosrdně nahoru.“¹⁰¹ V roce 1951 byly ceny desetkrát vyšší než v roce 1936. To vedlo ke snížení životní úrovně jak dělníků a rolníků, tak středních vrstev, drobných obchodníků a podnikatelů. Střední vrstvy se proto začaly stavět na stranu lidu a později bojovat proti režimu. Protesty probíhaly v celém Španělsku, ale ty největší byly v Katalánsku.¹⁰²

Franco chtěl navíc Španělsko izolovat od zbytku světa, mělo se spoléhat samo na sebe a nebýt závislé na zahraničním importu. Nezávislé Španělsko se mělo zakládat na zemědělství a proto také „tradiční rolník, zbožný a konzervativní, se měl stát základem frankistického Nového státu, v ostrém kontrastu se zkaženým, bezbožným a marxismem zpitoměným dělníkem z města.“¹⁰³ Mnoho produktů ze zahraničí se mělo vyrábět přímo ve Španělsku bez ohledu na cenu.¹⁰⁴ Ve skutečnosti to zcela nefungovalo. Španělsku chyběla umělá hnojiva z dovozu, a proto byla nízká produkce obilí, což nadále znamenalo hlad pro většinu populace. Byla potřeba industrializace země, v padesátých letech se znásobila průmyslová výroba a v roce 1952 mohl být konečně zrušen přidělový systém na chléb. Nicméně problém průmyslové výroby byl v tom, že byly potřeba stroje a technologie ze zahraničí, na což nebyl dostatek peněz, proto se Španělsko ke konci padesátých let ocitlo ve vážné finanční krizi. Franco musel upustit od celého nápadu nezávislého Španělska a dosadil do kabinetu nové technokratické ministry, kteří převzali řízení ekonomiky státu, a díky nim následoval v šedesátých letech hospodářský rozmach.¹⁰⁵

⁹⁷ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 532–533.

⁹⁸ VIZCAÍNO CASAS, Fernando. Cit. d., 1975, s. 72.

⁹⁹ Tamtéž, s. 70.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 132.

¹⁰¹ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 532.

¹⁰² IBÁRRURI, Dolores. *Boj španělského lidu proti Francovu režimu*. Přel. Libuše Prokopová. Praha: Orbis, 1952, s. 10.

¹⁰³ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 533.

¹⁰⁴ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 220.

¹⁰⁵ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 532–534.

Jak jsme již zmínili výše, ženy to neměly ve společnosti jednoduché. Nesměly pracovat stejně jako muži. Franco tak chtěl řešit nezaměstnanost. Ženy byly

„občany druhé kategorie. [...] Vdané ženy musely opustit své zaměstnání a dostávaly od státu odškodnění. [...] Ve výjimečných případech mohly i vdané ženy pracovat, potřebovaly ovšem zvláštní souhlas od svého muže. Tímto způsobem měly být ženy připoutány k domácnosti a bezpodmínečně podřízeny svým manželům.“¹⁰⁶

Dále pak nevěra ženy a muže nebyla posuzována podle stejného měřítko. Režim podporoval rodiny s dětmi, uděloval cenu za porodnost, ovšem ne matkám, ale otcům. Prodej a používání antikoncepce byl trestný čin. Ženy nepotřebovaly povolení manžela jen na práci, ale i na vycestování do zahraničí, založení bankovního konta či koupi nemovitosti. Dívky byly již ve škole učeny, jak být správnou ženou v domácnosti. Ve škole byly dívky od chlapců odděleny. Existoval i speciální předmět, kde se vyučovaly ‚hodnoty‘ diktatury.¹⁰⁷

Oficiální kultura, jak lze čekat, nebyla příliš kvalitní. V kinech promítali režimní komedie, v rádiu a pak i v televizi běžely estrády, soutěže a nekonečné seriály.¹⁰⁸ Všechny sdělovací prostředky byly kontrolovány a ovládány režimem.¹⁰⁹ V neděli se chodilo do býčí arény nebo na fotbal, kterým se Španělsko velmi proslavilo. Literatura, která se převážně četla, se dala sehnat v kioscích: dobrodružné a detektivní romány či western, další volbou pak byl komiks nebo fotoromány.¹¹⁰

¹⁰⁶ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 544.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 544–545.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 552.

¹⁰⁹ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 283.

¹¹⁰ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 552.

2. Španělská poválečná literatura

2.1. Odras reality v poválečné literatuře

Literatura pojednává o lidské existenci: osobní a sociální život člověka, jeho pocity a problémy. A nejde jen o život jednotlivce, ale o celou společnost, ve které jednatel žije a je její součástí. V našem případě se jedná o poválečné Španělsko. Literatura tedy určitým způsobem reprezentuje život, interpretuje ho, ale neimituje¹¹¹, není to „věrná reprezentace lidské existence.“¹¹² Nicméně, i přesto, že literatura přímo neimituje realitu, inspiruje se jí, vede s ní dialog. Jsou určité skutečnosti, které literatura využívá, jako například sociální kontext, kde se dá pozorovat odraz reality. Poválečné Španělsko bylo plné sociálních a „lidských problémů každodenního života“¹¹³, které inspirují a zároveň nutí k psaní takové literatury. To ovšem za Frankova režimu nebylo tak jednoduché. Avšak i přesto se o to někteří autoři pokusili. Můžeme proto v jejich dílech zpozorovat či přímo pocítit tu krutou realitu poválečného Španělska. To proto, že realistická literatura nám na základě naší každodenní zkušenosti připomíná život, který sami žijeme či který žili lidé dříve.

2.2. Autoři a cenzura

Mnoho umělců a intelektuálů odešlo do exilu, jako například Max Aub, Pedro Salinas, Jorge Guillén, Américo Castro či Luis Buñuel. Ostatní ve Španělsku zůstali, ale byla přísná cenzura, státní a církevní, autoři pak psali velice opatrně nebo vůbec.¹¹⁴ Existují i případy, kdy se dílo kvůli cenzuře vůbec nevydalo, například román *La juerga* od Ángela Marii de Lery¹¹⁵, který bojoval na straně republiky a byl skoro osm let vězněn. Tento román, který byl přes šedesát let ztracený ve frankistických archivech, měl napsat v roce 1957 a pojednává v něm o nižších vrstvách obyvatel.¹¹⁶

U dramatu se cenzura především z počátku poválečného období zaměřovala více než na nová, na předválečná dramata republikánských autorů.¹¹⁷ Některá díla García Lorcy nebo

¹¹¹ VILANOVA, Antonio. *Novela y sociedad en La España de la posguerra*. Barcelona: Editorial Lumen, 1995, s. 18–21.

¹¹² Vlastní orientační překlad, originál: „fiel representación de la existencia humana.“ Tamtéž, s. 20.

¹¹³ Vlastní orientační překlad, originál: „problemas humanos de la vida cotidiana.“ Tamtéž, s. 30.

¹¹⁴ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 547.

¹¹⁵ JORGE DE SANDE, María del Mar. Los efectos de la censura franquista: La juerga [1957, 1961], una novela inédita de Ángel María de Lera (1912-1984). *Epos: revista de filología*. 2018, no. 34, s. 89. [online] [cit. 2019-12-17] Dostupné z: <<http://revistas.uned.es/index.php/EPOS/article/view/22676/20700>>

¹¹⁶ Tamtéž, s. 91–93.

¹¹⁷ O'LEARY, Catherine. *The theatre of Antonio Buero Vallejo: ideology, politics and censorship*. Woodbridge, Suffolk: Tamesis, 2005, s. 51.

Valle Inclána byla zakázána.¹¹⁸ K dramatům měla být cenzura striktnější, protože „právě na jevišti je kontakt s diváky nejintenzivnější.“¹¹⁹ Nesměli psát o tématech, která by škodila režimu. Nicméně většina dramatiků psala podle daných norem stanovených režimem, a proto u nich cenzura nemusela příliš zasahovat.¹²⁰ Cenzura měla tedy na literaturu velký vliv, nezvládala ovšem kontrolovat vždy vše, to by ani nebylo možné, a proto někdy i přesto vycházely texty kritické k diktatuře.¹²¹

2.3. Poválečný román

Bezprostředně po občanské válce se téma války ve španělské literatuře opomíjelo. Autoři, kteří chtěli zůstat ideologicky nestranní, či ti, kteří byli na straně poražených nebyli schopni psát o konfliktu objektivně a nezaujatě. Konflikt byl příliš čerstvý, a navíc by jejich texty neprošly cenzurou. Proto jejich první poválečná díla působí, jako by žádná válka nebyla. Poté také existují díla frankistů, vítězů, kteří popisují válku ze svého úhlu pohledu.¹²² Během války románů nebylo mnoho.¹²³ Nicméně Azorín a Baroja z generace 98, disidenti z generace 27 a Cela spolu s generací 36 se zasloužili o obrodu literatury.¹²⁴

2.3.1. Nový realismus generace 36

Vznikal tradiční realistický román, jehož autorem byl například Juan Antonio de Zunzunegui¹²⁵ nebo Ignacio Agustí, člen generace 36. I když tento typ románu nemusel být té největší literární kvality, měl velkou čtenářskou oblibu¹²⁶, byl to román kostumbristický a buržoazní. Zároveň vznikala nový typ románu: realistický a existenciální román, který byl oproti tomu předchozímu zásadně antiburžoazní. S psaním tohoto typu románu začal právě Camilo José Cela. V tomto typu románu není mnoho popisných pasáží. Může být fragmentární, jednotlivé scény jdoucí za sebou na sebe nemusí navazovat. Prostředí, které popisuje, je buď venkovské nebo městské. Nezabývá se lidským životem v jeho úplnosti, nýbrž životní

¹¹⁸ TAMAMES, Ramón. Cit. d., 1988, s. 278.

¹¹⁹ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 549.

¹²⁰ OLIVIA, César. Cit. d., 1999, s. 560.

¹²¹ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 548.

¹²² VILANOVA, Antonio. Cit. d., 1995, s. 30–32.

¹²³ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 99.

¹²⁴ VILANOVA, Antonio. Cit. d., 1995, s. 33.

¹²⁵ Později se Zunzunegui věnuje i sociálním tématům a těžkému životu v poválečném Madridu, například v románu z roku 1952, *Esta oscura desbandada*. Tamtéž, s. 45.

¹²⁶ Tamtéž, s. 39.

zkušeností jedinců zastupujících svou společenskou vrstvu, konkrétními aspekty jejich každodenního života ve světě, který je obklopuje.¹²⁷

2.3.2. První generace poválečného období

První španělská generace poválečného období byli mladí romanopisci, kterým bylo osmnáct let až po skončení války, byli jen diváky či oběťmi války, ale přímo se jí neúčastnili. Je to první generace, která si může dovolit pohlízet na sociální realitu s určitým odstupem a bez předsudků. Sami nepřispěli k situaci způsobené válkou¹²⁸ a cítí, že mohou zaujmout „postoj čistě svědecký či vysloveně kritický.“¹²⁹ Tito autoři píšou subjektivně ze svého úhlu pohledu, snaží se popsat život takový, jaký je. Zabývají se problémy zařazení se jedince do společnosti nebo přechodem z dětství a dospívání do dospělosti. Navíc se tato generace inspiruje novým anglickým a severoamerickým románem. Mezi její autory patří Carmen Laforet se svým románem *Nic* (Nada) z roku 1945¹³⁰ či Miguel Delibes.¹³¹

2.3.3. Román 50. let neboli generace poloviny století¹³²

Je velmi obtížné všechny tyto autory chronologicky řadit a dělit od předešlé generace. Liší se věkem, ve kterém prožili válku. Autoři této generace byli během války malými dětmi, a proto ji také viděli očima dítěte. Mezi autory této generace patří například Ana María Matute, Rafael Sánchez Ferlosio, Jesús Fernández Santos, Ignacio Aldecoa či Juan Goytisolo. Jejich díla vychází v padesátých letech po vydání románu *Úl* Camila José Cely v roce 1951. Toto dílo je pro ně modelem. Jsou inspirováni kritickým realismem americké ztracené generace a italským neorealismem. Jejich tvorba je realistická, ovšem uvnitř tohoto realistického proudu můžeme najít různé literární tendence, které se od sebe liší.¹³³ Sociální témata jsou zpracovávána dvojím způsobem, existují dva směry: realismus sociálně objektivní a realismus sociálně kritický¹³⁴. K realismu sociálně objektivnímu bychom mohli zařadit autory jako je Jesús Fernández Santos, Rafael Sánchez Ferlosio či raná díla Juana Goytisola. A právě *Úl*

¹²⁷ VILANOVA, Antonio. Cit. d., 1995, s. 105–106.

¹²⁸ Tamtéž, s. 175.

¹²⁹ Tamtéž, s. 175.

¹³⁰ Tamtéž, s. 176–177.

¹³¹ Tamtéž, s. 186.

¹³² Španělsky: Generación del medio siglo.

¹³³ VILANOVA, Antonio. Cit. d., 1995, s. 295–296.

¹³⁴ KRČ, Eduard – MIRABET, Núria. *La narrativa española del siglo XX a partir de la guerra civil*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 37.

Camila José Cely by se dal považovat za předchůdce tohoto směru.¹³⁵ Mezi autory realismu sociálně kritického můžeme zařadit Jésuse Lópeze Pacheca nebo Armanda Lópeze Salinase.¹³⁶

2.4. Poválečné drama

Divadlo bylo v poválečné době kontrolovanou kulturní aktivitou.¹³⁷ Většina tehdejších divadelních autorů odešla do exilu¹³⁸, ale i přesto podle Sanze Villanuevy „divadelní produkce a divadelní provoz nebyly občanskou válkou podstatně narušeny.“¹³⁹ Někteří autoři reprezentovali kulturu frankistického režimu a někteří, jako později Buero Vallejo, kritizovali, ale jen do té míry, jak je režim nechal.¹⁴⁰ V poválečném období se pokračovalo v marquinovské a hlavně benaventovské divadelní linii. Jacinto Benavente byl dříve na straně republiky, avšak poté změnil své ideologické smýšlení a stal se vzorem pro konvenční divadlo, pro autory jako: José María Pemán, Juan Ignacio Luca de Tena či Joaquín Calvo Sotelo.¹⁴¹ Divadelní kritik Ricardo Doménech stanovil některé znaky tohoto divadla: „vyzdvihování principu rodiny a autority, zřejmé nebo skryté stvrzování třídního uspořádání společnosti, otevřená katolická konfesionalnost, časté narážky na občanskou válku a opovržení vůči poraženým.“¹⁴²

Koncem čtyřicátých let začalo vznikat nové drama, tzv. neorealistické, které usiluje „o doplnění idealizujícího společenského obrazu tragédií reálného světa“¹⁴³, napomáhá tomu „zájem o hlubší problematiku lidské existence.“¹⁴⁴ Díky tomu započala nová etapa španělského poválečného divadla. Tu zahájil v roce 1949 právě Antonio Buero Vallejo premiérou hry *Příběh jednoho schodiště*¹⁴⁵, čímž se odklonil od dosavadní tradice, od konvenčního divadla.¹⁴⁶ Jako dalšího autora tohoto nového dramatu je důležité zmínit Alfonsa Sastre, který byl i radikálním teoretikem a spolu s dalšími chtěl „totální obnovu divadla“, které by plnilo sociálněpolitickou funkci, čímž chtěl dosáhnout společenské změny.¹⁴⁷ Buero Vallejo byl také

¹³⁵ KRČ, Eduard – MIRABET, Núria. Cit. d., 2007, s. 38–39.

¹³⁶ VILANOVA, Antonio, Cit. d., 1995, s. 296.

¹³⁷ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 273.

¹³⁸ OLIVIA, César. El teatro. In: *Historia y crítica de la literatura española: Época contemporánea: 1939-1970*. Primer suplemento. Vol. 8-1. Ed. Rico, Francisco – Sanz Villanueva, Santos aj. Barcelona: Crítica, 1999, s. 559.

¹³⁹ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 273.

¹⁴⁰ O'LEARY, Catherine. Cit. d., 2005, s. 58.

¹⁴¹ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 273–274.

¹⁴² FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 274, podle: DÍEZ BORQUE, José María (ed.). *Historia de la literatura española*. Sv. IV. El siglo XX. Madrid: 1980.

¹⁴³ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 276.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 276.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 276–277.

¹⁴⁶ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. *Adiós a la España eterna: la dialéctica de la censura. Novela, teatro y cine bajo el franquismo*. Přel. Rosa Pilar Blanco. Madrid: Anthropos, 1994, s. 137.

¹⁴⁷ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 279.

toho názoru, že by divadlo mělo odrážet a reagovat na společnost, ve které žijí, a že by mělo inspirovat k sociálně změně, ale podle něj tento vliv divadla na společnost nemusel být nutně přímý.¹⁴⁸

2.5. Autoři analyzovaných děl

2.5.1. Camilo José Cela

Camilo José Cela se narodil roku 1916 v Iria Flavia v Galicii a zemřel v roce 2002 v Madridu.¹⁴⁹ Studoval medicínu, práva a filozofii, svá studia nicméně nedokončil.¹⁵⁰ Občanské války se zúčastnil jako dělostřelec na straně revolucionářů, frankistů. V roce 1938 byl zraněn a hospitalizován.¹⁵¹ Po válce pak pracoval jako úředník a novinář¹⁵² a navíc díky tomu, že byl za války na straně frankistů, měl po válce zvýhodněné postavení, na základě toho pak sám pracoval jako cenzor.¹⁵³ Je tedy paradoxní, že Cela takto „diktaturu zpočátku otevřeně podporoval a sám se do ‚budování režimu‘ aktivně zapojil [...] [a] později jiní Frankovi cenzori zase pilně škrtili v Celových textech.“¹⁵⁴ Po nějakém čase tuto práci ospravedlňoval tím, „že pracoval jako cenzor, aby mohl jíst, a že on sám si zvolil k cenzuře nepolitické publikace.“¹⁵⁵ Navíc po přechodu Španělska k demokracii „se zveřejnil dokument, jehož prostřednictvím se Cela během války nabízel povstalcům jako udavač, že bude donášet na své známé z Madridu,“¹⁵⁶ což ovlivnilo, jak ho později společnost přijímala. Cela byl a stále je velmi symbolickou osobností. Na Celu samotného, na jeho osobnost a na jeho dílo existují rozličné názory, a to i velmi negativní, byl středem různých polemik a terčem pomluv. Nicméně jeho dílo je opravdu rozsáhlé, byl velmi známý¹⁵⁷ a získal mnoho cen, především v roce 1989 Nobelovu cenu za literaturu.¹⁵⁸

Od roku 1942 kdy napsal svůj první tremendistický román *Rodina Pascuala Duarte* (La familia de Pascual Duarte) se věnoval literatuře a v roce 1956 začal pracovat jako člen

¹⁴⁸ O'LEARY, Catherine. Cit. s., 2005, s. 59–61.

¹⁴⁹ SANZ VILLANUEVA, Santos. Camilo José Cela. In *100 escritores del siglo XX: ámbito hispánico*. Ed. Ródenas, Domingo. Madrid: Ariel, 2008, s. 366.

¹⁵⁰ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 107.

¹⁵¹ CELA, Camilo José. *La colmena*. José Jurado Morales (ed.). Madrid: Mare nostrum, 2005, s. 19.

¹⁵² FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 107.

¹⁵³ CELA, Camilo José. Cit. d., 2005, s. 19.

¹⁵⁴ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 549.

¹⁵⁵ Vlastní orientační překlad, originál: „que trabajó como censor para poder comer y que él mismo eligió censurar publicaciones no políticas.“ CELA, Camilo José. Cit. d., 2005, s. 19.

¹⁵⁶ Vlastní orientační překlad, originál: „se dio a conocer un documento por el cual Cela se ofrecía durante la guerra como delator a los sublevados para denunciar a sus conocidos de Madrid.“ SANZ VILLANUEVA, Santos. Cit. d., 2008, s. 366–367.

¹⁵⁷ JACOBY, Sissa. En busca de Camilo José Cela. *Cuadernos Hispanoamericanos*. 2012, no. 748, s. 80.

¹⁵⁸ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 107.

Španělské královské akademie. Dále pak napsal román *Zotavovna* (Pabellón de reposo, 1943), kde psal o svých zkušenostech z dvou pobytů v protituberkulózním sanatoriu. V roce 1944 napsal román o modernizovaném Lazarillovi: *Nové příhody a nehody Lazarilla z Tormesu* (Nuevas andanzas y desaventuras de Lazarillo de Tormes). V roce 1951 vydal svůj slavný román *Úl* (La colmena), kde se věnuje životu středních a nižších vrstev obyvatel v poválečném Madridu. Za zmínku také stojí dílo *Paní Caldwellová mluví se svým synem* (Mrs. Caldwell habla con su hijo, 1953), kde je tématem incestní vztah matky se synem. V roce 1969 se Cela vrátil k tématu občanské války v monologickém textu bez členění do odstavců: *Předvečer, oslava a oktáva svátku svatého Kamila v roce 1936 v Madridu* (Vispera, festividad y octava del día de San Camilo, del año 1936 en Madrid). Později experimenty s formou textu dovedl ještě dál, například v podobě zbavení se interpunkce. Kromě mnoha dalších děl psal Cela také cestopisy, poezii¹⁵⁹, divadlo, filologické texty či eseje.¹⁶⁰

2.5.2. Antonio Buero Vallejo

Antonio Buero Vallejo se narodil v Gualadajaře v roce 1916 a zemřel v roce 2000 v Madridu.¹⁶¹ Když vypukla občanská válka, bylo mu 20 let a studoval malířství. Po válce již ve studiu nemohl pokračovat.¹⁶² V prvním roce války jeho otce, důstojníka, nejdříve zatkl¹⁶³ a pak zastřelili. Buero Vallejo se války sám zúčastnil v republikánském vojsku a po válce pokračoval v odboji, byl proto zatčen a odsouzen na smrt. Nakonec rozsudek smrti nebyl vykonán¹⁶⁴, ale strávil ve vězení téměř sedm let.¹⁶⁵ Propustili ho až ve druhé polovině čtyřicátých let¹⁶⁶ a v roce 1946 začal psát divadlo. *Příběh jednoho Schodiště* byla jeho první hra, která se kdy hrála.¹⁶⁷ Napsal ji tak, aby neprovokoval cenzuru, zároveň systému nelichotil a neztratil uměleckou úroveň.¹⁶⁸ Byl toho názoru, že i v represivním režimu lze psát kvalitní literaturu.¹⁶⁹ Je důležité zdůraznit, že Buero Vallejo byl pro režim nepohodlným autorem, ale režim s ním jednal zvláštním způsobem, protože někdy ho i podporoval, například v podobě literárních cen.

¹⁵⁹ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 103–107.

¹⁶⁰ SANZ VILLANUEVA, Santos. Cit. d., 2008, s. 370–372.

¹⁶¹ CASAS, Ana. Antonio Buero Vallejo. In *100 escritores del siglo XX: ámbito hispánico*. Ed. Ródenas, Domingo. Madrid: Ariel, 2008, s. 353.

¹⁶² ARAGONÉS, Juan Emilio. *Teatro español de posguerra*. Madrid: Publicaciones españolas, 1971, s. 19.

¹⁶³ PÉREZ HENARES, Antonio. *Antonio Buero Vallejo: una digna lealtad*. Toledo: Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, 1998, s. 29.

¹⁶⁴ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 277.

¹⁶⁵ CASAS, Ana. Cit. d., 2008, s. 353.

¹⁶⁶ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 277.

¹⁶⁷ ARAGONÉS, Juan Emilio. Cit. d., 1971, s. 19.

¹⁶⁸ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 550.

¹⁶⁹ O'LEARY, Catherine. Cit. d., 2005, s. 58.

Některé jeho knihy byly cenzurovány a některé byly dokonce zakázány. Řada autorů v exilu nechápala, že ve Španělsku zůstal, avšak on chtěl s režimem prostřednictvím svého divadla bojovat zevnitř.¹⁷⁰ Jeho divadlo nebylo jen realistické, ale také symbolické, příkladem je *Příběh jednoho schodiště*, *Ve žhnoucí temnotě* (En la ardiente oscuridad, 1950), *Dnes je svátek* (Hoy es fiesta, 1956) nebo *Světlík* (El tragaluz, 1967). Dále psal mytologické drama: *Tkadlena snů* (La tejedora de sueños, 1952) a také historické hry: *Snilek pro lid* (Un soñador para un pueblo, 1958) nebo *Dvorní dámy* (Las meninas, 1960).¹⁷¹

¹⁷⁰ PÉREZ HENARES, Antonio. Cit. d., 1998, s. 75–77.

¹⁷¹ FORBELSKÝ, Josef. Cit. d., 1999, s. 277–288.

3. Nižší společenské třídy

3.1. Úvod

3.1.1. Nižší společenské třídy: život obyčejných lidí

V následujících kapitolách se budeme věnovat zobrazování života nižších společenských tříd španělského obyvatelstva ve zmíněných dílech: v *Úlu* a *Příběhu jednoho schodiště*. Musíme opět podotknout, že literatura není věrným dokumentem zachycujícím historii a samotnou realitu, jen se jimi inspiruje. Literatura vede hermeneutický dialog s historií. Na základě tohoto dialogu vzniká v literatuře obraz dané doby, který můžeme určitým způsobem porovnávat s historickými dokumenty. Nicméně, literatura, i když nám připomíná život takový, jaký ho známe, danou dobu reprezentuje odlišně od těchto dokumentů. Budeme se zde jednotlivě věnovat tématům, která považujeme za nejdůležitější vzhledem k dané době, obsahu literárních děl a nižším společenským třídám, které jsou předmětem následující analýzy. Je nutné mít na paměti, že obě díla jsou jiný literární druh, *Úl* je román a *Příběh jednoho schodiště* je drama.

Camilo José Cela nám v *Úlu* prezentuje přes tři sta postav, přesněji podle soupisu Josého Manuela Caballera Bonalda to je „dvě stě devadesát šest postav imaginárních a padesát postav skutečných.“¹⁷² Snaží se nám tak ukázat život dané společnosti v Madridu a díky takovému množství postav navozuje dojem uceleného obrazu jejich života. Podle Paula Ilie navíc používá způsob tzv. filmové kamery, prezentuje řadu scén probíhajících najednou a snaží se tak navodit dojem simultánnosti.¹⁷³ Některým postavám věnuje více prostoru a o některých se zmíní jen jednou pár větami, ale i tyto postavy dotváří celkový obraz. Na druhou stranu, i když se některým postavám věnuje více, neznáme jejich život do všech podrobností. Celá kniha nám dává nahlédnout jen do dvou dnů, závěr se pak odehrává o tři až čtyři dny poté. Jedná se tedy o velmi malou část jejich života a neznáme širší kontext.

Oproti tomu, Antonio Buero Vallejo v *Příběhu jednoho schodiště* prezentuje danou dobu prostřednictvím jen malého množství postav, pojednává o životě čtyři rodin v chudém činžovním domě v Madridu.¹⁷⁴ Venkovní svět, mimo tento dům, jako by neexistoval. Velký rozdíl oproti *Úlu* je také v čase, který uplyne během této hry. Mezi prvním a druhým dějstvím

¹⁷² CELA, Camilo José. *Úl*. Přel. Alena Ondrušková. Praha: Odeon, 1968, s. 7.

¹⁷³ ILIE, Paul. *La novelística de Camilo José Cela*. Madrid: Editorial Gredos, 1971, s. 125.

¹⁷⁴ BUERO VALLEJO, Antonio. *Příběh jednoho schodiště: hra o třech dějstvích*. Přel. Jan Makarius – Jana Makariusová. Praha: Dilia, 1973, s. 3.

to je deset let a mezi druhým a třetím dalších dvacet let. V těchto dvaceti letech proběhla právě španělská občanská válka.¹⁷⁵ Antonio Buero Vallejo se nám tak snaží ukázat život v jeho úplnosti, i když každé dějství trvá maximálně několik málo hodin.

Každý autor tedy zpracovává tuto tematiku jiným způsobem a věnuje se jednotlivým tématům v jiné míře. Na nižších společenských vrstvách lze nejlépe demonstrovat těžkou dobu poválečného Španělska. Život byl v té době těžký téměř pro všechny, ale nižší vrstvy trpí vždy nejvíce, což komentuje i Miguel Ángel del Arco Blanco.¹⁷⁶ Nicméně i přesto, jsou v rámci každé společenské vrstvy rozdíly. A jsou to právě obyčejní lidé a jejich každodenní život, kterým se oba autoři věnují. Jsme si vědomi, že první dvě dějství *Příběhu jednoho schodiště* se odehrávají před válkou, avšak oba autoři své dílo napsali ve stejné době, v poválečném období za prvního frankismu. Díla tedy vznikla za stejných podmínek a ve stejném represivním režimu.

3.1.2. Občanská válka a politické dění

Je velmi podstatné zmínit, že ani jeden z autorů se přímo nevěnuje občanské válce. Kvůli cenzuře by to ani nebylo možné. V *Příběhu jednoho schodiště* není o válce jako takové jediná zmínka. Válka proběhla mezi prvním a druhým dějstvím. V první scénické poznámce třetího dějství autor jasně indikuje poválečnou dobu: „es ya nuestra época“¹⁷⁷ („Jsme v naší době“¹⁷⁸). Jak říká Ricardo Doménech, o občanské válce se nemluví, ale lze postřehnout její přítomnost a důsledky.¹⁷⁹ S jeho názorem souhlasíme, ale jen do určité míry. Jsme toho názoru, že čtenář nepoučený o historickém kontextu nemusí tuto přítomnost zaznamenat. Nicméně podle Neuschäfera, to je právě občanská válka, která způsobila zhoustnutí atmosféry a takové nepřátelství mezi Fernandem a Urbanem: „[občanská válka] zničila naděje organizované dělnické třídy, dává proto smysl, že se předchozí Urbanův klid změnil ve třetím dějství v zahořklost a otevřené nepřátelství vůči prospěchářovi Fernandovi.“¹⁸⁰

¹⁷⁵ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 151.

¹⁷⁶ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. "Morir de hambre". Autarquía, escasez y enfermedad en la España del primer franquismo. *Pasado y memoria: Revista de historia contemporánea*. 2006, no. 5, s. 249. [on-line] [cit. 2020-4-3] Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2379568>>

¹⁷⁷ BUERO VALLEJO, Antonio. *Historia de una escalera. Las meninas*. Ricardo Doménech (ed.). Madrid: Espasa Calpe, 1995, s. 79.

¹⁷⁸ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 53.

¹⁷⁹ DOMÉNECH, Ricardo. *El teatro de Buero Vallejo: Una meditación española*. Madrid: Editorial Gredos, 1993, s. 95.

¹⁸⁰ Vlastní orientační překlad, originál: „había aniquilado las esperanzas de la clase obrera organizada, se comprende que la anterior serenidad de Urbano se haya convertido, en el tercer acto, en amargura y abierta hostilidad hacia oportunista Fernando.“ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 151.

„Fernando. – [...] También tú ibas a llegar muy lejos con el sindicato y la solidaridad. (Irónico.) Ibais a arreglar las cosas para todos. Hasta para mí.

Urbano. –Sí! ¡Hasta para los zánganos y cobardes como tú!“¹⁸¹

(„Fernando: [...] Tys to také dotáhl moc daleko s tvými odbory a solidaritou. /Ironicky/ Kasali jste se, že ‚vybudujete lepší život pro všechny‘ ... dokonce i pro mě!

Urbano: A taky se nám to jednou podaří, Dokonce i pro takové příživníky a zbabělce, jako jseš ty!“¹⁸²)

Odbory se rušily v rámci již zmíněné likvidace dělnického hnutí. Jak dále podotýká Neuschäfer, Fernando v této ukázce jasně odkazuje k porážce socialistů. Navíc, v původní verzi, kterou musel autor pozměnit kvůli cenzuře, má Urbano na mysli politické dění, a nejen jejich osobní konflikty.¹⁸³

„Urbano. –Sí! Hasta para vosotros los cobardes que nos habéis fallado“¹⁸⁴

(„Urbano: Ano! Dokonce pro vás, zbabělce, kteří jste nás zradili.“¹⁸⁵)

Zatímco „Urbano reprezentoval ideologii socialistů a odborů. [...] [Fernando reprezentoval jedince], kteří tím, že sami nejsou schopni zavázat se k jakékoli konkrétní ideologii nebo ji kritizovat, umožňují přetrvávání nespravedlivé nacionalistické ideologie.“¹⁸⁶ Také je mnoho dalších věcí, které se mohly udát za těch dvacet let během kterých došlo k válce. Netušíme, jestli se někdo z nich zúčastnil války a jestli například don Juan zemřel přirozenou smrtí, nebo zda jeho smrt měla něco společného s válkou či poválečným děním.

„Paca. –[...] En cambio, mi Juan la subía de dos en dos... hasta el día mismo de morirse“¹⁸⁷

¹⁸¹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 95.

¹⁸² BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 72.

¹⁸³ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 152.

¹⁸⁴ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 152, podle: ASHOLT, Wolfgang. Antonio Buero Vallejo–Historia de una escalera. In *Das spanische Theater*. Eds. Roloff, Volker–Wentzlaff-Eggebert, Harald. Düsseldorf: Schwann-Bagel, 1988, s. 413.

¹⁸⁵ Vlastní orientační překlad.

¹⁸⁶ Vlastní orientační překlad, originál: „Urbano represented the ideology of the socialists and trade unionists. [...] who in failing to commit themselves to, or criticize, any particular ideology, allow the unjust Nationalist ideology to endure.“ O’LEARY, Catherine. Cit. d., 2005, s. 71.

¹⁸⁷ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 79.

(„Paca: [...] zato Juan, panečku, ten bral dva schody najednou... ještě v den svý smrti.“¹⁸⁸

V *Úlu* se také o válce téměř nemluví, ale můžeme o ní najít různé zmínky a odkazy k ní. Stejně tak si můžeme všimnout narážek na poražené, „rudé“. Paul Ilie komentuje, že v době, ve které se odehrává *Úl*, „v roce 1942¹⁸⁹, se Španělsko ani ekonomicky, ani duševně nevzpamatovalo z občanské války. Vliv fyzického násilí a blízkost náhlé smrti způsobují určité znehodnocení ceny lidského života a větší či menší stupeň zatvrzení se vůči smrti. [...]“¹⁹⁰ Příkladem je následující scéna, kde gardista Julio vzpomíná na válku, na smrt svého bratrance.

„Su primo, Santiaguño, sin ir más lejos, que le dieron en el macuto donde llevaba las bombas de mano y del que el pedazo más grande que se encontró no llegaba a los cuatro dedos.“¹⁹¹

(„Stačí vzpomenout třeba jen bratrance Santiaguña, dostal ji do brašny, v níž nosil ruční granáty, a největší kus, který z něho pak našli, neměl tloušťku čtyř prstů.“¹⁹²)

Zároveň je válka samozřejmě negativně ovlivnila v běžném životě. Nejen, že jsou lidé poznamenáni terorem z války, ale mnozí z nich trpí i v poválečné době, probíhají čistky a perzekuce. Lidé nikdy neví, co může přijít, co mohou čekat a komu věřit. Proto, jak dodává Ilie, „velké části obyvatelstva se zároveň zmocňuje iracionální strach, který se v dobách míru projevuje jejich nejistotou.“¹⁹³ To můžeme vidět v případě Martína Marca, když ho zastaví na ulici kvůli kontrole dokladů. I přesto, že je nemá ho nechají jít, ale on vyděšeně utíká, jako by ho někdo pronásledoval.¹⁹⁴ Takový strach vyjadřuje také Filo, sestra Martína.

„–Qué tiempos, ¿verdad, Martín?

–Sí, Filo, ¡qué tiempos! Pero ya se arreglarán las cosas, tarde o temprano. [...]

¹⁸⁸ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 53.

¹⁸⁹ Cela sice v poznámce k první edici sám uvádí rok 1942, avšak podle Moralese se děj, na základě odkazů ke druhé světové válce v závěru knihy, odehrává v roce 1943. Není zcela jasné, jaký byl Celův záměr, či zda si byl vědom této nesrovnalosti, nicméně pro ilustraci poválečné doby to nedělá žádný rozdíl. CELA, Camilo José. Cit. d., 2005, s. 32.

¹⁹⁰ Vlastní orientační překlad, originál: „en 1942, España no se había recobrado ni económica ni espiritualmente de la Guerra Civil. El impacto de la violencia física y la proximidad de la muerte repentina originan una cierta depreciación en el valor de la vida humana y un mayor o menor grado de endurecimiento frente a la muerte.“ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 140.

¹⁹¹ CELA, Camilo José. *La colmena*. Raquel Asún (ed.). Madrid: Clásicos Castalia, 1990, s. 283.

¹⁹² CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 140.

¹⁹³ Vlastní orientační překlad, originál: „A la vez, gran parte del pueblo se halla invadido por un temor irracionalmente fundado, temor que adopta en tiempos de paz la forma de una vaga inseguridad.“ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 140.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 140.

–Yo, a veces, también tengo miedo, me imagino que me voy a quedar muerta de repente...“¹⁹⁵

(„Martíne, to jsou časy, co?“

„Jsou Filo, Ale všechno se dřív nebo později vyřeší.“ [...]

„Já občas taky mívám strach; představuju si, že najednou budu mrtvá...“¹⁹⁶)

Ale občas, v soukromí jejich domovů, se svými drahými polovičkami dokážou zapomenout na všechna ta jejich trápení.

„Miles de hombres se duermen abrazados a sus mujeres sin pensar en el duro, en el cruel día que quizás les espere [...] dentro de tan pocas horas.“¹⁹⁷

(„Tisíce mužů usínají v objetí svých žen a nemyslí na tvrdost, krutost dne, která na ně možná za několik málo hodin čeká [...].“¹⁹⁸)

První zmínku o „rudých“ najdeme v *Úlu* v epizodě, která měla proběhnout asi dva roky po občanské válce. Zákazník don José Rodríguez nakázal majitelce kavárny doña Rose, aby vyhodila houslistu.

„–o echa usted a puntapiés a ese rojo irrespetuoso y sinvergüenza, o yo no vuelvo a pisar el local.

Doña Rosa, entonces, puso al violinista en la calle [...] Los clientes, que antes daban la razón al violinista, empezaron a cambiar de opinión, y al final ya decían que doña Rosa había hecho muy bien, que era necesario sentar mano dura y hacer escarmiento.“¹⁹⁹

(„Bud' odtud toho rudého nezdvořáka nestoudného vykopnete, nebo už do vašeho lokálu nevkročím.“

A tak doña Rosa houslistu vyhodila [...] Hosté, kteří dříve dávali za pravdu houslistovi, začali měnit názor a nakonec už říkali, že doña Rosa jednala velmi správně, že je třeba, aby lidi cítili silnou ruku a dostávali na frak“²⁰⁰)

¹⁹⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 202.

¹⁹⁶ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 74.

¹⁹⁷ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 335.

¹⁹⁸ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 182.

¹⁹⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 128–129.

²⁰⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 19.

Zdá se, že se doña Rosa a stejně tak zákazníci, kteří změnili názor, zachovali takto proto, že takové chování se od nich očekávalo. V kavárně mohl být nějaký donašeč a mohli by mít problém, že se postavili na stranu „rudého“. Mnoho lidí se v té době nezdráhalo udávat druhé. Pomáhali tak státu bojovat proti rudým a poraženým, kteří byli považováni za nepřítel.²⁰¹ Nevraživost vůči rudým chová také doña Visitación.

„–Los obreros –piensa– tambien tienen que comer, aunque muchos son tan rojos que no se merecerían tanto desvelo.“²⁰²

(„Dělníci taky musí jíst,‘ myslí si, ‚i když mnozí jsou tak rudí, že si tolik péče nezaslouží.“²⁰³)

V následující ukázce, můžeme vidět jak téma války, tak vliv režimu, kdy režim místo uznání chyb na své straně viní republiku. Nedalo by se ovšem čekat, že to bude naopak.

„don Obdulio Cortés López, del comercio, había muerto después de la guerra, a consecuencia, según decía la esquila del ABC, de los padecimientos sufridos durante el dominio rojo.“²⁰⁴

(„don Obdulio Cortés López, obchodník, podlehl po válce následkům útrap, jimiž byl vystaven v době rudé nadvlády, jak pravilo smuteční oznámení v *ABC*.“²⁰⁵)

Mnoho lidí se tedy stalo obětí války nebo poválečných represí. Příkladem je rodina Merceditas Olivar Vallejové, část zemřela a část emigrovala. Další obětí byl nejspíš také otec Pury, která žila se svými pěti sourozenci sama.

„Al padre lo fusilaron, por esas cosas que pasan.“²⁰⁶

(„Otce jim zastřelili, stal se obětí poměrů.“²⁰⁷)

Další zmínka spojená s válkou a politikou je případ dona Trinidad Garcíi Sobrina, který se vždy chtěl stát poslancem, ale zcela se mu nedařilo.

²⁰¹ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. The Stability and Consolidation of the Francoist Regime. The Case of Eastern Andalusia, 1936-1950. *Contemporary European History*. 2011, vol. 20, no. 1, s. 53 a s. 59. [on-line] [cit. 2020-3-23] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/41238342>>

²⁰² CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 201.

²⁰³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 73.

²⁰⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 269.

²⁰⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 128.

²⁰⁶ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 376.

²⁰⁷ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 216.

„al final acabó haciéndose lerrouxista. En el partido radical parece que le iba bastante bien, pero en esto vino la guerra y con ella el fin de su poco brillante, y no muy dilatada, carrera política. Ahora don Trinidad vivía apartado de la cosa pública, [...] se conformaba con que lo dejaron vivir tranquilo, sin recordarle tiempos pasados.“²⁰⁸

(„nakonec přešel k lerrouxistům.²⁰⁹ Zdá se, že se mu v radikální straně dost dařilo, vtom však přišla válka a s ní konec jeho málo oslnivé a nepřiliš dlouhé politické kariéry. Nyní don Trinidad žil stranou ‚veřejných věcí‘, [...] byl rád, že ho nechávají žít v klidu a nepřipomínají mu minulost.“²¹⁰)

Don Trinidad, stejně jako mnoho jiných v té době, se takto snažil přejít svou republikánskou minulost a vyhnout se tak represím, které by mu kvůli tomu mohly hrozit. Například don Roberto González byl v době Alcalá Zamory²¹¹ republikán. Je možné, že právě kvůli jeho republikánské minulosti jeho rodina strádá a on někdy nemá práci. Poté je ale udivující, že se Celestino Ortiz zúčastnil války po boku jednoho republikánského velitele, nicméně nemá nejspíš žádný postih. Nynější gardista Julio García Morrazo se také zúčastnil války, povolali ho na vojnu a poté byl na frontě postřelen. Do války se i přesto musel vrátit a po válce se stal policistou. Tato postava je za prvé příkladem člověka, kterému válka způsobila fyzické zranění, které ho ovlivnilo v následujícím životě. Za druhé, je příkladem člověka, který se snaží přizpůsobit režimu a životu v poválečné době, vyhnout se tak problémům a přežívat.

„era obediente y disciplinado y nunca había sacado los pies del plato, como otros guardias [...] El hombre hacía lo que le mandaban, no ponía mala cara a nada, y todo lo encontraba bien [...] –Cumpliendo la orden –se decía– nunca tendrán que decirme nada [...] El hombre era de buen conformar y tampoco quería complicaciones.“²¹²

(„byl poslušný a ukázněný a nikdy si moc nedovoloval jako někteří jiné gardisté [...] Julio dělal, co mu poručili, nad ničím neohrnoval nos a se vším se uměl vypořádat [...] ‚když budu plnit rozkazy,‘ říkal si, ‚nikdy mi nebudou moct nic vytknout [...]‘ Rád s lidmi vyšel a taky si nepřál mít žádné komplikace.“²¹³)

²⁰⁸ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 133–134.

²⁰⁹ Radikální republikánská skupina Alejandra Lerrouxe. CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 432.

²¹⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 22.

²¹¹ Alcalá Zamora byl první prezident druhé republiky. CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 193.

²¹² CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 284.

²¹³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 140.

A nakonec si můžeme také povšimnout odkazu k vítězům (frankistům) a poraženým (republikánům), poražení více strádali, kdežto vítězové, byli lidé lépe oblečení, velmi zaměstnaní a na výši.

„De estos hombres se ve en seguida que son los triunfadores, los señalados, los acostumbrados a mandar.“²¹⁴

(„Na takových lidech je hned vidět, že patří k vítězům, vyvolencům osudu, k lidem zvyklým poroučet.“²¹⁵)

Válka v dubnu 1939 sice skončila, ale nebyla zapomenuta a stát ji používal k propagandě frankistického režimu.²¹⁶ Válka skončila, ale Španělsko bylo po dlouhá léta stále rozděleno na vítěze a poražené, kteří byli diskriminováni. Vítězové naopak režim podporovali, zasloužili se o jeho posílení a z této podpory sami těžili.²¹⁷ I když se tedy o válce téměř nemluví, je určitým způsobem stále přítomná. Můžeme zde vidět její vliv a následky na španělskou společnost poválečného období.

²¹⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 141–142.

²¹⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 28.

²¹⁶ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 46.

²¹⁷ Tamtéž, s. 59.

3.2. Každodenní život

3.2.1. Úvod

Téma každodenního života je velmi rozsáhlé, a to také proto, že by se do něj dala zahrnout i všechna ostatní témata, jelikož ta také tvoří součást všedního života v poválečném Madridu. Každodenní život španělského obyvatelstva té doby nebyl nijak lehký. Občanská válka v něm byla stále přítomná a Nový stát vytvořil tzv. kulturu vítězství.²¹⁸ Všudypřítomné bylo také náboženství a bůh, stát se snažil rekatolizovat španělskou společnost.²¹⁹ Lidé, především ti poražení, strádají, jsou velmi chudí, trpí hladu a nemocemi. Někteří mají naději a doufají v lepší zítřky, chtějí se v životě dostat někam dál a stoupat na společenském žebříčku. Touží opustit svou krutou každodenní zkušenost a najít jinou, lepší. Samozřejmě všechno tohle v rámci velmi omezených možností té doby. Jiní žádnou naději nemají, nesnaží se to nikam dotáhnout, ani nedoufají v lepší zítřky. Jsou ztraceni ve své každodenní realitě, žijí stále v nejistotě, jen se snaží přečkat každý den až do konce a ani je nenapadne, že by se to mohlo nějak změnit. Jejich každodenní život navíc provází neustálý strach z toho, že je někdo udá. Ve městech byli dokonce zvoleni tzv. cenzori, kteří dohlíželi na ostatní spoluobčany.²²⁰ Mnoho žen se kvůli nedostatku peněz snižuje k prostituci a prodávání se. Snaží se tak zlepšit svou každodenní realitu, aby si mohly zajistit své základní potřeby, ovšem za jakou cenu. Někteří v průběhu let učinili špatná životní rozhodnutí a už není cesty zpět. Jejich život se proto ubírá určitým směrem, nemůžou tomu uniknout a jsou nešťastní. Opakem těchto strádajících poražených byli vítězové, někteří z nich se dokonce sami podíleli na frankistickém režimu²²¹, na represích²²² a přispívali k mizérii poražených v podobě udavačství a podílení se na jejich konfiskaci majetku.²²³ Mnozí z nich byli obyčejní lidé patřící do středních nebo i vyšších společenských tříd.²²⁴ Někteří to dělali čistě z ideologického přesvědčení, nicméně, mnoho z nich pomáhalo Novému státu z osobních důvodů, aby přežili.²²⁵

²¹⁸ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 47.

²¹⁹ Tamtéž, s. 48–49.

²²⁰ Tamtéž, s. 55.

²²¹ Tamtéž, s. 47.

²²² ANDERSON, Peter – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel. Construyendo la dictadura y castigando a sus enemigos. represión y apoyos sociales del franquismo (1936-1951). *Historia social*. 2011, no. 71, s. 127. [on-line] [2020-3-23] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23228554?seq=1#metadata_info_tab_contents>

²²³ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 53–54.

²²⁴ Anderson, Peter – del Arco Blanco, Miguel Ángel. Cit. d., 2011, s. 127–128.

²²⁵ ANDERSON, Peter – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel. Cit. d., 2011, s. 129.

3.2.2. Přítomnost tématu v literárních dílech

Pro naši analýzu je důležitý fakt, že příběh obou děl, každodenní život všech postav, se odehrává na stejném místě, v Madridu. Nicméně, i když se v obou případech jedná o Madrid, je zcela jinak pojatý. V *Příběhu jednoho schodiště* se Buero Vallejo zcela výhradně soustřeďuje na již zmíněný činžovní dům, a navíc ne na celý dům, ale jen na odpočívadlo, schody a chodbu vedoucí k bytům v pátém patře. Toto prostředí tvoří celý jejich každodenní život. Důležitým poznatkem, podle Neuschäfera, je také fakt, že ve hře nejsou jedinkrát přítomni ostatní obyvatelé domu, vždy jen obyvatelé oněch čtyř bytů.²²⁶ Jako čtenáři víme, že se dům nachází v Madridu, ale přímo ve hře to není nikdy zmíněné. Město tedy nehraje tak velkou roli jako v *Úlu*. Jak jsem již zmínili výše, venkovní svět, jako kdyby neexistoval. Jediná postava, která do domu přichází zvenku je výběrčí elektrických podniků. A stejně tak, jako nevíme, co se odehrává mimo dům, nevíme ani nic o skutečném životě postav, o životě, který se odehrává za zavřenými dveřmi jejich bytů, můžeme si to jen domýšlet na základě jejich dialogů. Víme jen o tom, co sdílejí s ostatními ve společné části domu. Jak podotýká Neuschäfer, všechno, co o nich víme, je na základě jejich vztahů se sousedy, ale nedozvídáme se málo, víme o jejich rodinných problémech, politických názorech a profesním životě.²²⁷ Přitom v poválečné době si člověk nikdy nemohl být jistý, komu věřit, kdokoliv na něj mohl donášet, i sousedi.²²⁸ „Když se postavy potkávají na schodišti, ještě ze sebe nesetřásli to, co si přináší z venku, nebo co si odnáší zevnitř“²²⁹ z rodinného života za zavřenými dveřmi. Navíc si lze povšimnout, že ve všech rozhovorech, které probíhají na chodbě a schodech převládá to negativní: hádky, urážení, výčitky, výhrůžky, kárání rodičů, osobní nespokojenost a bolest.

Oproti tomu v *Úlu* hraje Madrid velkou roli, je protagonistou.²³⁰ Děj se odehrává především v kavárně doni Rosy, v Celestinově baru, venku na ulici či popřípadě v soukromí domovů různých postav. Jak říká, Ilie, postavy jsou vždy definované tím, kde se nacházejí, jsou situované na základě názvů ulic, různých míst a podniků. Cela se sice často soustředí na jednotlivce, ale žádný z nich téměř nikdy není skutečně sám. Každý jedinec je součástí davu, který tvoří společnost Madridu.²³¹ Je to kolektiv, který spojuje společná bída, nouze a trápení.²³²

²²⁶ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 143.

²²⁷ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 140.

²²⁸ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 53.

²²⁹ Vlastní orientační překlad, originál: „cuando los personajes se tropiezan en la escalera, aún no se han desembarazado del todo de lo que traen del exterior o sacan del interior.“ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 140.

²³⁰ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 134.

²³¹ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 134.

²³² Tamtéž, s. 140.

V *Příběhu jednoho schodiště* se Buero Vallejo zaměřuje více na jednotlivce jako takové, na jednotlivé rodiny a obyvatele bytů vyhraněné svými názory či ekonomickou situací.

V *Příběhu jednoho schodiště* jako součást jejich každodenního života, kromě chudoby, bídy a starostí o to, aby se v životě dostali někam dál, převládají mezilidské vztahy, a to jak rodinné, tak partnerské. A ty vztahy se v průběhu let přirozeně vyvíjí, někteří se přestanou přátelit, někteří změní partnera, někteří zemřou. V průběhu hry uběhne třicet let, a to je poměrně dlouhá doba v lidském životě. Podle našeho názoru, by se dalo říct, že Buero Vallejo prezentuje často postavy a skupiny postav ve vzájemné opozici na základě rozdílů mezi nimi.

Fernando a Urbano mají jiné politické a profesní názory. Urbano je dělník a je s tím spokojený, Fernando pracuje v papírnictví, chce na sobě pracovat a stát se inženýrem, ale přitom nechodí ani do své současné práce. Kromě těchto rozdílů, jejich přátelství v budoucnu rozdělí také partnerské vztahy. Fernando má rád Carminu a ona jeho, na konci prvního dějství si slíbí, že se vezmou. Ve druhém dějství je Fernando již ženatý a má syna, ale ne s Carminou, nýbrž s Elvírou. Elvíra měla zámožnějšího tatínka a Fernanda měla v prvním dějství ráda, on ji ovšem ne. Urbano má rád Carminu a ve druhém dějství si i oni slíbí, že se vezmou. Nicméně ani pro jednoho z těch čtyř to nebyla správná volba. Jsou nešťastní, nejsou s tím, s kým toužili být a pokud jsou, tak to nesplnilo jejich očekávání. Vzhledem k té době, se nemohli rozvést, a tak spolu nadále setrvali a dál žili své nuzné životy plné životního zklamání a hořkosti. Jejich neúspěch v rodinném životě patří k jednomu z jejich životních neúspěchů a nezdarů.²³³ Jejich nespokojenost s výběrem partnerů můžeme vidět v následujících ukázkách.

„Urbano. –[...] ¿Por qué te casaste conmigo si no me querías?

Carmina. –(*Seca*) No te engañé. Tú te empeñaste.“²³⁴

(„Urbano: [...] proč sis mě brala. Když jsi mě neměla ráda?

Carmina–matka: /suše/ Já jsem ti nic nepředstírala. Tys na tom trval.“²³⁵)

„Elvíra. –[...] (*A Carmina, por Fernando.*) ¿Cree usted que se lo quité? ¿se lo regalaría de buena gana!“²³⁶

²³³ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 92.

²³⁴ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 93.

²³⁵ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 69.

²³⁶ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 96.

(„Elvira: [...] /Carmině na adresu Fernanda/ Máte vztek, že jsem vám ho přebrala?
Vrátila bych vám ho s největší radostí!“²³⁷)

Jsou to tragičtí hrdinové, kteří si můžou sami za své neúspěchy v osobním životě, protože nebyli upřímní sami k sobě, nebyli věrní své skutečné lásce.²³⁸ S tím souhlasí i Ana Casas, oba páry „se vzali z nesprávných důvodů, ne z [opětované] lásky.“²³⁹ A sám Buero Vallejo podotýká, že oni sami jsou tvůrci svého osudu, jen oni jsou zodpovědní za svá rozhodnutí.²⁴⁰ A nejsou to jen oni, kdo učinili špatná životní rozhodnutí, kterých litují. Stejně tak Rosa, sestra Urbana, která žije s Pepem, bratrem Carminy, je nešťastná. On je sice ten, kterého si vybrala a koho milovala, on se k ní ovšem nechová tak, jak by měl a neváží si jí.

„Rosa. –A comer, ¿eh? Toda la noche emborrachádate con mujeres y a la hora de comer, a casita, a ver lo que Rosa ha podido apañar por ahí.“²⁴¹

(„Rosa: Jo. Celou noc chlastáš se ženskýma, ale jen přijde čas k jídlu, tradá domů a už se sháníš, co je na talíři!“²⁴²)

Pepe nakonec Rosu opustil a Trini, její sestra, se nikdy nevdala, obě zůstaly samy a žijí se svojí matkou, Pacou. Stejně jako oba manželské páry, ani ony nejsou očividně šťastné.

„Salen del *III* ROSA y TRINI: una pareja notablemente igualada por las arrugas y tristeza que la desilusión y las penas han puesto en sus rostros.“²⁴³

(„Ze dveří č. III. vyjdou Rosa a Trini, dvojice, která si je teď nápadně podobná: způsobují to vrásky a teskný výraz, jež zklamání a rány života vryly do jejich tváří.“²⁴⁴)

Fernando, Urbano, Carmina a Elvira jsou každý původně z jednoho ze čtyř bytů na jejich poschodí. Mezi jejich rodinami jsou ovšem rozdíly v jejich ekonomické situaci. Stejně jako to je v *Úlu*, tak i zde jsou zámožnější a méně zámožné rodiny. Elvira se svým otcem, donem Manuelem, si můžou dovolit i pomáhat druhým a půjčovat jim, kdežto jiní si od nich, jako matka Fernanda, doña Asunción, musí půjčovat, aby mohli vůbec zaplatit poplatky za elektřinu. Další opozicí jsou ve třetím dějství původní a noví nájemníci. Původní chudí

²³⁷ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 73.

²³⁸ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 94.

²³⁹ Vlastní orientační překlad, originál: „se han casado por razones equivocadas y no por amor.“ CASAS, Ana. Cit. d., 2008, s. 353.

²⁴⁰ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 98.

²⁴¹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 64.

²⁴² BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 36.

²⁴³ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 82.

²⁴⁴ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 57.

nájemníci už nebydlí ve všech čtyřech bytech, ale jen ve dvou, zbytek jejich rodin zemřel, anebo se na základě sňatků a kvůli penězům sestěhovali. Starým nájemníkům se nezamlouvají noví a naopak. Noví jsou vyšší společenská třída²⁴⁵, mají více peněz, což lze pozorovat na jejich „dobrém oblečení“ a nejradši by vystěhovali ty staré.

Všimněme si také toho, jaké měly ženy postavení a jak s nimi muži v jejich každodenním životě zacházeli. Za Druhé Republiky se postavení žen v jistých ohledech zlepšilo. Několik žen bylo dokonce zvoleno do vlády. Ženy nabývaly jistých svobod a získávaly větší kontrolu nad svými životy. Rozvod a potrat byl legalizován, schváleno bylo i volební právo žen. To vše se měnilo v jejich prospěch, aby jim to po občanské válce bylo opět odňato. Některé se pak i účastnily občanské války, pomáhaly republikánům, distribuovaly zásoby, pracovaly místo mužů v továrnách a některé i bojovaly přímo na frontě. Nicméně s koncem války se jejich role opět změnila.²⁴⁶ Podle katolické církve, které měla v té době velkou roli, měly být ženy pasivní, přizpůsobit se mužům, podřídit se jejich autoritě a poslouchat je.²⁴⁷ Například když se Urbano obrací ke Carmině se slovy jako:

„Urbano. –¡Tú cállate! [...] ¡Métete para adentro!”²⁴⁸

(„Urbano: Ty mlč [...] Vypadni odsud!”²⁴⁹)

Podobně jedná v *Úlu* Pablo se svojí přítelkyní Lauritou.

„–¡Mira, niña, estate callada y no marees!”²⁵⁰

(„Poslechni, holčičko, mlč pěkně a nezlob.”²⁵¹)

Takový přístup mužů k ženám nebyl v té době zřejmě ničím výjimečným. Další takovým příkladem je, když pekař Ramón dává své manželce jasně najevo, kdo rozhoduje a její názor ho nezajímá.

„–Pues en mis cuartos mando yo, ¿te das cuenta? [...]”²⁵²

²⁴⁵ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 148.

²⁴⁶ MANGINI, Shirley. *Memories of Resistance: Woman Activists from the Spanish Civil War*. *Signs*. 1991, vol. 17, no. 1, s. 171–172. [on-line] [cit. 2020-3-23] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/3174451>>f

²⁴⁷ FOLGUERA, Pilar. Cit. d., 1995, s. 180.

²⁴⁸ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 95.

²⁴⁹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 72.

²⁵⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 235.

²⁵¹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 101.

²⁵² CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 312.

(„Co se týče peněz, poroučím já; je ti to jasné? [...]“²⁵³)

V další scéně si pak dělá pekař z manželky Pauliny služku a jen jí poroučí. Dalším takovým příkladem k postavení žen v *Úlu* je odkaz k zákazu kouření žen, ke kterému se vyjadřuje Leoncio Maestre, který chce jako pozornost koupit slečně Elviře cigarety.

„[...] a mí esto de que las mujeres fumen me parece muy bien, claro que muy bien; después de todo, ¿qué tiene de malo? Lo mejor es que cada cual viva su vida, ¿no le parece a usted? [...]“²⁵⁴

(„[...] Já proti kouření žen naprosto nic nemám. Konec konců co je na tom tak zlého? Ať si každý pěkně žije po svém, nemyslíte? [...]“²⁵⁵)

Dále si pak můžeme povšimnout mnoha případů, kdy muž ženu buď bije a ta je nucena ho opustit, nebo ji přivede do jiného stavu a sám ji pak opustí. Žena je následně nucena žít se sama a často pak skončí jako prostitutka. Ženy po válce přišly o práva, za která dříve tvrdě bojovaly.²⁵⁶ Stát chtěl v té době zvýšit porodnost²⁵⁷, chtěl tak udržet ženy doma²⁵⁸, bylo proto zakázané užívat antikoncepci, stejně tak jako podstoupit potrat.²⁵⁹ Z toho důvodu mělo mnoho žen hodně dětí, až deset či jedenáct, a často je pak nemohly uživit. Filo, sestra Martína, má se svým manželem, donem Robertem pět dětí. I když se nemají nejlíp, je pro ně nejdůležitější, že jsou zdraví a rozhodnou se, že navzdory všemu by zvládli uživit i šesté. Podle Paula Ilie, je toto jediný pozitivní aspekt celého jinak pesimistického díla.²⁶⁰ Navíc ženy často nepracovaly a místo toho se věnovaly domácnosti a dětem, ovšem ne všechny byly s tímto údělem spokojené, jako například doña Soledad.

„Doña Soledad no es feliz, puso toda su vida en los hijos, pero los hijos no han sabido, o no han querido, hacerla feliz. Once le nacieron y once le viven [...]“²⁶¹

²⁵³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 162.

²⁵⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 155.

²⁵⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 38.

²⁵⁶ MANGINI, Shirley. Cit. d., 1991, s. 172.

²⁵⁷ FOLGUERA, Pilar. Cit. d., 1995, s. 178.

²⁵⁸ MANGINI, Shirley. Cit. d., 1991, s. 172.

²⁵⁹ FOLGUERA, Pilar. Cit. d., 1995, s. 169, podle: AYUSO OREJANA, M. La fecundidad de la mujer en España. Según el censo de población de 1950. *Estadística Española. Revista del instituto Nacional de Estadística*, 1960, no. 6.

²⁶⁰ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 148.

²⁶¹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 350.

(„Doña Soledad není šťastná. Celý život věnovala dětem, a děti ji neuměly nebo nechtěly udělat šťastnou. Porodila jich jedenáct a všech jedenáct zůstalo naživu.“²⁶²)

Byly to právě ženy, které se měly starat o všechny potřeby celé rodiny²⁶³ a „které měly na základě obětování se dosáhnout toho, aby rodina měla pohodlné bydlení.“²⁶⁴

V obou dílech můžeme také pozorovat, že se většina lidí nezajímají o své okolí, starají se jen sami o sebe. Vzhledem k bezprostřední poválečné době, kdy byla společnost rozdělená na vítěze a poražené²⁶⁵, to není nijak překvapivé. A stejně jako v *Příběhu jednoho schodiště*, i v *Úlu* ví okolí jen střípky ze života druhých, jen to, co se rozhodnou sdílet s ostatními. Tento nezájem komentuje doña Rosa.

„– [...] Aquí estamos para ayudarnos unos a otros; lo que pasa es que no se puede porque no queremos. [...]“²⁶⁶

(„[...] Jsme tady od toho, abychom si navzájem pomáhali; jenže to není možné, protože nechceme. [...]“²⁶⁷)

Společné bída a nouze by je měla spíše sblížit, aby si navzájem pomáhali, ale většinou tomu tak není. K této lhostejnosti se vyjadřuje i Ilie, zkrátka jim chybí dostatek zájmu o ty druhé.²⁶⁸ Trápení druhých pro ně není podstatné, protože sami mají vlastních trápeních tolik, že je ani nenapadne pomyslet na ostatní. A nejvíce samozřejmě trpí ti níže postavení, kteří zažívají skutečnou bídu.

„Nadie piensa en el de al lado, en ese hombre que a lo mejor va mirando para el suelo; con el estómago deshecho o un quiste en un pulmón o la cabeza destornillada...“²⁶⁹

„¡Este mundo es una mierda! ¡Aquí todo Dios anda a lo suyo! [...] ¡Y los que andamos por ahí tirados y malcomidos, a dar la cara y a pringar la marrana!“²⁷⁰

²⁶² CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 194.

²⁶³ Tamtéž, s. 181.

²⁶⁴ FOLGUERA, Pilar. Cit. d., 1995, s. 176.

²⁶⁵ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 59.

²⁶⁶ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 166.

²⁶⁷ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 46.

²⁶⁸ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 140.

²⁶⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 398.

²⁷⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 329.

(„Nikoho nenapadne zamyslit se nad sousedem, nad člověkem, který možná klopí zrak a chodí se zničeným žaludkem, s cystou na plicích nebo s hlavou, v které přeskočilo...“²⁷¹

„Tenhle svět stojí za hovno! Tady zná každý jen sám sebe! [...] A my vyřazení a hladoví to máme všechno vydržet a nakonec se na nás stejně kašle!“²⁷²)

Je to právě Martín, který si takto stěžuje na lidskou lhostejnost. Nicméně, jak správně podotýká Darío Villanueva, v závěru si můžeme povšimnout, že ne všichni lidé jsou bez zájmu. Martínovi blízcí se snaží dělat vše proto, aby Martínovi pomohli poté, co se v novinách dočtou, že má jakýsi problém, že mu hrozí jakési nebezpečí.²⁷³ Může to být právě proto, že Martín má levicovou minulost, byl členem levicových univerzitních odborů F.U.E.²⁷⁴ V *Příběhu jednoho schodiště* můžeme také zaznamenat tuto tematiku. Fernando nemá nezájem o ostatní, je to oproti Urbanovi individualista.²⁷⁵

„Fernando. –¿Qué tengo yo que ver con los demás? Nadie hace nada por nadie. Y vosotros os metéis en el sindicato porque no tenéis arranque para subir solos. [...]“²⁷⁶

(„Fernando: Co já mám co společného s ostatníma? Žádný nehne pro druhého ani prstem. A vy se ženete do odborů, protože nemáte dost rozhodnosti, abyste prorazili každý na vlastní pěst. [...]“²⁷⁷)

Příkladem takového nezájmu může být také to, když Elvira s Fernandem, chtějí popřát Carmině a její matce Generosa upřímnou soustrast, protože zemřel Gregorio, Generosin manžel. Ale dělají to jen z povinnosti, protože ve skutečnosti se starají jen sami o sebe. Navíc mezi nimi panuje očividné napětí, a to jak kvůli partnerským vztahům, kvůli Carmině²⁷⁸, tak později kvůli občanské válce.

„Elvira. –¿En qué quedamos? Esto es vergonzoso. ¿Les damos o no les damos el pésame? [...]“²⁷⁹

“Fernando. –Ahora entramos un minuto y les damos el pésame.

²⁷¹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 234.

²⁷² CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 176.

²⁷³ CELA, Camilo José. *La Colmena*. Darío Villanueva (ed.). Barcelona: Vicens Vives, 1996, s. LXVII.

²⁷⁴ Tamtéž, s. LXI.

²⁷⁵ PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. Cit. d., 1995, s. 229.

²⁷⁶ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 44.

²⁷⁷ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 14.

²⁷⁸ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 145.

²⁷⁹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 63.

Elvira. –Ya te he dicho que no.

Fernando. –Pues antes querías.

Elvira. –Y tú no querías.

Fernando. –Sin embargo, es lo mejor. Compréndelo, mujer.

Elvira. –Prefiero no entrar.²⁸⁰

(„Elvira: Tak jak to bude? Už to hraničí s ostudou, projevíme jim tu soustrast nebo ne?
[...])²⁸¹

„Fernando: A teď hned k nim zaskočíme vyslovit tu soustrast!

Elvira: Už jsem řekla, že ne!

Fernando: Vždyťs to prve chtěla...

Elvira: A tys nechtěl!

Fernando: Budem to mít za sebou... pochop to!

Elvira: Mně se tam nechce.²⁸²)

Ve třetím dějství se navíc ke vzájemné nenávisti připojuje fakt, že dcera Carminy a Urbana, Carmina a syn Fernanda a Elvíry, Fernando, se mají rádi. Rodiče obou jsou zásadně proti a nechtějí za žádnou cenu připustit, aby se kvůli svým dětem stali příbuzní.

V *Úlu* je podle našeho názoru téma každodenního života více přítomné. Vilanova *Úl* popisuje přímo jako „tragický obraz mrtvých životů.“²⁸³ Román se více soustředí na všechny ty těžkosti a útrapy života v poválečné době. Sám Cela v poznámce k prvnímu vydání tuto skutečnost komentuje.

²⁸⁰ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 74.

²⁸¹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 34.

²⁸² BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 48.

²⁸³ Vlastní orientační překlad, originál: „trágico retablo de vidas muertas“ VILANOVA, Antonio, Cit. d., 1995, s. 121.

„Mi novela *La colmena*, primer libro de la serie *Caminos inciertos*, no es otra cosa que un pálido reflejo, que una humilde sombra de la cotidiana, áspera, entrañable y dolorosa realidad.“²⁸⁴

(„Můj román *Úl*, první kniha řady *Nejistých cest*, je jen bledým odleskem, jen skromným stínem drsné, blízké a bolavé každodenní skutečnosti“²⁸⁵)

Cela popisuje život takový, jaký je, nicméně jak on sám uvádí, román je jen odleskem reality. Prezentuje španělskou poválečnou společnost prostřednictvím „mikrokosmu postav a prostředí vytvořených na základě této všední každodenní reality.“²⁸⁶ V *Úlu* jsou součástí jejich každodenního života a důvodem jejich trápení také nemoci. Jak jsme již zmínili, za občanské války i v poválečném období byl kvůli podvýživě vysoký výskyt tuberkulózy, přispívalo tomu i utrpení té doby, špatné životní podmínky a vlivem občanské války snížená úroveň zdravotnictví²⁸⁷ a nedostatek léků.²⁸⁸ O tuberkulóze pojednává i Cela, možný počet lidí trpících tuberkulózou, nacházející se v kavárně doni Rosy má být asi 10 %.²⁸⁹ A byli lidé, jako Victoritin přítel Paco, který měl tuberkulózu, poslali ho kvůli tomu z vojny domů, ale neměl peníze na léky. V té době ve Španělsku navíc propukl také tyfus. Rozsah této epidemie měl být zveličený, aby se díky ní zakryla úmrtí způsobená hladem.²⁹⁰ Mnoho lidí v *Úlu* je na tom špatně právě proto, že jsou chudí. Manželka houslisty Seona, který hraje v kavárně u doni Rosy, šla do Madridu za lepším životem, ale dříve se jí na venkově žilo lépe.

„El matrimonio vive en un sótano [...] húmedo y malsano [...] De recién casada estaba hermosa, gorda, reluciente, daba gusto verla, pero ahora, a pesar de no ser vieja aún, está ya hecha una ruina. [...] en Madrid era una desdichada que se iba a la cama sin cenar la mayor parte de los días.“²⁹¹

²⁸⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 105.

²⁸⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 7.

²⁸⁶ Vlastní orientační překlad, originál: „microcosmos de tipos y ambientes claramente extraídos de la realidad vulgar de cada día.“ VILANOVA, Antonio. Cit. d., 1995, s. 119.

²⁸⁷ GARCÍA FERRANDIS, Xavier. Aspectos epidemiológico-asistenciales de la tuberculosis en Valencia durante la Guerra Civil española y la posguerra inmediata (1936-1941). *Revista de la Sociedad Española de Historia de las Ciencias y de las Técnicas*. 2013, vol. 36, no. 77, s. 26–27. [on-line] [2020-3-23] Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4244461>>

²⁸⁸ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 253.

²⁸⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 50.

²⁹⁰ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 249, podle: PRO/FO371/26891, pp. 85–86. Telegrama, 22-9-1941.

²⁹¹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 255.

(„Manželé žijí ve vlhkém a nezdravém sklepním bytě [...] Když se vdávala, byla krásná, tlustá, zářila zdravím, radost pohledět; teď je z ní hotová ruina, třebaže ještě není stará. [...] v Madridu patří k nešťastnicím, jež většinu dní odcházejí spát bez večeře.“²⁹²)

Toto je jen příklad toho, jak trpělo mnoho lidí. Chudí si často ani nemohli dovolit jít k doktorovi. Toho využíval Don Francisco, který si otevřel večerní poradnu, kde se po večerech věnoval méně zámožným pacientům.

Déle se Cela, stejně jako v dalších svých dílech, věnuje homosexualitě. Jak popisuje García Marquina, Cela se vždy zajímal o atypické či výjimečné formy sexuality, hlavně o mužskou homosexualitu.²⁹³ Ukazuje nám zde odsuzující názory té doby. Režim choval jistou nedůvěru k homosexuálům, ale i k intelektuálům, chtěl je odsunout do pozadí, protože bez nich by byla společnost lépe ovladatelná.²⁹⁴ Ale v *Úlu* jsou i takoví, jako doña Matilde, kteří homosexuály akceptují. Její syn, umělec, žije s jiným mužem, ale ona se tím netrápí, protože to přikládá jeho uměleckému životu. Suárez, syn zavražděné doni Margot je také homosexuál. V *Úlu* najdeme několik zmínek, kdy se lidé k této tématice a konkrétně k těmto postavám vyjadřují kriticky.

„–No, señor, yo llamo malas costumbres a muchas cosas; por ejemplo, a ser marica.“²⁹⁵

(„,Ne pane. Já říkám špatné mravy mnoha věcem. Třeba když si mužský potrpí na mužské.“²⁹⁶)

A v takové společnosti to homosexuálové nemají lehké. Doña Matilde vypráví svým přítelkyním o tom, jak je ráda, že její syn bude pracovat v Barceloně. Za prvé proto, že ve větších městech více ocení umění a podle našeho názoru také proto, že i když ve městech je mnoho lidí, kteří odsuzují homosexuály, tak je to stále lepší než na venkově. Chovají se tam k nim násilně a mají mnoho předsudků. Frankistický režim homosexuály ponižoval a s pomocí

²⁹² CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 117.

²⁹³ GARCÍA MARQUINA, Francisco. *Retrato de Camilo José Cela*. Lafayette: Society of Spanish and Spanish-American Studies, 2005, s. 342. Více o jeho vztahu k homosexuálům najdeme v tomto díle v kapitolách “El sexo” a “Contra los homosexuales”.

²⁹⁴ MARTÍNEZ FÁBREGAS, Jezabel – ZURBANO-BERENGUER, Belén. La mujer represaliada y el homosexual torturado durante la guerra civil y la posguerra española. El caso de Huelva. In *Libro de Actas del I Congreso Internacional de Comunicación y Género*. Coord. Mateos Martín, Concha – Ardèvol Abreu, Alberto Isaac aj. Sevilla: Facultad de Comunicación. Universidad de Sevilla, 2012, s. 210. [on-line] [cit. 2020-3-30] Dostupné z: <<http://hdl.handle.net/11441/33223>>

²⁹⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 229.

²⁹⁶ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 95.

upraveného zákona z roku 1933²⁹⁷, který se věnoval „bezdomovcům, kočovníkům, kuplířům a jakýmkoliv dalším antisociálním elementům.“²⁹⁸ je společnost často vnímala jako zločince.²⁹⁹

„– [...] en los pueblos hay mucha incultura y, a veces, a esta clase de artistas les tiran piedras. ¡Como si no fueran como los demás! [...] lo único que les gusta es la bronca y decir ordinarietas a las estrellas. [...] con lo sensible que él es, teniendo que trabajar para un público tan atrasado y, como él dice, lleno de prejuicios!“³⁰⁰

(„[...] Na venkově je tak málo kultury a někdy tam po umělcích tohohle druhu házejí i kamením. Jako by byli horší než ti ostatní! [...] Vyžívají se tím, že na hvězdy jak on jen povykují a pokřikují hrubosti. [...] je tak citlivý a musí pracovat pro zaostalé publikum. Říká, že ti lidé jsou samý předsudek.“³⁰¹)

Poté navíc Suáreze, syna doni Margot, spolu s jeho přítelem zatknou večer v baru a ani jeden neví za co. Může to být kvůli falešnému obvinění z vraždy jeho matky, o jejíž smrti on zatím neví. Důvodem může být ale také jejich homosexualita, nejsou to totiž jediní zatčení homosexuálové.

„el señor Suárez y Pepe, el Astilla, fueron viendo algunas caras conocidas, maricas pobres, descuideros, tomadores del dos, sablistas de oficio“³⁰²

(„rozeznali pan Suárez a Pepe Tyčka několik známých tváří, homosexuály žijící ze dne na den, kapesní zloděje, vyděrače a šejdíře z povolání“³⁰³)

Jak vidíme, zacházejí s nimi jako s ostatními zločinci, kteří skutečně něco provedli. V poválečném Španělsku bylo toto skutečností. Asi pět tisíc osob bylo vězněno jen z důvodu jejich sexuální orientace, někteří byli mučeni, nebo dokonce i zastřeleni. Na základě zmiňovaného zákona mohli být lidé zatčeni jen kvůli svému vzhledu. V provincii Huelva byli někteří homosexuálové nuceni podstoupit léčbu elektrošoky, díky které je režim chtěl „uzdravit“.³⁰⁴ A na závěr je podstatné podotknout, že součástí jejich každodenního života je také kriminalita, které probíhá všude kolem. Příkladem je Doña Margot, která je neznámým

²⁹⁷ La ley de Vagos y Maleantes, vlastní orientační překlad: Zákon o tulácích a ničemech. MARTÍNEZ FÁBREGAS, Jezabel – ZURBANO-BERENGUER, Belén. Cit. d., 2012, s. 210.

²⁹⁸ Vlastní orientační překlad, originál: „vagabundos, nómadas, proxenetas y cualquier otro elemento antisocial“ Tamtéž, s. 211, podle: <https://www.huelvainformacion.es/huelva/Homenaje-homosexuales-presos-antigua-carcel_0_272673252.html#>

²⁹⁹ MARTÍNEZ FÁBREGAS, Jezabel – ZURBANO-BERENGUER, Belén. Cit. d., 2012, s. 210.

³⁰⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 234.

³⁰¹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 100.

³⁰² CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 244.

³⁰³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 108–109.

³⁰⁴ MARTÍNEZ FÁBREGAS, Jezabel – ZURBANO-BERENGUER, Belén. Cit. d., 2012, s. 211.

pachatelem uškrcena ručníkem ve svém bytě, nebo doña Montserrat, které někdo ukradne v kostele kabelku. A takto v *Úlu* vypadají všední dny španělského obyvatelstva. Podle Vilanovy je *Úl* románem, „který se jen snaží zachytit průběh času v životě lidí ve velkém městě, tragédie, kterou popisuje je sociální tragédie symbolizovaná bídou a hladem.“³⁰⁵

³⁰⁵ Vlastní orientační překlad, originál: „que sólo pretende captar el devenir del tiempo en la vida de una gran Ciudad, la tragedia que describe es una tragedia social simbolizada por la miseria y el hambre.“ VILANOVA, Antonio, Cit. d., 1995, s. 122.

3.3. Chudoba a hlad

3.3.1. Úvod

Téma chudoby a hladu spolu velmi souvisí. Nejen, že byl v poválečné době zaveden přidělový systém, nýbrž také bylo všeho nedostatek a lidé se pak často uchýlovali buď k nákupu na černém trhu, aby získali to potřebné, nebo k prodeji, aby si více vydělali. Nicméně, mnoho lidí trpělo hlady právě proto, že byli chudí. Nebyli schopní vydělat si více, nebo zkrátka neměli takovou možnost. Byla to doba plná nedostatku, nouze a trápení.³⁰⁶ Avšak, i v rámci nízkých společenských tříd jsou vždy mezi lidmi malé i velké rozdíly, neboť vítězové, kteří spolupracovali s režimem a podporovali ho, za tuto podporu získávali odměny.³⁰⁷ A naopak velké množství lidí, ti poražení, přežívají ze dne na den, nemají na placení nájmu a poplatků a musí přemýšlet nad každou utracenou korunou aby vyžili.

3.3.2. Přítomnost tématu v literárních dílech

Jak uvádí i Jiménez León, téma chudoby, nedostatku a následného hladu jsou témata vyskytující se v obou literárních dílech.³⁰⁸ Nicméně, Cela se podle našeho názoru těmito tématům věnuje více do hloubky. Je to i tím, že *Úl* je na rozdíl od *Příběhu jednoho schodiště* román, má proto větší prostor pro detaily té doby. V *Příběhu jednoho schodiště* musíme někdy více číst mezi řádky, což se u tradiční divadla od čtenáře nevyžadovalo.³⁰⁹ Ale i přesto, všechny tyto nesnáze, jako chudoba a hlad, jsou součástí jejich všedního života, jen to není vždy tak patrné. Nicméně, neštěstí všech postav je přímo spojené a ovlivněné sociálním prostředím, ve kterém žijí.³¹⁰ Hned od začátku víme, že se jedná o chudý činžovní dům, o který majitel moc nepečuje. V první scéně celé hry přichází výběrčí poplatků za elektřinu a každý se k této situaci staví jinak, ale většina je nespokojená a stěžuje si.

„Generosa. –(*Mirando el recibo.*) ¡Dios mío! ¡Cada vez más caro! No sé cómo vamos a poder vivir. (*Se mete.*)

³⁰⁶ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, no. 5, s. 241.

³⁰⁷ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 55.

³⁰⁸ JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Paralelismos entre "La colmena" e "Historia de una escalera". *Anuario de estudios celianos*. 2011, no. 1, s. 99. [on-line] [cit. 2020-2-28] Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4794875>>

³⁰⁹ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 146.

³¹⁰ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 94.

Paca. –(*Al cobrador.*) ¿Es que no saben hacer otra cosa que elevar la tarifa? ¡Menuda ladronera es la Compañía! Les debía dar vergüenza chuparnos la sangre de esa manera! [...] Se aprovechan de que una no es nadie, que si no...”³¹¹

(„Generosa: /prohlíží účet/ Jezusmankote! Čím dál tím dražší! /Zajde do dveří/ Pánbuví, jak budeme takhle dál živi...

Paca: Jójo! /Výběřčímu/ To neumíte nic jinýho než zvedat sazbu! Pěkná zlodějna ten váš podnik! Měli by se stydět takhle z nás cucat krev! [...] Na chudou ženskou si každěj dovoluje, ale jen kdyby...“³¹²)

Je zřejmé, že obě jsou nespokojené, avšak Generosa, i když si stěžuje, tak nemá potřebu se přít, je „smířená se svým osudem“³¹³, na rozdíl od Pacy, která se s výběřčím dohaduje. Později na chodbě o zdražování diskutují a můžeme si všimnout, že šetří i na světle, svítí co nejméně a v některých místnostech vůbec. Také si stěžují, že se kromě sazby za světlo zvyšují i ceny běžných potravin. Jak pojednává i Jiménez León, šetření na světle a záležitosti týkající se zvyšování sazeb si můžeme povšimnout i v *Úlu*.³¹⁴ Příkladem je, když rodiče kárají Victoritu, aby zhasla, nebo Filo s Robertem, kteří v ložnici ani nemají v lustru žárovky. V *Příběhu jednoho schodiště* tu je také doña Asunción, vdova, která na zaplacení nemá a nestalo se to poprvé. Je na tom tak špatně, že když své peníze utratí za jídlo, nemá na poplatky, kdyby zaplatila ze svého poplatky, nezbylo by jí na jídlo. Takto někteří lidé v té době živořili. Doña Asunción je nejchudší ze všech a snaží se to vždy skrývat za různými výmluvami.³¹⁵ Její případ můžeme vidět v následující ukázce.

„Doña Asunción. –¡Cuánto lo siento! Me va a tener que perdonar. Como me ha cogido después de la compra y mi hijo no está...

Cobrador. –Mire, señora: no es la primera vez que pasa y... [...] Todos los meses es la misma historia. ¡Todos! Y yo no puedo venir a otra hora ni pagarlo de mi bolsillo. Conque si no me abona tendré que cortarle el fluido. [...] Esto le pasa por querer gastar como una señora en vez de abonarte a tanto alzado.”³¹⁶

³¹¹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 36.

³¹² BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 5.

³¹³ Vlastní orientační překlad, originál: „resignada a su destino“ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 140.

³¹⁴ JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Cit. d., 2011, s. 99.

³¹⁵ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 141.

³¹⁶ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 37–38.

(„Doña Asunción: Je mi nesmírně líto, pane výběřčí! Budete mně muset prominout, ale překvapil jste mně zrovna po nákupu a syn není doma...

Výběřčí: Koukejte, paní: kdyby to bylo poprvně... [...] Měsíc co měsíc stejná písnička. A vůbec, jindy přijít nemůžu a z vlastní kapsy to za vás taky hradit nebudu. Jestli nezaplatíte, musím vám odpojit hodiny. [...] takhle to dopadá, když jedna rozhazuje jako ňáká dáma, místo aby utrácela jenom na co stačí.“³¹⁷)

Výběřčí ji navíc obviňuje, že rozhazuje za zbytečnosti, ale podle našeho názoru má zkrátka jen málo, i sousedky jí litují, protože chápou její situaci. Její záchrana je don Manuel, který je zámožnější. Na poplatky jí půjčí díky přímluvě jeho dcery Elvíry, protože se jí líbí syn Doni Asunción, Fernando. A Donu Manuelovi ty peníze očividně chybět nebudou. Vlastní zprostředkovatelnu, která mu velmi vynáší. Ale jak podotýká Shelnutt, tvrdě pracoval, aby si mohl vydělat to, co má, a tudíž si to zaslouží.³¹⁸ Zde si můžeme povšimnout rozdílů mezi jednotlivými nájemníky. Je obvyklé, že jsou mezi jednotlivými společenskými třídami, ale i mezi jednotlivci, rozdíly v míře bohatství a chudoby, v přebytku a nedostatku peněz, potravin, oděvů a jiných produktů základních lidských potřeb.³¹⁹

Elvíra chce tak moc získat Fernandovu přízeň, že přemlouvá svého otce, aby nabídl Fernandovi práci. Má v něj naději a chce mu pomoci, aby se dostal dál.

„Elvíra. – [...] Tú lo que necesitas no es un yerno rico, sino un muchacho emprendedor que lleve adelante el negocio. Pues sacas a Fernando de la papelería y le colocas, ¡con un buen sueldo!, en tu agencia.“³²⁰

(„Elvíra: [...] Co ty potřebuješ, není bohatý zeť, ale podnikavý mladý muž, který se dovede prosadit v obchodě. To znamená, že vytáhneš Fernanda z papírnictví a zaměstnáš ho – s dobrým příjmem – u sebe v kanceláři.“³²¹)

Je pravděpodobné že právě tato práce a obecně peníze, které jejich rodina má, jsou důvodem, proč si Fernando nakonec vzal Elvíru. S tím souhlasí i Pedraza Jiménez a Rodríguez Cáceres.³²²

³¹⁷ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 6–7.

³¹⁸ SHELNUTT Jr., William L. Symbolism in Buero's "Historia de una Escalera". *American Association of Teachers of Spanish and Portuguese*. 1959, vol. 42, no. 1, s. 63. [on-line] [cit. 2018-11-11] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/334697>>

³¹⁹ GONZALBO AIZPURU, PILAR. El hombre y sus necesidades, I. El alimento. In *Introducción a la historia de la vida cotidiana*. México: Colegio de México, 2006, s. 210. [on-line] [2020-3-30] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/j.ctv47wflb.14>>f

³²⁰ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 40.

³²¹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 9.

³²² PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. Cit. d., 1995, s. 236.

Ovšem vzhledem k tomu, jak se Fernando o Elvíře nejprve vyjadřoval, je jejich sňatek velmi paradoxní.

„Fernando. – ¡La detesto! Quiere cazarme con su dinero. ¡No la puedo ver!”³²³

(„Fernando: Nenávidím ji! Chce, abych se oženil s jejími penězi! Ani vidět ji nemůžu.“³²⁴)

Je možné, že v tom hrála roli jeho matka, které se nakonec rozhodl pomoci. Dříve ani nechodil řádně do práce, aby jí vypomohl. Mohl se proto kvůli ní rozhodnout pro tuto možnost, pro sňatek s Elvírou, protože sám nebyl dostatečně schopný jí pomoci. Jeho neschopnost pro nás není žádné překvapení. Jak podotýká Neuschäfer, vybral si tu nejjednodušší cestu k lepšímu životu³²⁵ a souhlasí s ním i Shelnutt. Podle něho mohl být Fernandovým důvodem pro sňatek s Elvírou a jejími penězi také konec první světové války a následná hospodářská krize.³²⁶ Elvíra ve Fernanda možná věřila, ale zklamala se v něm. A jestliže si jí tedy vzal pro peníze, tak se smrtí dona Manuela o peníze přišli, protože pak žijí stejně nuzně jako ostatní rodiny.

„Elvíra. – [...] ¿Cuándo vas a decidirte a ganar más dinero? Ya ves que así no podemos vivir. (*Pausa.*) ¡Claro, el señor contaba con el suegro! Pues el suegro se acabó. Hijo. Y no se te acaba la mujer no sé por qué.“³²⁷

(„Elvíra: [...] Kdypak se rozhodneš nosit domů víc peněz, co? Vidíš přece, že takhle nemůžeme dál žít. /Pauza/ Ovšem, pán se spoléhal na tchána! Jenže s tchánem, je konec, hošánku. A že s tebou neskoncovala tvoje žena, to je mi záhadou“³²⁸)

Elvíra Fernandovi později i vyčte, že si jí vzal jen pro peníze a on to nepopře. Jejich ekonomická situace se skutečně změnila. Kromě syna Fernanda, mají také mladšího syna Manolína a ani k jeho narozeninám si nemůžou dovolit koupit mu zákusky, po kterých touží.

Dále se můžeme zaměřit také na rezigovanou Generosu, která nečeká od života nic víc než to málo, co má, avšak zároveň se úzkostně strachuje, aby vyžili. Její manžel, Gregorio, jde povinně do penze, ale dostane jen nízký důchod. Ona je velmi negativní a všem si na toto téma stěžuje. Její obavy a negativita dávají smysl, jsou pochopitelné, jelikož mít peníze na stravu a nájem je to nedůležitější, jedná se o pokrytí základních lidských potřeb. Později jí manžel

³²³ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 57.

³²⁴ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 28.

³²⁵ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 145.

³²⁶ SHELNUTT Jr., William L. Cit. d., 1959, s. 63.

³²⁷ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 63.

³²⁸ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 34.

zemře, přijde proto o jeho penzi, a to její situaci ještě zhorší. Nejspíš v té době neměli vdovský důchod, který by jí alespoň trošku pomohl. Nicméně, naštěstí pro ni, Urbano má rád Carminu, její dceru, a tak jí chce vypomocet. Avšak Urbano se svým platem dělníka, nejen že pomáhá Carmině a Generose, ale živí i celou svou rodinu.³²⁹ Pak existují i takoví, jako Pepe, syn Generosy, který své vlastní rodině nepřispívá, nepomáhá, ani nevěnuje nejmenší pozornost. Záměrně využívá ostatní, aby získal peníze, či aby se o něj starali. Vždy si namluví nějakou slečnu, a pak se od ní nechá vydržovat, jako se stalo s Rosou, dcerou Pacy, což můžeme zaznamenat ve druhém dějství. Rosa mu jeho chování samozřejmě vyčítá.

„Rosa. –¿Y el dinero? ¿Y el dinero para comer? ¿Tú te crees que se puede poner el puchero sin tener cuartos?”³³⁰

(„Rosa: [...] A co peníze? Kde na to mám brát? Myslíš, že ti můžu vyvářet, když mi nedáš ani vindru?”³³¹)

Rosa kvůli Pepemu živoří, sama hladoví, aby on měl co jíst. Její otec, Juan, na ní kvůli Pepemu zanevřel, ale i tak jí po Trini, Rosy sestře, pošle peníze, které si šetřil stranou. Patrně to je jen pár drobných, ale pro ni to je mnoho. Podle toho můžeme vidět, jak velká je její chudoba. Nicméně, souhlasíme s Anou Casas, postavy *Příběhu jednoho schodiště* zkrátka nejsou schopné jakkoliv zlepšit svou ekonomickou situaci³³² a postavy *Úlu* na tom nejsou o moc lépe.

Buero Vallejo nám prezentuje svou sociální kritiku velmi realisticky. Představuje nám situaci jednotlivých postav bez příkras. Komentuje, že například situace doni Asunción je velmi špatná, jednou jí vypomůže souseď don Manuel, ale již se více nezabývá tím, jak dále vyžije, jak zaplatí příští nájem a podobně. Buero Vallejo vždy jen upozorní na situaci té doby, ale již se jí nevěnuje do přílišných detailů. Možná že i díky tomu mohl, oproti Celovi, svou hru, i když s jistými úpravami, publikovat přeci jen ve Španělsku. Dalo by se říct, že téměř až nenápadný způsob, kterým Buero Vallejo prezentuje sociální kritiku poválečné doby poukazuje i ke skutečnému postoji režimu k situaci nejnižších tříd, režim se jí zkrátka příliš nezabýval. Využití speciálního konceptu pojetí času by se dalo považovat za určitou kritiku nejen poválečného období, ale i předchozích let. Buero Vallejo upozorňuje na to, že i před válkou měli lidé potíže.

³²⁹ INIESTA GALVAÑ, Antonio. *Esperar sin esperanza: El teatro de Antonio Buero Vallejo*. Murcia: Universidad de Murcia, Servicio de publicaciones, 2002, s. 62.

³³⁰ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 64.

³³¹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 36.

³³² CASAS, Ana. Cit. d., 2008, s. 353.

Neidealizuje situaci ve Španělsku, snaží se jí ukázat ve skutečném světle, čímž se odklání od dosavadní tradice.

V *Úlu* je téma chudoby a hladu velmi rozsáhlé. Celý román je hluboce pesimistický.³³³ Jak uvádí Vilanova, je to „sociální tragédie symbolizované bídou a hladem.“³³⁴ Cela nám prezentuje „hladový Madrid bezprostředně poválečného období.“³³⁵ Reálnou situaci v Madridu můžeme vidět v následujícím svědectví z roku 1940:

„Zdá se, že válka lidem zlomila srdce. Vládne atmosféra zatrpklého utrpení, ale podle mého názoru to je především kvůli nedostatku jídla. Je velmi běžné vidět na ulici muže, ženy, a dokonce i děti omdlávat kvůli nedostatku jídla [...] Přídělové kartičky chudým nezajišťují to potřebné, aby udržovali tělo a duši pospolu.“³³⁶

V obou dílech si můžeme povšimnou zmiňované inspirace realitou té doby. Hlad a chudoba nebyly způsobeny jen samotnou válkou, ale především nastoleným frankistickým režimem a jeho snahou o ekonomickou soběstačnost. Hlavní chyba byla ale v tom, že v této politice ekonomické soběstačnosti režim pokračoval i přesto, že očividně nefungovala.³³⁷ Až na pár výjimek je chudoba součástí života všech zmíněných postav *Úlu*. Je zřejmé, že peníze ovlivňují i to, jak se lidé oblékají a zda vůbec mají co na sebe. Chudí nosí velmi obnošené, ošoupané, neprané šatstvo. Jsou ženy, které nosí obnošené punčochy, v létě šetří tak, že je nenosí, anebo si ty punčochy nemohou dovolit vůbec. Také jsou takoví, jako Martín, kteří si zimě nemohou dovolit ani kabát. A můžeme se setkat s výrazy jako „chudě oblečený“. Povšimněme si i toho, že se prodávalo a kupovalo obnošené šatstvo. I v dnešní době se kupuje obnošené oblečení, ale myslíme si, že tenkrát to byla jiná situace. Byli lidé, kteří si nikdy nemohli dovolit koupit něco nového. V kontrastu jsou pak takoví, jako doña Rosa, která má všeho dostatek a nosí oblečení ušité na míru. A stejně tak lze poznat bohatšího člověka podle toho, že je dobře živěný.

³³³ ASÚN, Raquel. Camilo José Cela. In *Historia y crítica de la literatura española: Época contemporánea: 1939-1970*. Primer suplemento. Vol. 8-1. Ed. Rico, Francisco – Sanz Villanueva, Santos aj. Barcelona: Crítica, 1999, s. 415, podle: CELA, Camilo José. *La colmena*. Raquel Asún (ed.). Barcelona: Laia, 1982, s. 59–61.

³³⁴ Vlastní orientační překlad, originál: „tragedia social simbolizada por la miseria y el hambre“ VILANOVA, Antonio. Cit. d., 1995, s. 122.

³³⁵ Vlastní orientační překlad, originál: „el Madrid hambriento de la inmediata posguerra“ PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. *Manual de literatura española. Vol. 13, Posguerra: narradores*. Pamplona: CÉNLIK Ediciones, S.L., 2000, s. 190.

³³⁶ Vlastní orientační překlad, originál: „« [...] La guerra parece haber roto el corazón de la gente. Hay una atmósfera de resentido sufrimiento, pero en mi opinión, esto es sobre todo debido a la falta de comida. Es muy común ver hombres, mujeres e incluso niños caerse en las calles desmayados por falta de comida. [...] Las cartillas de racionamiento no aseguran al pobre lo necesario para mantener juntos cuerpo y alma.»“ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 252, podle: PRO/FO371/24509, pp. 72–88. Memorandum del profesor Starkey. Noviembre de 1940.

³³⁷ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 242 a s. 245.

I v *Příběhu jednoho schodiště* můžeme zaznamenat, že oblečení odpovídá tomu, jak je člověk zámožný. Na šatech Elvíry a dona Manuela v prvním dějství lze vidět, že jsou na tom líp než ostatní. Stejně jako na nových nájemnících ve třetím dějství, kteří jsou nazváni jako Dobře oblečený pán a Dobře oblečený mladík. Naopak, například Carmina, dcera Generosy, má skromné oblečení, což odpovídá její ekonomické situaci. A stejně tak jsou oděni Elvíra s Fernandem ve druhém dějství, podle toho je zřejmé, že se jejich ekonomická situace změnila.

V *Úlu* se můžeme setkat s lidmi, kteří jsou zadluženi či přišli o všechny své peníze. Další si dávají kávu či kupují cigarety na úvěr, jako slečna Elvira, protože v danou chvíli si to nemůžou dovolit. „Čtyřicátá léta spolu s občanskou válkou je pro španělskou společnost jedním z [...] nejtěžších momentů celého dvacátého století.“³³⁸ Každý se snaží vyžít, jak jen může, ale ne všichni to dělají čestně. Příkladem je don Leonardo Meléndez, který si půjčil šest tisíc duros od čističe bot a nikdy mu je nevrátil. Čistič bot není jediný podvedený, ale všichni si to očividně nechávají líbit. Přitom již fakt, že si don Leonardo nechává čistit boty nám vypovídá o tom, že je na tom zřejmě lépe než čistič bot, který kvůli němu o své peníze přišel. Navíc za čištění bot, nebo ani za cigarety neplatí. Ponižuje tak čističe svojí ekonomickou nadřazeností³³⁹, ta ovšem není založena na poctivém výdělku. Je na tom lépe právě díky tomu, jak nečestně jedná.

„Don Leonardo es un punto que vive del sable y de planear negocios que después nunca salen.“³⁴⁰

(„Don Leonardo je chytrák. Žije z toho, že z lidí tahá peníze a plánuje všelijaké obchody, které pak nikdy nevyjdou.“³⁴¹)

Pak jsou takoví, jako don Roberto, manžel Filo, který v práci předem žádá o zálohu na výplatu. Jeho situace je ovšem, oproti předchozímu případu, jiná. Má tři práce, celé dny pracuje až do noci, aby vyšli. Ani tak si nevydělá dostatek, a tak si ve chvílích, jako jsou manželčiny narozeniny, musí žádat v práci o zálohu, aby jí mohl něco koupit. Navíc si v následující ukázce můžeme povšimnout zmínky o černém trhu.

„—¿Le sería a usted igual darme tres duros a cuenta? Mañana es el cumpleaños de mi mujer. El patrón es un hombre de buena sangre, un hombre honrado que hace sus

³³⁸ Vlastní orientační překlad, originál: „La década de los cuarenta, con la guerra civil, es uno de los momentos más [...] difíciles para la sociedad española de todo el siglo XX.“ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 241.

³³⁹ JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Cit. d., 2011, s. 99.

³⁴⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 121.

³⁴¹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 14.

estraperlos, como cada hijo de vecino, pero que no tiene hiel en el cuerpo. [...] al hombre ya le preocupaba que le cogiera el cumpleaños de su mujer sin un real en el bolsillo.“³⁴²

(„Nevadilo by vám, kdybyste mi dal tři duros jako zálohu? Žena má zítra narozeniny.‘ Zaměstnavatel je hodný člověk, počestný muž a umí vydělávat na černém trhu jako kterýkoli jiný měšťenin, ale není necita. [...] dělalo mu starosti, že by ho ženiny narozeniny mohly zastihnout bez reálu v kapse.“)³⁴³

Jeho zaměstnavatel, don Ramón, mu navíc sám od sebe dá rovnou pět duros. Don Roberto je vděčný, je to pro něj hodně peněz. Přemýšlí, že si díky tomu bude moct zajít na skleničku, což je pro něj něco mimořádného. Roberto šetří i na dopravě, když může, chodí pěšky a je šťastný, kolik duros díky tomu může ročně ušetřit. Stejně tak šetří i Filo, například aby mohla manželovi, jako něco výjimečného, koupit půl lahve vína. Na základě toho můžeme vidět, že byli skutečně chudí. V jejich každodenním životě je provází neustálá starost o peníze. Nemají dostatek peněz ani na to, aby šla Filo k zubaři s vážným kazem. Večer mívají kvůli sousedům špatný tlak plynu, a tak si ani nemůžou uvařit. Navíc mají v bytě velmi chladno, v zimě si proto musí na spaní přikrývat nohy starým kabátem. A nejsou jediní, taková opatření musí dělat i slečna Elvira. Také doña Visi se svou rodinou má doma zimu, která se často nedá vydržet. Na lepší byt s topením nemají zkrátka prostředky. Pokud se ale zaměříme na detaily, můžeme zpozorovat, jisté paradoxy v jejich chudobě. Tyto rodiny, mají sotva co jíst, ale platí si služku, většinou mladou dívku, která jim vypomáhá v domácnosti a s dětmi. Bylo to zřejmě zvyklostí té doby. Nicméně, služky byly poměrně špatně placené, avšak pro ně to byl stále alespoň nějaký výdělek a chudé rodiny, jako Filo s Robertem, kteří pomoc potřebovali, si právě díky tomu, mohli takovou služku dovolit.

Jsou ale i lidé, kteří na tom jsou ještě hůře než Filo, a to je například její bratr Martín Marco. Martín je jedna z hlavních postav a vyskytuje se v celém *Úlu* nejvíce, přesněji třiatřicetkrát. Dalo by se proto říct, že je nejdůležitější postavou. Vystupuje ve všech kapitolách a určitým způsobem spojuje velké množství postav na základě vztahů, které s nimi udržuje.³⁴⁴ V první scéně, ve které se s ním setkáme, nemá Martín na zaplacení v kavárně doni Rosy a ta ho nechá vyhodit. Přitom ty peníze neměl už když šel dovnitř, musel tedy očekávat, že se to stane anebo doufal, že ho tam nechají na dluh, protože později svůj dluh splatí. Vyhozením

³⁴² CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 181 a s. 183.

³⁴³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 57 a s. 59.

³⁴⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 2005, s. 43.

z kavárny je velmi pokořen. K tomu má navíc dluh v baru Celestina Ortize. Přespává u svého přítele Pabla a ten mu někdy nechává své obnošené oblečení. Dny často tráví na poště nebo v bance, protože tam je teplo. Sice nemá peníze ani na jídlo, ale v podstatě celé dny nic nedělá, jen píše verše a nějaké ty články.³⁴⁵ Vodu pije z pumpky na ulici, kouří špačky po švagrovi a trpí hladu. Stravuje se proto někdy u své sestry Filo, která kvůli němu jí sama méně.

„Cuando el marido no está en casa le fríe un huevo o le calienta un poco de café con leche al hermano, y cuando no puede, porque don Roberto, con sus zapatillas y su chaqueta vieja, hubiera armado un escándalo espantoso llamándole vago parásito, la Filo le guarda las sobras de la comida en una vieja lata de galletas que baja la muchacha hasta la calle.“³⁴⁶

(„Když manžel není doma, usmaží bratrovi vajíčko nebo mu ohřeje trochu bílé kávy, a když nemůže, protože don Roberto sedí doma v pantoflích a starém saku a ztropil by hrozný skandál a vynadal mu povalečů a příživníků, schová pro něho Filo zbytky jídla do staré krabice od sucharů, kterou mu děvče přináší na ulici.“³⁴⁷)

Filo a stejně tak jeho kamarádi mu navíc sami od sebe nebo na jeho žádost půjčují peníze, protože jinak by nejedl. Přežívá tedy jen díky štědrosti svých blízkých.³⁴⁸ S Martínem samozřejmě soucítíme, avšak ostatní kvůli tomu ochuzují sami sebe. Martín pak své přátele jako vděk za půjčené peníze pozve na kávu a podobně, čímž se dostává do začarovaného kruhu, protože o to dřív mu bude muset opět půjčit někdo jiný. Je pro něj něco mimořádného, když někdo vlastní zapalovač nebo když má peníze na snídani, na to on není zvyklý. Je ze své chudoby nešťastný, ale doposud nebyl schopný svou situaci změnit.

„– [...] ¡Lo que yo quiero es comer! ¡Comer! [...] ¡Comer! ¡Y quiero comprarme una cajetilla entera y no fumarle las colillas del bestia! ¿Eh? ¡Este mundo es una mierda!“³⁴⁹

(„[...] Já se chci jen najíst! Najíst! [...] Najíst se! A koupit si celou krabičku cigaret, ne kouřit špačky po té bestii. Co? Tenhle svět stojí za hovno! [...]“³⁵⁰)

³⁴⁵ JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Cit. d., 2011, s. 98, podle: HENN, David. Martín Marco: el desarrollo de un protagonista. *Ínsula*. 1990, no. 518-519, s. 34.

³⁴⁶ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 194.

³⁴⁷ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 67–68.

³⁴⁸ JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Cit. d., 2011, s. 98, podle: HENN, David. Martín Marco: el desarrollo de un protagonista. *Ínsula*. 1990, no. 518-519, s. 34.

³⁴⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 328–329.

³⁵⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 175–176.

Dalším příkladem chudého a strádajícího člověka je houslista Seoane, který hraje v kavárně u doni Rosy. Jeho žena má špatný zrak, chtěl by jí dopřát brýle, ale brýle z optiky si nemůže dovolit. Odkážou ho proto na drogerii. Nicméně, jediné brýle, které si může dovolit, mu nedoporučují kvůli špatné kvalitě. Má ale štěstí a náhodou najde bankovku v kavárně na záchodě a jen díky tomu si poté může dovolit lepší brýle pro svou ženu, a to jsou to stále jen brýle z drogerie.

„–Vea usted [...] doscientas cincuenta pesetas. [...] –No, no, yo las quiero más económicas. [...] –Muy bien, señor. [...] ciento setenta y cinco pesetas. [...] –No, no me explico bien, yo quisiera ver unas de tres o cuatro duros. El dependiente lo mira con un profundo desprecio. [...] –Eso lo encontrará usted en una droguería.“³⁵¹

(„,Podívejte se na tyhle. [...] dvě stě padesát peset.‘ [...] ,Ne, ne, hledám něco lacinějšího.‘ [...] ,Výborně, pane. [...] sto šedesát pět peset.‘ [...] ,Ne, ne, vyjadřuji se asi špatně, chtěl bych něco za tři čtyři duros.‘ Obsluhující se na něho podívá s hlubokým pohrdáním [...] ,Tak to najdete v drogerii.“³⁵²)

Lidé se tedy musí spokojit s málem a běžné věci, které jsou pro nás v dnešní době samozřejmostí, pro ně byly přepychovým zbožím. Dělají, co mohou, jen aby se užívali. Jsou to lidé, kteří bojují za přežití.³⁵³ A tento „boj o život nikdy nekončí.“³⁵⁴ Hodnota peněz je pro každého jiná, můžeme to vidět v diskusi skupiny přátel o hodnotě osmi duros. I mezi chudými jsou rozdíly. Někteří dokážou vyžít s osmi duros celý týden a někomu stačí i méně, ale to jen proto, že dělají vše proto, aby vyšli a počítají každou pesetu.

„–Hombre, verdaderamente, con ocho duros poco se puede hacer [...] Al violinista a quien echaron a la calle por contestar a don José ocho duros le duraban ocho días. Comía poco y mal, cierto es, y no fumaba más que de prestado, pero conseguía alargar los ocho duros durante una semana entera; seguramente, habría otros que aún se defendían con menos.“³⁵⁵

(„,Pravda, člověče, s osmi duros se daleko nedojde [...]‘ Houslistovi, kterého vyhodili na ulici, protože donu José odpověděl, stačilo osm duros na týden. Jedl ovšem málo a

³⁵¹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 364.

³⁵² CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 205–206.

³⁵³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1996, s. LXIV.

³⁵⁴ Vlastní orientační překlad, originál: „La lucha por la vida en interminable.“ KIRSNER, Robert. Camilo José Cela: la conciencia literaria de su sociedad. *Cuadernos Hispanoamericanos*. 1978, no. 337-338, s. 55.

³⁵⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 153.

špatně a kouřil, jen když mu někdo nabídl, ale dařilo se mu vyjít s osmi duros celý týden; jistě by se našli i takoví, co dokážou vystačit s ještě menší částkou.“³⁵⁶)

Mnozí lidé tedy šetří, na čem můžou, například noviny si přečtou, jen když jim je někdo věnuje, nebo když je odkoupí za nižší cenu. Je pro ně vzácnost, když náhodou mají pár peset navíc a můžou si tak výjimečně dovolit koupit briošky či sklenici vína. Stejně tak mají štěstí ti, kteří mají známé, kteří jim na základě konexí či příbuzenských vztahů, můžou za přijatelnou cenu sehnat něco, co pro ně běžně není k dostání. To může být kvůli přidělovému systému, obecnému nedostatku různých produktů, anebo si to zkrátka nemůžou dovolit. Takovým příkladem může mýdlo Lagarto, o které prosila doña Montserrat doña Visi, protože ženich její dcery vlastnil drogerii. Mýdlo bylo v té době také nedostatkové zboží. Továrny, kde se mýdla vyráběla, zavíraly kvůli nedostatku materiálu na jeho výrobu.³⁵⁷ Důvod šetření těchto lidí je ale ten, aby měli na stravu a nájem, či aby si výjimečně mohli dovolit něco mimořádného. Většina z nich si nemůže šetřit stranou, na budoucnost. Nad touto skutečností uvažuje Victorita.

„Ella no conocía a nadie que tuviera diez duros ahorrados, a nadie que no viviese de un jornal.“³⁵⁸

(„Neznala nikoho, kdo by měl našetřeno třeba jen deset duros, nikoho, kdo by nežil z denní mzdy.“³⁵⁹)

Děti v té době musely často vypomáhat v domácnosti a pracovat, protože rodiče na to sami nestačili. Někdy ale byli skutečně ještě dětmi. Příkladem je dvanáctiletý Alfonsito který dělá poslíčka, jeho matka uklízí a stravuje se v Sociální péči. Takové instituce byly sice chudým k dispozici, ale v rámci pomoci propagovaly frankistickou ideologii.³⁶⁰ Horší je ovšem případ malého cikáněte, kterému je šest let, žije pod mostem, kde na něj prší a kde mrzne a všichni členové jeho rodiny, si vše obstarávají sami. Živí se zpěvem a trpí hladu stejně tak jako jiní. Jak uvádí Ilie, jeho starosti jsou stejné jako starosti Elviry nebo Martína, rozdíl je jen v tom, že on si to zcela neuvědomuje.³⁶¹ Jeho život je sice velmi těžký, ale jemu nedochází, že toto není normální život šestiletého dítěte.

³⁵⁶ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 36–37.

³⁵⁷ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 253.

³⁵⁸ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 293.

³⁵⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 147.

³⁶⁰ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 58, podle: CENARRO, Ángela. *La sonrisa de Falange: Auxilio Social en la guerra civil y en la posguerra*. Barcelona: Crítica, 2005, s. 148–159.

³⁶¹ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 149.

„Son muy pocos sus años para que el dolor haya marcado aún el navajazo del cinismo –o de la resignación– en su cara, ya su cara tiene una bella e ingenua expresión estúpida, una expresión de no entender nada de lo que pasa. [...] que nació de milagro, que come de milagro, que vive de milagro y que tiene fuerzas para cantar de puro milagro. [...] Hay verdades que se sienten dentro del cuerpo, como el hambre o las ganas de orinar.“³⁶²

(„Je ještě tak malý, že bolest dosud nemohla jeho tvář poznamenat ostrými zářezy cynismu – nebo rezignace; jeho obličej má krásnou nevinnou podobu tuposti, výraz, z něhož je patrné, že nerozumí ničemu z toho, co se děje kolem. [...] zázrakem se narodil, zázrakem se nají, zázrakem žije, i to, že má sílu zpívat je hotový zázrak. [...] Jsou pravdy, které člověk cítí hluboko v těle, jako hlad nebo chuť močit.“³⁶³)

Jeho život tedy není jako život jiných dětí, zpívá celé dny venku v zimě a nají se jen když má úspěšný den.

„El día no se le dio mal: ha reunido, cantando desde la una de la tarde hasta las once de la noche, un duro y sesenta céntimos. [...] El gitanito cena, siempre que puede, en una taberna que hay por detrás de la calle de Preciados [...] Después de cenar sigue cantando, hasta las dos [...] y después procura coger el tope del último tranvía.“³⁶⁴

„Den nebyl nejhorší: zpíval od jedné hodiny s poledne do jedenácti večer a sebral duro a šedesát centimů. [...] Pokaždé, když na to má, večerí cikáně v jedné hospodě za ulicí Preciados. [...] Po večerí zpívá dál až do dvou hodin [...] a pak se snaží přidršet nárazníku poslední tramvaje.“³⁶⁵

Život poražených v poválečném Španělsku byl tedy plný bídy a hladu. Rodiny často trpěly následky represí, v rámci kterých jim byl zabaven majetek, nebo byl uvězněn či poslán do exilu jeden či více členů rodiny, což pro ně znamenalo ekonomické problémy. Tyto rodiny musely skutečně den co den bojovat o přežití.³⁶⁶

V *Úlu* se kromě ostatních trápení všedního dne, setkáme také se zmiňovaným vypínáním proudu a diskusí o zvyšování sazeb za světlo, nebo s nespokojeností obyvatel s přidělovým systémem. Není asi divu, že ti, kdo měli na starost distribuci jídla a přidělu byli právě Frankovi muži, bojující na jeho straně v občanské válce.³⁶⁷ Proto „přežití jejich sousedů

³⁶² CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 192.

³⁶³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 66.

³⁶⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 204–205.

³⁶⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 76.

³⁶⁶ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 57.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 56.

záleželo na jejich rozhodnutí.³⁶⁸ Nedostatek potravin nejnižších vrstev proto, alespoň částečně, mohl být způsoben právě nevyrovnanou distribucí potravin.³⁶⁹ Mohlo se i stát, že obyvatelé malých měst příděl nedostali několik týdnů.³⁷⁰ Příděl navíc nepokrýval všechny potřeby a nebyl kvalitní. Stávalo se, že některé potraviny byly v tak špatném stavu, že ani nebyly distribuovány.³⁷¹ Důvodem jejich hladu nebyla tedy jen jejich chudoba jako taková, ale také nedostatek velkého množství potravin. Některé potraviny nebyly vůbec k sehnání a stály se dlouhé fronty například na chleba. A právě na chlebu záviselo přežití mnoha obyvatel.³⁷² Lidé proto využívali černý trh.

„–Eso de prender a las estraperlistas del metro, me parece una injusticia. La gente tiene que comer y si no encuentra trabajo, pues ha de apañárselas como pueda. La vida está por las nubes [...] y lo que dan en el suministro no es nada, no llega ni para empezar. [...]“³⁷³

(„,To lapání šmelinářek u vchodu do metra se mi nezdá spravedlivé. Lidi musejí jíst, a když nenajdou práci, nezbyvá, než aby si poradili, jak umějí. Drahota horentně stoupá [...] a to, co se dostává na příděl z toho nikomu za ušima nelupá. [...]“³⁷⁴)

Do černého trhu měli být zapojeni všichni, chudí i bohatí, včetně čelních představitelů režimu, avšak frankisté za to nebyli trestáni.³⁷⁵ Ti, kdo to odnášeli a byli trestáni, byli nejčastěji obyvatelé patřící do nejnižších společenských tříd. Přitom uchýlení se k černému trhu bylo pro ně často otázkou přežití,³⁷⁶ pokud si ovšem mohli takový nákup na černém trhu vůbec dovolit, ceny byly často astronomické.³⁷⁷ Dostávali pokuty a pokud je nezaplatili, protože na to neměli prostředky, byli posíláni do pracovních táborů.³⁷⁸ Další možností pro tyto chudé obyvatele bylo

³⁶⁸ Vlastní orientační překlad, originál: „the survival of their neighbours depended on their decisions.“ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 56.

³⁶⁹ GONZALBO AIZPURU, PILAR. Cit. d., 2006, s. 209.

³⁷⁰ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 250, podle: PRO/FO371/60411. Informe 16-1-1946.

³⁷¹ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 244.

³⁷² DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 243.

³⁷³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 300.

³⁷⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 152.

³⁷⁵ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 56, podle: The National Archives, Kew, London, FO 371/60377, Report 18 April 1946.

³⁷⁶ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 56–57.

³⁷⁷ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 247.

³⁷⁸ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 57–58, podle: GÓMEZ OLIVER, Miguel – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel. El estraperlo: forma de resistencia y arma de represión en el primer franquismo. *Studia Histórica. Historia Contemporánea*. 2005, vol. 23, s. 179–199.

také prodávat nepotřebné potraviny ze svého přídělu a získat tak něco jiného, či si nechat obyčejně zaplatit. Právě o tom hovoří ženy v následujícím úryvku.

„–Ayer he vendido el suministro. Yo no lo quiero. El cuarto de azúcar lo di por cuatro cincuenta. El cuarto de aceite, por tres. Los doscientos gramos de judías, por dos; estaban llenas de gusanos. El café me lo quedo. –Yo se lo di a mi hija, yo le doy todo a mi hija. Me lleva a comer todas las semanas algún día.“³⁷⁹

(„Včera jsem prodala příděl. Nechci ho. Čtvrtku cukru jsem dala za čtyři padesát. Čtvrtku oleje za tři. Dvě stě gramů fazolí za dvě; byl v tom samý červ. Kávu jsem si nechala“ ,Já jsem to dala dceři, dávám jí všechno. Některý den v týdnu mě vždycky pozve na oběd.“³⁸⁰)

Navíc mnoho lidí, jako již zmiňovaný Martín, trpí skutečně hladu. Podle Sanze Villanuevy je *Úl* „kronikou svědectví o době hladu a represí.“³⁸¹ Hlad, který je způsoben hlavně poválečnou dobou, tvoří základ, podstatu jejich života. Hlad přímo řídí jejich život.³⁸² Je to proto, že snaha zahnat tento hlad je základní lidskou potřebou, se kterou se musí vypořádávat každý den. Hlad je důvodem jejich trápení, které pro ně nikdy neskončí, protože nikdy nemají dostatek. A proto „je hlad vždy přítomný.“³⁸³ A to byl i ve skutečnosti, vláda v té době zkrátka nebyla schopná zajistit všem dostatek potravin a základní potřeby.³⁸⁴ Navíc téma hladu v literatuře má dlouhou tradici, najdeme ho již v pikareskním románu v *Životě Lazarilla z Tormesu* (La vida de Lazarillo de Tormes, 1554) či v *Životě rošťáka* (Historia de la Vida del Buscón, 1626). Cela v *Úlu* své postavy někdy dokonce charakterizuje adjektivem „hladový“. Jsou lidé jako Sonsoles, manželka houslisty Seoaneho, kteří pravidelně nevečeří, protože na to nemají peníze. Proto ti, kteří mají to štěstí a můžou se najíst, jako nekonfliktní gardista Julio García, za to jsou velmi vděční. Dalším příkladem člověka někdy skutečně trpícího hladu je slečna Elvira, která navíc vede smutný a opuštěný život.

„La señorita Elvira lleva una vida perra, una vida que, bien mirado, ni merecería la pena vivirla. No hace nada, eso es cierto, pero por no hacer nada, ni come siquiera“³⁸⁵

³⁷⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 392.

³⁸⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 229.

³⁸¹ Vlastní orientační překlad, originál: „la crónica testimonial de un tiempo de hambre y represión“ SANZ VILLANUEVA, Santos. Cit. d., 2008, s. 368.

³⁸² VILANOVA, Antonio. Cit. d., 1995, s. 121.

³⁸³ Vlastní orientační překlad, originál: „El hambre se halla siempre presente [...]“ PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. Cit. d., 2000, s. 195.

³⁸⁴ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 244 a s. 246.

³⁸⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 127.

(„Slečna Elvira vede psí život, když se to tak vezme, nestojí takový život ani za to trápení. Nedělá nic, pravda, ale protože nic nedělá, nemá skoro co do úst.“)³⁸⁶

Jak můžeme vidět, Elvira si minimálně z části může za své trápení sama, nemá peníze, protože téměř nic nedělá a nesnaží se zlepšit svou situaci. Nemá dostatek ani na celou krabičku cigaret a je z těch, kteří si vystačí s málem, ale často nemá ani to málo.³⁸⁷

„La señorita Elvira tiene el aire débil enfermizo, casi vicioso. La pobre no come lo bastante para ser ni viciosa ni virtuosa.“³⁸⁸

(„Slečna Elvira vypadá vysíleně, nezdravě, téměř neřestně. Chudák nikdy se dost nenají, aby mohla být doopravdy zkažená nebo doopravdy ctnostná.“³⁸⁹)

Můžeme vidět kontrast s těmi, kteří jsou na tom lépe, kteří nejsou tak chudí. Rosa je jednou za zámožnějších postav a liší se proto od většiny nuzných lidí. Jelikož má peníze, nemívá hlad a může si dát, co ji napadne. A nejen že má peníze a kavárnu, ale vlastní i domy. Nestydí se lidem předhazovat své úspěchy a chová se povýšeně, a přitom šetří na zákaznících. Navíc se často chová, jako by se bála, že jí někdo všechn její majetek vezme a zůstane bez peněz, je proto v otázce peněz striktní a nikomu nepůjčuje. Mezi další zámožnější postavy patří například Celestino Ortiz, vlastník baru; tiskař Vega; pekař Ramón nebo ex manželka Lópeze, vrchního v kavárně doni Rosy. Někteří zbohatli díky spoření a na základě celoživotního úsilí a někteří ty peníze zkrátka mají, jako doña Ramona, které získala velké množství peněz z pozůstalosti svého milence a koupila si díky tomu mlékárnu. I když tedy Cela představuje nižší společenské třídy, existují v *Úlu* takoví, kterým se nežije vůbec špatně, můžeme si proto všimnout rozdílů mezi těmi skutečně chudými a těmi zámožnějšími, s čímž souhlasí i Morales.³⁹⁰ Střední třída měla přístup k potravinám a prostředkům, jejich role na černém trhu byla akceptována či přehlížena a mohli proto díky černému trhu i zbohatnout.³⁹¹ Tuto tematiku, rozdílů mezi chudými a bohatými, komentuje Martín.

„–[...] Con lo que unos se gastan para hacer sus necesidades a gusto, otros tendríamos para comer un año. [...] Lo malo es que cualquiera sabe por qué, los intelectuales seguimos comiendo mal y haciendo nuestras cosas en los cafés. [...]“

³⁸⁶ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 18.

³⁸⁷ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 75.

³⁸⁸ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 170.

³⁸⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 49–50.

³⁹⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 2005, s. 41.

³⁹¹ COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. Cit. d., 2011, s. 56–57.

„Za peníze, které jedni vyhodí, aby pro ně chození na záchod bylo potěšením, bychom my ostatní mohli jíst celý rok. [...] Chyba je, že my intelektuálové bůhvíproč pořád jíme špatně a na záchod chodíme v kavárnách. [...]“³⁹²

Ti, kteří zbohatli díky své práci, jako tiskař Vega, poučují ostatní, ať si nestěžují a pracují. Ovšem často mají lidé problém sehnat práci anebo práci mají, ale je špatně placená. Navíc chudí byli často oslabeni podvýživou a nebyli schopni běžného pracovního výkonu.³⁹³ Nicméně, je pravda, že existují lidé, kteří si sice stěžují, že nemají práci a peníze, ale nic pro zlepšení své situace nedělají. Jsou ale také jiní, kteří si přivydělávají, jak to jen jde, jako například doña Matilde, penzistka, která pronajímá volné pokoje a stará se o své podnájemníky. Nebo také doña Celia, vdova, která pronajímá pokoje párům na hodinu a záleží na tom její obživa. Dále jsou také lidé, kteří jsou spolu jen pro peníze, často to je případ zámožnějších mužů, kteří mají přítelkyni díky svým penězům.³⁹⁴ Takovým příkladem může být Laurita s Pablem. Neznamená to, že se nemůžou mít rádi, ale pro chudé dívky, to může znamenat značné přilepšení v jejich nuzné situaci. Díky bohatšímu příteli, který je vydržuje, si mohou přilepšit a dovolit si věci, které by jinak nemohly, jako oblečení, jízdy taxíkem a trávení času v kavárnách, luxusních barech a restauracích.

Celova sociální kritika je velmi silná. Vykrešluje postavy v krajních životních situacích často bez možnosti úniku či zlepšení. I když je jeho prezentace doby také realistická, zachází do takových extrémů, že jeho tragické postavy působí až groteskně. Je možné, že se tímto způsobem snažil ubrat dílu na závažnosti sociální kritiky a tím docílit větší pravděpodobnosti publikace. Nicméně, i když se tato reprezentace doby může zdát až přehnaná, když známe kontext poválečné doby, nepůsobí nijak nereálně. Díky neobvyklému způsobu, kterým prezentuje velké množství postav a snaží se o jakousi simultánnost, získává jeho kritika na hloubce. Nejedná se jen o několik málo postav, jako v *Příběhu jednoho schodiště*, ale o několik stovek. Tímto speciálním pojetím se odlišil od dosavadní tradice. Román je velmi fragmentární a kapitoly na sebe chronologicky nenasazují. Neprezentuje život postav v jeho úplnosti, neznáme kontext. Nicméně, tento malý náhodný vzorek tří dnů života postav zastupujících nižší společenské třídy, je dostatečný k vykreslení lidského chování v nelehkých životních situacích.³⁹⁵ A především vykresluje lidské utrpení do nejmenších detailů a podrobností.

³⁹² CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 61.

³⁹³ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 250.

³⁹⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 69.

³⁹⁵ FOSTER, David William. *Forms of the novel in the work of Camilo José Cela*. Vol. XLIII Missouri: University of Missouri Press, 1967, s. 67.

3.4. Prostituce

3.4.1. Úvod

Prostituce má dlouhou tradici a v literatuře jsme ji mohli vidět již například v *Celestině*. Victoria Kent uvádí jako definici prostituce, že to je „intimní vztah mezi lidmi, jehož součástí je zisk, nevázanost, mravní zkaženost nebo podvod.“³⁹⁶ Utrpení, které lidé v poválečné době prožívali je velmi ovlivňovalo a prostituce byla jedním z jeho důsledků.³⁹⁷ Prostituce je činnost, která je a vždy byla považována za něco špatného, prostitutky jsou na okraji společnosti.³⁹⁸ V jejím důsledku se navíc více šířily pohlavně přenosné choroby.³⁹⁹ A důvody pro prostituci bývají různé. V našem případě to je nutnost zisku, která je způsobena špatnou životní situací. Ženy se proto uchýlí k prostituci, jako k, alespoň podle jejich názoru, jediné možnosti výdělku, který nutně potřebují pro pokrytí svých základních potřeb. Stát se prostitucí snažil skrývat, ale beztak byly v ulicích měst a vesnic tisíce prostitutek,⁴⁰⁰ tisíce žen, které neměly jinou možnost, jak přežít, než prodávat své tělo.⁴⁰¹ I „policie věděla, že prostituce je pro mnoho žen jednou z mála možností, vzhledem k nesčetným překážkám, kterým musely čelit, když se snažily dát do pořádku své životy.“⁴⁰²

3.4.2. Přítomnost tématu v literárních dílech

Téma prostituce je jedno z témat, které nemůžeme najít ve stejné míře v obou dílech, v *Příběhu jednoho schodiště* ho až na jednu výjimku nenalezneme. Z tohoto důvodu nemůže být analýza u tohoto tématu vyvážená. Nicméně i přesto považujeme toto téma v *Celově Úlu*

³⁹⁶ Vlastní orientační překlad, originál: „relación íntima entre los seres humanos en la que media el lucro, el libertinaje, la depravación o el fraude.“ KENT, Victoria. Prostitución. *Revista Mexicana de Sociología*. 1951, vol. 13, no. 1, s. 48. [on-line] [cit. 2020-3-6] Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/3537945>>

³⁹⁷ NÚÑEZ DÍAZ-BALART, MIRTA. Los muros caídos de la decencia. La prostitución en el franquismo de posguerra. In *Mujer, franquismo y represión: Una deuda histórica*. Ed. Egido, Ángeles – Montes, Jorge J. Madrid: Sanz y Torres, 2018 s. 273. [on-line] [cit. 2020-4-6] Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=QV9ODwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summy_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>

³⁹⁸ CELA, Camilo José. Cit. d., 1996, s. LXIV.

³⁹⁹ BANDRÉS, Javier – ZUBIETA, Eva aj. Mujeres extraviadas: psicología y prostitución en la España de posguerra. *Universitas Psychologica*. 2014, vol. 13, no. 5, s. 1668. [on-line] [cit. 2020-4-6] Dostupné z: <https://www.academia.edu/12449850/Mujeres_extraviadas_psicolog%C3%ADa_y_prostituci%C3%B3n_en_la_Espa%C3%B1a_de_posguerra_Stray_Women_Psychology_and_Prostitution_in_Postwar_Spain>, podle: CORDERO, A. La lucha contra la sífilis. *Semana Médica Española*. 1941, no. 4, s. 531–540 a podle: POLO, A. *Gobierno de las poblaciones en el primer franquismo (1939-1945)*. Cádiz: Universidad de Cádiz, 2006.

⁴⁰⁰ NÚÑEZ DÍAZ-BALART, MIRTA. Cit. d., 2018, s. 273.

⁴⁰¹ BANDRÉS, Javier – ZUBIETA, Eva aj. Cit. d., 2014, s. 1668.

⁴⁰² Vlastní orientační překlad, originál: „la policía sabía que la prostitución era una de las pocas opciones para muchas mujeres, debido a los obstáculos incontables que tenían que enfrentar cuando intentaban reconstruir sus vidas.“ NÚÑEZ DÍAZ-BALART, MIRTA. Cit. d., 2018, s. 279.

za natolik důležité, že ho v naší analýze nemůžeme opominout. Jediný případ, kdy se v *Příběhu jednoho schodiště* setkáme s prostitucí je u Rosy a Pepeho. Pepe Rose říká, že on není jediný, který má pracovat, že i ona by měla přispívat na domácnost a myslí tím výdělek prostitucí. Tuto skutečnost komentuje i Shelnutt.⁴⁰³ Avšak Pepe jí to neříká přímo, ale jen náznakem.

„Pepe. –[...] Ya te he dicho que la obligación de traer dinero a casa es tan tuya como mía.

Rosa. –¿Y te atreves...?

Pepe. –Déjate de romanticismos. Si me vienes con pegas y con líos, me marcharé. Ya lo sabes. [...]”⁴⁰⁴

(„Pepe: [...] Kolikrát jsem ti říkal, že nosit domů peníze je povinnost moje, stejně jako tvoje...

Rosa: Ty se opovažuješ...?!

Pepe: Nebud' romantická. Jestli začneš vyskakovat a křičet na mě, já můžu vodejít [...]“⁴⁰⁵)

Až na základě rozhovoru mezi Rosy sestrou Trini a jejich otcem Juanem, zjistíme, že tím Pepe skutečně myslí prostituci.

„Trini. –[...] El sinvergüenza ese no gana y a ella le repugna... ganarlo de otro modo.

Señor Juan. –(*Dolorosamente.*) ¡No lo creo! ¡Esa golfa!... ¡Bah! ¡Es una golfa, una golfa!

Trini. –No, no, padre. Rosa es algo ligera, pero no ha llegado a eso. [...] Y él siempre le está diciendo que debe ganarlo, y siempre le amenaza con dejarla. [...] Y Rosa no quiere que él la deje. Y tampoco quiere echarse a la vida... [...] ¡La pobre Rosa terminará por echarse a la calle para que él no la abandone!“⁴⁰⁶

(„Trini: [...] Ten darebák domů nic nepřinese a Rosita se hrozí pomyšlení, že by měla... však víte.

⁴⁰³ SHELNUTT Jr., William L. Cit. d., 1959, s. 64.

⁴⁰⁴ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 64.

⁴⁰⁵ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 36.

⁴⁰⁶ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 71–72.

Señor Juan: /bolestně/ Nevěřím jí! Ta bezectná...Škoda slov. Je to flundra...!

Trini: Nene, tatínku! Rosa je sice trochu lehkomyšlná, ale tak hluboko neklesla. [...] To on neustále do ni hučí, že by měla jít na ulici a vyhrožuje, že jinak od ní odejde [...] Rosa si ho mermomocí chce udržet, jenže aby se kvůli tomu prodávala... [...] Nakonec jí nic jiného nezbyde, aby si ho udržela.“⁴⁰⁷)

Nicméně, oproti mnoha případům v *Úlu*, se Rosa k prostituci nesníží. Co se týká *Úlu*, souhlasíme s Iliem, který uvádí, že:

„chudoba a hlad mas lidí představují nevyřešený problém. Ekonomická situace v Madridu odhaluje velkou nerovnost v rozdělení bohatství, z čehož vznikají dvě hlavní témata románu: peníze a sex. To ovlivňuje také etické chování obou ekonomických skupin. Postavy z *Úlu*, které jsou finančně solventní, jako doña Rosa a Vega, si osvojují morální střídmost založenou na vnitřní spokojenosti za zasloužený úspěch.“⁴⁰⁸

Oproti tomu se setkáme s postavami, které jsou kvůli své finanční situaci a fyzickým potřebám nuceny porušit své morální zásady a zaprodat své tělo, protože jim nezbývá jiná možnost.⁴⁰⁹ Jsou to ženy a dívky, které byly do této situace dohnány z různých důvodů. Takovým důvodem může být násilnický přítel, od kterého odejdou; role svobodné matky, ve které je zanechá jejich partner; či obyčejná chudoba a neschopnost vydělat si dostatek peněz jiným způsobem. Chudoba a izolace poražených je jedním z důvodů, proč se ve Španělsku objevuje i hodně mladých a neprofesionálních prostitutek.⁴¹⁰ Ilie dodává, že sex se stává zbožím, jehož prostřednictvím ženy získávají ekonomickou stabilitu.⁴¹¹ Navíc nejen na prostituci, ale na sexuální vztahy obecně „je pohlíženo bez příkras, tak jak odpovídá surovosti [celého] díla.“⁴¹² V *Úlu* se setkáváme s prostitucí a prodáváním se v několika případech. Prvním takovým případem je Victorita, která pracuje v tiskárně, vydělává si tedy běžnou prací. Nicméně, její přítel Paco má tuberkulózu a ani jeden z nich nemá dostatek peněz na to, aby on získal léky, které potřebuje. Režim měl v té době výši platů pod kontrolou, mnoho platů se

⁴⁰⁷ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 45.

⁴⁰⁸ Vlastní orientační překlad, originál: „la pobreza y el hambre de las masas constituyen un problema irresuelto. Las condiciones económicas de Madrid revelan una gran desigualdad en la distribución de la riqueza, de la cual nacen dos temas fundamentales en la novela: dinero y sexo. Esto afecta también a las actitudes éticas de ambos grupos económicos. Los personajes financieramente solventes de *La colmena*, como Rosa y Vega, adoptan una rigidez moral basada en la íntima satisfacción de haber merecido el éxito.“ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 141.

⁴⁰⁹ Tamtéž, s. 141.

⁴¹⁰ NÚÑEZ DÍAZ-BALART, MIRTA. Cit. d., 2018, s. 280.

⁴¹¹ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 141–142.

⁴¹² Vlastní orientační překlad, originál: „están vistas de forma descarnada, como corresponde a la crudeza de la obra“ PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. Cit. d., 2000, s. 195.

snižovalo, což ovlivnilo velkou část obyvatel.⁴¹³ Z toho důvodu Victorita uvažuje, že se bude prodávat, aby svému příteli pomohla. Jednou jí jeden lichvář nabídl třicet tisíc peset, ale nepřijala je, protože Paco tenkrát protestoval. Bylo jasné, že jí lichvář nepůjčí peníze jen tak.

„–Y si yo te diera, en vez de tres mil pesetas, treinta mil, ¿tú qué harías? [...] –Lo que usted me mandase. [...] –Oye, sácate las tetitas. La muchacha se sacó las tetitas por el escote. [...] –[...] Es cuestión de que tú quieras; tú y tu novio.“⁴¹⁴

(„Kdybych ti dal místo tří tisíc třicet tisíc peset, co bys dělala?“ [...] ,Co byste chtěl.‘ [...] ,Poslyš, ukaž mi kozičky.‘ Dívka vytáhla ňadra z výstřihu. [...] ,[...] Záleží jen na tom, jestli budeš chtít; ty a ten tvůj ženich.“⁴¹⁵)

Kuplířka, doña Ramona, která vlastní mlékárnu, dohazuje chudé dívky, které si potřebují přivydělat, bohatým mužům, kteří jsou ochotni zaplatit. Ramona proto domlouvá Victoritě schůzku s tiskařem Vegou. Díky těmto zámožným mužům se chudé dívky z nízkých společenských tříd dostávají ze své bídy. A jsou vděčné za to, co jim takoví muži mohou nabídnout. Zároveň se ale tyto dívky stávají kořistí mužů⁴¹⁶, a jelikož to jsou muži, kdo mají peníze, mohou nad nimi cítit určitou moc. Victorita se v této situaci samozřejmě zdráhá, chce svému příteli pomoci, ale uchyluje se k tomu jen z nouze, bojí se, že on ji kvůli tomu opustí. Nicméně, když se mu svěří, on nakonec svolí.

„–Yo puedo buscar dinero. [...] Una mujer joven, por fea que sea, siempre vale dinero. [...] Si te fueses a curar me liaba con el primer tío rico que me sacase de querida.

–Bueno.“⁴¹⁷

(„Mohla bych opatřit peníze [...] Mladou ženskou, i kdyby byla nevímjak ošklivá, vždycky někdo zaplatí. [...] Kdybych věděla, že se uzdravíš, pověsila bych se na krk prvnímu bohatému mužskému, který by se namanul a chtěl mě.‘

„Dobře“⁴¹⁸)

Nevíme ovšem, zda sama Victorita nakonec opravdu svolila. Peníze se v tomto případě stávají důvodem pro porušení jakýchsi pravidel, obecně platných v partnerských vztazích. Victorita

⁴¹³ DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. Cit. d., 2006, s. 247.

⁴¹⁴ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 314–315.

⁴¹⁵ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 164.

⁴¹⁶ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 141–142.

⁴¹⁷ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 262.

⁴¹⁸ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 122.

chce tato pravidla porušit v podobě plánované nevěry, o které její přítel nejen ví, ale dokonce ji schvaluje, což je rozdíl oproti běžné až násilné reakci podvedeného muže.⁴¹⁹ Podobným případem, jako je Victorita, je také Petrita, která má ráda Martína. Nabízí se proto Celestinovi, aby tak splatila dluh, který má Martín u něj v baru. Sex je v těchto případech oproštěný od lásky⁴²⁰, ta je ale důvodem, proč se k němu tyto dívky uchylují. Darío Villanueva dokonce uvádí, že „sex je [v tomto případě] symbolem ekonomické a sociální dominance vítězů.“⁴²¹ S tímto výrokem můžeme souhlasit za předpokladu, že by většina těchto movitých mužů měla peníze právě díky své roli vítězů, to ovšem nelze jednoznačně určit.

Je podstatné zmínit také slečnu Elviru, která je ve skutečnosti stará prostitutka a nedostatek zákazníků je důvodem jejího živoření. Přitom se k prostituci uchýlila právě proto, aby neumřela hlady. Její otec zabil její matku a sám byl odsouzen na smrt, ona proto bydlela u své babičky, ta ale také zemřela. Žila pak s jedním mužem, ten jí ale bil, a proto od něj utekla a stala se prostitutkou. Dále se v *Úlu* můžeme setkat i přímo s nevěstinci. Avšak ne všechny prostitutky, které tam pracují, jsou stejné. Některé, ty chudší, jsou levné a většinou si vydělávají na své děti. Na druhé straně jsou ty na vyšší úrovni, které si vydělávají jen samy ne sebe.

„Hay algunas chicas muy simpáticas, las de tres duros [...] tienen un hijo en los agustinos o en los jesuitas, un hijo por el que hacen unos esfuerzos sin límite para que no salga un hijo de puta [...] Las otras, las de postín [...] son guapas, bien es cierto [...] y no tienen ningún hijo en ningún lado. Las putas de lujo abortan y, si no pueden, ahogan a la criatura [...]“⁴²²

(„Je tam pár velmi sympatických děvčat po třech duros [...] mívají někde u augustiánů nebo jezuitů dítě, na které dřou, aby z něho nevyrostl z kurvy syn [...] Ty druhé, elegantní [...] bývají hezké, to se nedá popřít [...] a nemají nikde žádné dítě. Luxusní děvky buď potratí nebo když se to nepovede, [...] udusí je.“⁴²³)

Núñez Díaz-Balart uvádí, že prostituce na uzavřených místech byla oproti jejímu provozování na ulici legální.⁴²⁴ Stát ji tak chtěl mít určitým způsobem pod kontrolou, podobně tomu bylo i

⁴¹⁹ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 141–142.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 142.

⁴²¹ Vlastní orientační překlad, originál: „el sexo es signo de la dominación económica y social de los vencedores“ VILLANUEVA, Darío. La intencionalidad de lo sexual en celda. *Los Cuadernos del Norte*. 1988, no. 51, s. 56. [on-line] [2020-3-6]

Dostupné z: <https://cvc.cervantes.es/literatura/cuadernos_del_norte/pdf/51/51_54.pdf>

⁴²² CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 322–323.

⁴²³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 171.

⁴²⁴ NÚÑEZ DÍAZ-BALART, MIRTA. Cit. d., 2018, s. 273.

v nacistickém Německu.⁴²⁵ A jeden takový nevěstinec vede také doña Jesusa. Jednou z jejích prostitutek je také Pura, která má dalších pět sourozenců, není schopná si obživu obstarat jinak, a proto se živí takto. Přes den si vydělává na ulici a večer pak ještě u doni Jesusy. Jeden večer s ní stráví i Martín. Doña Jesusa vede svůj podnik spořádaně a má plno pomocnic, pradleny a žehličky. Mezi ně patří také prostitutky, které jsou již na řemeslo staré, ale alespoň si přivydělají touto výpomocí. Dozvídáme se i příběhy jednotlivých prostitutek a jejich již zmíněné důvody, které je dohnaly do této situace. Život prostitutek v nevěstincích byl tedy zřejmě určitým způsobem snesitelnější, protože ženy vykonávající prostituci na ulici, tedy v nelegální formě mohlo čekat vězení či výchovný ústav.⁴²⁶ Nicméně, prostituce stejně probíhala ve všech jejích formách, nejen v té kontrolované policií.⁴²⁷

Vzhledem k tomu, že *Úl* poměrně otevřeně pojednává o prostituci, předkládá tak sociální kritiku té doby, upozorňuje na sociální úpadek jisté části společnosti. Můžeme ovšem pociťovat jakýsi soucit, protože prostitutky jsou vykresleny jako ženy, které nemají jinou možnost. Cela režim nekritizuje tak otevřeně, přímo ho neobviňuje, jeho kritika je ale stále znatelná, a proto mu nebylo v té době umožněno román publikovat ve Španělsku.⁴²⁸ Buero Vallejo, i když o prostituci nepojednává ve stejné míře jako Cela, nám ji prezentuje jinak. Cela nám prostituci, podle našeho názoru, prezentuje jako nutné zlo, prostitutky se nachází na okraji společnosti, ale chápeme jejich situaci. Oproti tomu Buero Vallejo prostituci zmiňuje, ale neprezentuje nám žádnou postavu, která by se jí skutečně živila. Představuje ji také jako krajní možnost s cílem zajištění ekonomické situace ženy, ale v tomto případě žádná žena nakonec není nucena se k této možnosti snížit. Dalo by se říct, že prostřednictvím ostatních postav, které o možné prostituci diskutují, nám ukazuje odsuzující názor. A také vykresluje prostituci jako možnost tak krajní a potupnou, že o ní postavy ani nemluví zcela otevřeně.

⁴²⁵ BANDRÉS, Javier – ZUBIETA, Eva aj. Cit. d., 2014, s. 1668.

⁴²⁶ NÚÑEZ DÍAZ-BALART, MIRTA. Cit. d., 2018, s. 273.

⁴²⁷ BANDRÉS, Javier – ZUBIETA, Eva aj. Cit. d., 2014, s. 1668.

⁴²⁸ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 105.

3.5. Touha po postupu na společenském žebříčku a naděje

3.5.1. Úvod

Běžně by se dalo říct, že většina lidí touží po postupu na společenském žebříčku, dotáhnout to někam dál, studovat, vypracovat se, získat dobrou práci a v průběhu života možná získávat lepší a lepší pracovní pozice a pracovat na sobě, být lepším člověkem. Ale ne všichni jsou takoví, některým stačí méně a nepotřebují se dostat dál a stačí jim nižší pozice, a to je také v pořádku v případě, že jsou spokojeni sami se sebou. Na druhé straně existují takoví, jako protagonisté analyzovaných děl, kteří nejsou ve svém životě spokojeni. Často žijí v bídě a hladu a chtějí zlepšit svou životní situaci, ale nejsou toho schopni. Důvodem můžou být ztížené podmínky doby, ve které žijí anebo také jejich osobní nedostatky, které jim v tomto postupu brání. To jsou tedy ti, kteří se alespoň snaží, i když možná neúspěšně, svou situaci zlepšit. Existují ale i takoví, kteří jsou nespokojeni, ale se svou situací nic nedělají, nemají žádnou naději na zlepšení a snaží se zkrátka jen přežít.

3.5.2. Přítomnost tématu v literárních dílech

Podobně jako u předchozího tématu prostituce, toto téma také nenajdeme v obou dílech ve stejné míře, tentokrát je ale více přítomné v *Příběhu jednoho schodiště*. Toto téma je hlavním tématem celé hry. Touha po postupu na společenském žebříčku a s tím spjatá naděje v lepší zítřky nebo naopak beznaděj a frustrace z neschopnosti dosáhnout daných cílů⁴²⁹, provází život postav během celých třiceti let. Pro Buera Valleja tragédie nemůže existovat bez naděje.⁴³⁰ Cela nám naopak prezentuje tragické postavy, ale naděje pro něj není nutná. V *Příběhu jednoho schodiště*, jak už vypovídá název, je velmi podstatné schodiště, na kterém se celá hra odehrává. Právě jeho prostřednictvím Buero Vallejo představuje sociální prostředí nižších společenských tříd.⁴³¹ Schodiště má symbolickou hodnotu, jak uvádí Mariano de Paco, je „symbolem odporu ke změnám, a [také symbolem] všech neštěstí, která trápí ty, kteří po něm rok za rokem stoupají.“⁴³² A Marta T. Halsey, dodává, že schodiště, které protagonisté touží opustit, nikam

⁴²⁹ MCSORLEY, Bonnie Shannon. "Historia de una escalera" and "El tragaluz": Twenty Years and One Reality. *Modern Language Studies*. 1979-1980, vol. 10, no. 1, s. 70. [on-line] [cit. 2020-3-13] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/3194624>>

⁴³⁰ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 97.

⁴³¹ PACO, Mariano de. El teatro de Buero Vallejo: dramaturgia y sentido social. In *Buero después de Buero*. Toledo: Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, 2003, s. 95.

⁴³² Vlastní orientační překlad, originál: „símbolo de inmovilismo y de los males que aquejan a los que por ella suben año tras año.“ PACO, Mariano de. Historia de una escalera: veinticinco años más tarde. In *Estudios sobre Buero Vallejo*. Ed. Paco, Mariano de. Murcia: Universidad de Murcia, 1984, s. 201.

nevede. „Představuje všechnu tu sociální a ekonomickou neměnnost Španělska čtyřicátých let.“⁴³³

Fernando je postavou, která ze všech nejvíce znázorňuje člověka toužícího po tomto postupu, chce to někam dopracovat, dělat něco víc. Chce se dostat z té bídy a chudoby, ve které žije, chce tomu všemu uniknout.⁴³⁴

„Fernando. –[...] Sólo quiero subir. ¿Comprendes? ¡Subir! Y dejar toda esta sordidez en que vivimos. [...] Yo sé que puedo subir y subiré solo.“⁴³⁵

(„Fernando: [...] Jediné, co mě zajímá – dostat se nahoru. Chápeš? Nahoru!! Vybřednout už jednou z té špinavé bídy, v které se plácáme. [...] Já vím, že se můžu dostat nahoru a taky se dostanu. A sám!“⁴³⁶)

Věří sám v sebe, myslí si, že se vypracuje velmi vysoko a jeho matka, stejně jako Elvíra a Carmina, v něj také věří. Zároveň má ale strach, že se nic nezmění, že zůstanou na stejném místě, na schodišti, ve stereotypu jejich nuzného života.

„Fernando. –[...] ¡Es que tengo miedo al tiempo! [...] Hemos crecido sin darnos cuenta, subiendo y bajando la escalera [...] ¡sería terrible seguir así! Subiendo y bajando la escalera, una escalera que no conduce a ningún sitio [...] Me ahoga la ordinariez que nos rodea [...]“⁴³⁷

(„Fernando: [...] Totiž, já se hrozím času. [...] ustavičně šlapem tady ty schody a přitom jsem vyrostli, ani nevíme jak [...] bylo by strašlivé žít takhle dál! Šlapat nahoru a dolů ty naše schody, schody, co nikam nevedou [...] Dusí mě ta šedivá jednotvárnost našeho života tady. [...]“⁴³⁸)

Jeho problém je ovšem v tom, že sice sní, kam to dotáhne, ale ve skutečnosti pro to nic nedělá, nesnaží se. A Urbano to vidí, stejně jako don Manuel, a vyčítá mu to. On ví, že to nikam nedotáhne, že na to nemá, nedoufá v něj, stejně jako nedoufá ani sám v sebe.

⁴³³ Vlastní orientační překlad, originál: „representa toda la inmovilidad social y económica de la España de los años 40.“ HALSEY, Marta T. La dimensión simbólica de algunas tragedias de Buero Vallejo. *Don Galán: Revista de investigación teatral*. 2016, no. 6 (Antonio Buero Vallejo: Cien años), s. 2. [on-line] [cit. 2020-3-13] Dostupné z:

<http://teatro.es/contenidos/donGalan/donGalanNum6/pagina.php?vol=6&doc=1_4&pag=2>

⁴³⁴ PACO, Mariano de. Cit. d., 2003, s. 102.

⁴³⁵ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 44.

⁴³⁶ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 13–14.

⁴³⁷ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 45–46 a s. 56.

⁴³⁸ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 15 a s. 28.

„Urbano. –[...] Para subir solo, como dices, tendrías que trabajar todos los días diez horas en la papelería; no podrías faltar nunca, como has hecho hoy... [...] Siempre es desde mañana. ¿Por qué no lo has hecho desde ayer, o desde hace un mes? [...] Porque no puedes. Porque eres un soñador. ¡Y un gandul! [...] Pero lo más fácil es que dentro de diez años sigamos subiendo esta escalera [...]“⁴³⁹

(„Urbano: [...] abys prorazil sám, jak povídáš, to bys musel denně makat v krámě deset hodin; a ne se ulejšvat jako třeba dneska. [...] Vždycky až zítra! Mañana! Mañana! Proč jsi nezačal včera? Proč ne před měsícem? [...] Protože nemůžeš. Protože seš fantasta a líná kůže k tomu! [...] Ale stejně budem za deset let pořád šlapat tyhle stejný schody [...]“⁴⁴⁰)

Nicméně, Fernandovi dodávala naději Carmina, to pro ni se chtěl vypracovat a chtěl, aby z něj něco bylo. Na konci prvního dějství společně doufali v lepší budoucnost a v to, že skutečně opustí ten dům a schodiště. Společně se ní se chtěl Fernando vymanit a možná působil odhodlaně, ovšem ve skutečnosti víme, že byl spíše naivní.

„Fernando. –[...] Carmina, desde mañana voy a trabajar de firme por ti. Quiero salir de esta pobraza, de este sucio ambiente. [...] voy a estudiar mucho [...] Primero me haré delineante. [...] Como para entonces ya ganaré bastante, estudiaré para aparejador. Tres años. Dentro de cuatro años seré aparejador solicitado por todos arquitectos. [...] Puede que para entonces me haga ingeniero. [...]“⁴⁴¹

(„Fernando: [...] Carmino, od zítřka začínám tvrdě pracovat. Pro tebe. Chci se vymanit z té chudoby, z toho špinavého baráku [...] začnu pilně študovat [...] Nejdřív se stanu kresličem. [...] A poněvadž pak už budu slušně vydělávat, pustím se do technologie. Tři roky. Za čtyři roky bude za mě stavbyvedoucí, o kterého se budou rvát všichni architekti. [...] Možná, že to dotáhnu až na inženýra. [...]“⁴⁴²)

Na druhé straně je Urbano, který má sice naději v odbory, věří, že díky nim se jeho život, stejně jako život mnoha dalších, zlepší. Zároveň je ale realista, uvědomuje si své postavení, a to kým je. Ve druhém dějství, stejně jako dříve Fernando, chce být Urbano lepší kvůli Carmině. Ona byla jejich důvodem ke snaze, kvůli ní se oba snažili, aby byli lepší lidmi.

⁴³⁹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 44–45.

⁴⁴⁰ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 14–15.

⁴⁴¹ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 57–58.

⁴⁴² BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 29.

Fernando s Urbanem spolu v prvním dějství uzavřou sázku o tom, kdo to dotáhne dál. Fernando, jakožto individualista, který má sám plno nápadů, ale nedostatek vůle pro opravdovou změnu, anebo Urbano s odbory. V prvním dějství je přítomná naděje, možnost, že vše dobře skončí, alespoň pro nejmladší generaci.⁴⁴³ Nicméně, ani jeden z nich skutečně neuspěje, nezlepší svou situaci, nikam se nedostane.⁴⁴⁴ Proto se od druhého dějství naděje ztrácí a můžeme si všimnout rostoucího napětí.⁴⁴⁵ Urbano ovšem svou naději neztratil zcela, stále doufá, že jednou, v budoucnu, odbory něčeho dosáhnou. Oproti tomu Fernando je ztracený ve své nuzné každodenní realitě plné osobních neúspěchů a beznaděje. Byla to Carmina, která mu dodávala naději, ale on si vybral tu zdánlivě nejjednodušší cestu⁴⁴⁶, Elvíru a její peníze. Fernando tak zradil nejen Carminu, jakožto svou snoubenku, ale i sám sebe.⁴⁴⁷ A Elvíra v něj sice doufala, ale jen na základě jeho vzhledu slepě věřila, že je schopný a zklamala se v něm. Napětí a neshody jsou pak ve třetím dějství ještě výraznější, pociťujeme hořké zklamání, které protagonisté zažívají.⁴⁴⁸ Oba, Fernando i Urbano, místo toho, aby přijali svou porážku, vysmívají se tomu druhému, že se nikam nedostal. Neuspěli nejen v rodinném životě, ale i v tom osobním, profesionálním, v seberealizaci.⁴⁴⁹ Casas dodává, že to je právě schodiště, které je limituje, je „symbolem jejich osobního i sociálního neúspěchu.“⁴⁵⁰ A zrovna tak jako oni, ani nikdo jiný to nikam nedotáhl. Jak již bylo řečeno, Trini zůstala žít se svými rodiči a Rosa se po rozpadu svého nešťastného vztahu také vrátila domů. Carmina i Elvíra souhlasily se sňatkem, který je nedělá šťastné a nejstarší generace, s výjimkou Pacy, zemřela. Všichni jsou stále na těch stejných schodech, na stejném místě. Ve skutečnosti „žádná z postav hry neunikne nešťastnému osudu.“⁴⁵¹ Souhlasíme s Geronou Llamazaresem, který komentuje, že protagonisté, „jsou odsouzeni k nehybnosti, k pasivitě, k nemožnosti vývoje, odsouzeni žít mimo sociální pokrok a zůstat připoutáni k více méně stejné nižší dělnické třídě, ekonomicky slabé a sociálně odsunutě na okraj společnosti.“⁴⁵² A stejně bychom mohli charakterizovat i protagonisty Celova *Úlu*.

⁴⁴³ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 143.

⁴⁴⁴ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 92.

⁴⁴⁵ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 144.

⁴⁴⁶ Tamtéž, s. 145.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 145.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 144–145.

⁴⁴⁹ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 92.

⁴⁵⁰ Vlastní orientační překlad, originál: „[...] el signo de su fracaso social y personal.“ CASAS, Ana. Cit. d., 2008, s. 353.

⁴⁵¹ Vlastní orientační překlad, originál: „Ningún personaje del drama escapará a un destino sórdido.“ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 91.

⁴⁵² Vlastní orientační překlad, originál: „[...] se ven abocados al inmovilismo, a la pasividad, a la imposibilidad de evolucionar, a vivir ajenos al progreso social y permanecer anclados, más o menos, a una misma clase obrera, baja, económicamente débil y socialmente marginada [...]“ GERONA

Naděje, kterou protagonisté buď mají anebo nemají se samozřejmě zakládá na jejich životní situaci. Ten, kdo žije život plný utrpení a každý den bojuje za přežití, nebude mít pravděpodobně pozitivní očekávání ke svému budoucímu životu, a proto ani naději. Naděje se podle našeho názoru vždy týká změn. Lidé doufají, že se věci změní do takové podoby, jak by se právě jim zamlouvalo. Ale především to je o víře, o osobní víře v lepší zítřky. Tato víra nemusí být nijak opodstatněná. Lidé mohou slepě věřit a doufat, že se jejich situace zlepší, i když se to nikdy nemusí stát. Nicméně, ten, kdo má naději, že se pro něj věci zlepší, by měl dělat vše proto, aby se tak stalo, avšak jen málo postav se opravdu snaží. Pak jsou samozřejmě věci, jako politická situace, kdy mohou obyčejní lidé opravdu jen slepě doufat, že nastane změna a ta situace se zlepší.

Jediní, kteří mohou mít skutečnou naději na změnu, na zlepšení, na lepší budoucnost, na skutečný únik ze schodiště, ke kterému jsou všichni připoutáni, jsou jejich děti, Carmina-dcera, dcera Urbana a Carminy a Fernando-syn, syn Elvíry a Fernanda. Historie, jako by se opakovala, všechno začíná od začátku⁴⁵³, Carmina a Fernando děti mají stejné plány do budoucna a stejné naděje, jako jejich rodiče. Jejich rozhovor je téměř identický tomu, který vedli oni před třiceti lety.

„Fernando. –[...] Tenemos que ser más fuertes que nuestros padres. [...] Han pasado treinta años subiendo y bajando esta escalera... [...] Pero nosotros no nos dejaremos vencer por este ambiente. ¡No! Porque nos marcharemos de aquí. [...] Me ayudarás a subir [...] Primero me haré aparejador. [...] En unos años me haré un buen aparejador. Ganaré mucho dinero y me solicitarán todas las empresas constructoras. [...] Entonces me haré ingeniero. [...]“⁴⁵⁴

(„Fernando-syn: [...] Musíme na to jít jinak než naši rodiče. [...] Třicet let, den co den prošlapávali tyhle schody... [...] Ale my se nenecháme udolat tímhle prostředím. My ne! Odejdemo odtud! [...] Když mi pomůžeš, vyšvihnu se nahoru [...] Nejdříve začnu pracovat v projekci. [...] za pár let se stanu dobrý projektantem a vydělám slušné peníze. Stavební firmy mě zahrnou nabídkami. [...] Začnu studovat na inženýra! [...]“⁴⁵⁵)

LLAMAZARES, José Luis. *Discapacidades y minusvalías en la obra teatral de D. Antonio Buero Vallejo: apuntes psicológicos y psicopatológicos sobre el arte dramático como método de exploración de la realidad humana*. Madrid: Universidad Complutense, 1991, s. 387–388.

⁴⁵³ NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. Cit. d., 1994, s. 146–147.

⁴⁵⁴ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1995, s. 99.

⁴⁵⁵ BUERO VALLEJO, Antonio. Cit. d., 1973, s. 76–77.

Můžeme si proto povšimnout jasné cykličnosti času. Fernando-syn má identické plány do budoucna, jako jeho otec. Urbano ve Fernandově synovi vidí jasnou podobu s Fernandem a předpovídá proto jeho zkázu, je to podle něj stejný lenoch jako jeho otec. Konec díla zůstává otevřený, stejně jako tomu je v *Úlu*. Carmina-matka a Fernando-otec bolestně pozorují své děti, dělající si plány do budoucna, stejně jako si je dělali oni. Zůstává otázkou, zda se ono schodiště stane pro jejich děti vězením, stejně jako pro ně, či ne.⁴⁵⁶ Otevřený konec si proto můžeme vykládat dvěma způsoby, pesimisticky a optimisticky.⁴⁵⁷ Divák či čtenář je ten, kdo o tom rozhodne.⁴⁵⁸ Můžeme předpokládat, že jim to nevyjde, že nejsou schopni změny, stejně jako jí nebyli schopni jejich rodiče. Nebo naopak můžeme předpokládat a doufat společně s nimi, že oni se skutečně vymaní. Že se jim podaří překonat překážky, které jejich rodiče překonat nezvládli⁴⁵⁹, dostat se dál, opustit schodiště a začít lepší život, což komentuje i Ricardo Doménech. Uvádí, že „pokud jsou neautentičtí a nešikovní, jako byli jejich rodiče, neuspějí; pokud naopak neudělají stejné chyby, jako jejich rodiče, je možné, že promění v realitu to, co bylo pro ně jen přáním.“⁴⁶⁰ A jejich rodiče se, skrze ně, také mohou určitým způsobem zachránit, díky nim mají také naději. Mohou si uvědomit vlastní chyby a pomoci svým dětem je neopakovat.⁴⁶¹ Pokud se jejich děti skutečně posunou dál, i oni mohou doufat, že ne vše je ztracené a že alespoň někomu to může vyjít.

Naděje a také jistá pozdější beznaděj, kterou nám Buero Vallejo prezentuje, se vyvíjí jak s dobou, tak s věkem. Mladí a naivní protagonisté, jak rodiče, tak později děti, si představují život možná příliš jednoduchý. A také si možná věří přespříliš. Myslíme si, že naděje rodičů, jakožto naděje mladých nevyzrálých jedinců, je v té době skutečná. Postupně se ale s přibývajícím věkem, kdy protagonisté čelí svým životním nesnázím a také ovlivněná politickým děním, mění a ztrácí. Je to tedy také doba, která ovlivnila jejich naději, skutečná deziluze přichází ve třetím dějství. Mezi druhým a třetím dějstvím se toho mnoho událo: druhá španělská republika, občanská válka a po ní následovalo těžké poválečné období. Jak uvádí Jiménez León, dříve měli určitou naději, že se situace ve Španělsku obrátí k lepšímu, ale kolem roku 1949, nejenže se situace nezlepšila, ale naopak se zhoršila.⁴⁶² Rodiče se tedy zklamali jak ve svém osobním životě, tak ve vývoji situace ve Španělsku, proto již zažívají jen

⁴⁵⁶ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 98.

⁴⁵⁷ MCSORLEY, Bonnie Shannon. Cit. d., 1979-1980, s. 70.

⁴⁵⁸ CASAS, Ana. Cit. d., 2008, s. 353.

⁴⁵⁹ MCSORLEY, Bonnie Shannon. Cit. d., 1979-1980, s. 70.

⁴⁶⁰ Vlastní orientační překlad, originál: „Si son inauténticos y torpes, como fueron sus padres, fracasarán; si, por el contrario, no cometen los errores de sus progenitores, es posible que conviertan en realidad lo que para aquellos fue sólo un deseo.“ DOMÉNECH, Ricardo. Cit. d., 1993, s. 99.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 99.

⁴⁶² JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Cit. d., 2011, s. 97.

deziluzi. Nicméně, jelikož konec díla zůstává otevřený a jejich děti mají celý svůj život stále před sebou, jejich naděje může být skutečná. Situace ve Španělsku se sice do té doby jen zhoršovala, ale mohou mít naději, že jednou přijde ta změna, že jednou se situace skutečně obrátí k lepšímu. A to se vzhledem k historickým událostem skutečně stalo, když Frankova diktatura s jeho smrtí skončila.

V *Úlu* nalezneme toto téma v menší míře. Avšak i tak se většina postav charakterizuje lhostejností, pasivitou a beznadějí.⁴⁶³ Naděje je v *Úlu* téměř nepřítomná.⁴⁶⁴ Protagonisté se nepokouší nic změnit, některé ani nenapadne, že je to vůbec možné. Je to dané právě dobou, ve které žijí. Ilie komentuje, že „pesimismo, který je tomuto románu vlastní, vzniká ani ne tak z chudoby, jako spíše z neschopnosti lidí tuto situaci zlepšit nebo si sami sobě duševně pomoci.“⁴⁶⁵ Lidé tedy nejsou schopni, či ani ochotni, svou situaci zlepšit či cokoliv změnit.⁴⁶⁶ Nicméně, jak bylo řečeno, jsou případy, kdy ženy na základě prostituce svou ekonomickou situaci zlepší, ale za jakou cenu. Musíme souhlasit s Kirsnerem, podle jehož názoru je společnost, kterou Cela v *Úlu* vyobrazuje, „neschopná snít o šťastné budoucnosti.“⁴⁶⁷ Tuto pasivitu a beznaděj můžeme vidět v následující ukázce.

„los clientes [...] piensan, vagamente, en ese mundo que, ¡ay!, no fue lo que pudo haber sido, en ese mundo en el que todo ha ido fallando poco a poco [...] Los clientes de los cafés son gentes que creen que las cosas pasan porque sí, que no merece la pena poner remedio a nada.“⁴⁶⁸

(„Hosté [...] neurčitě myslí na nepodařený svět, který mohl být, bože, jiný, na svět, v němž všechno zvolna spěje od desítky k pěti [...] Návštěvníci kaváren jsou lidé přesvědčení, že si svět běží po svém a že nestojí za to, chtít na něm cokoli napravit.“⁴⁶⁹)

⁴⁶³ CELA, Camilo José. Cit. d., 1996, s. LXIV.

⁴⁶⁴ SANZ VILLANUEVA, Santos. Cit. d., 2008, s. 368.

⁴⁶⁵ Vlastní orientační překlad, originál: „El pesimismo inherente a la novela brota no tanto de la situación de pobreza como de la incapacidad de las personas para mejorarla o para ayudarse a sí mismas psicológicamente.“ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 150.

⁴⁶⁶ PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. Cit. d., 2000, s. 195.

⁴⁶⁷ Vlastní orientační překlad, originál: „incapaz de soñar con un porvenir feliz“ KIRSNER, Robert. Cit. d., 1978, s. 55.

⁴⁶⁸ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 122–123.

⁴⁶⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 15.

Postavy v *Úlu* svoje neštěstí považují za danou věc, a i když jsou nešťastní, snaží se jen přečkat každý den do konce, jako Seoane. Tuto tematiku komentuje i Vilanova.⁴⁷⁰ Dalším příkladem je také Filo, která dokáže být poměrně skeptická.

„–Ahora, esperar que los hijos crezcan, seguir envejeciendo y después morir.“⁴⁷¹

(„,[...] Ted' už jen čekat, než děti dorostou, stárnout dál a potom umřít. [...]"⁴⁷²)

Avšak, i když je někdy změna k lepšímu možná a je jejich chybou, že jsou jen pasivní a nesnaží se, jsou i případy, kdy lidé dělají hodně, ale zlepšení beztak nepřichází a oni se proto cítí bezmocně a beznadějně, jako právě Filo. Postavy jsou prezentovány jako lidé, kteří jsou nuceni žít v nepříznivém světě a jen čekat na konec svých dnů.⁴⁷³ A stejně tak jako většina postav nemá naději v lepší zítřky, tak se samozřejmě ani nesnaží o nějaký postup na společenském žebříčku. Nicméně, existují i postavy, které mají naději a které se snaží postoupit výš a zlepšit svou životní situaci. Příkladem může být don Roberto, který stále doufá, že jednou, až dosáhne deseti let ve své praxi, se jeho situacelepší. Dále také doña Visitación slepě věří a doufá v lepší budoucnost. Podobně, jako Fernando doufal, že se vypracuje, ona naivně sní o tom, co bude z jejich zatím nenarozených vnoučat.

Pak také existují ty postavy, kterým se skutečně povedlo svoji situaci zlepšit. Mezi ně můžeme zařadit téměř všechny majetnější postavy, jako je pekař Ramón, tiskař Vega či doña Rosa, protože oni si dokázali vydělat, udělat za sebe něco víc a postoupit na společenském žebříčku. A díky tomu, díky své snaze, teď vlastní pekárnu, kavárnu a podobně. Příkladem může být i Martínova spolužačka z univerzity, Nati, která se oproti Martínovi někam skutečně vypracovala. Je to právě studium a práce, na jejichž základě lidé mohou stoupat na společenském žebříčku. Proto by se dalo také říct, že všichni, kdo studovali, měli tuto intenci, a proto se i Martín snažil dostat výše. A i když Martín většinu času působí beznadějně, v Závěru se ukáže, že i on má naději v lepší zítřky a chce na sobě pracovat. Nicméně, je to velmi paradoxní, protože to je ve chvíli, kdy zjistíme, že o něm píšou v novinách a že mu hrozí jakési nebezpečí. Stejně jako v *Příběhu jednoho schodiště*, konec díla zůstává otevřený, Závěr nemá skutečnou funkci uzavření, nic se nevyřeší.⁴⁷⁴ Nevíme tedy, jaký byl přesně Martínův problém, zda byl na něj vydán zatykač nebo ho chtěli jen vyslýchat. A stejně tak nevíme, zda ho jeho

⁴⁷⁰ VILANOVA, Antonio. Cit. d., 1995, s. 121.

⁴⁷¹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 198.

⁴⁷² CELA, Camilo José. Cit. d., 1968, s. 71.

⁴⁷³ ASÚN, Raquel. Cit. d., 1999, s. 415.

⁴⁷⁴ PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. Cit. d., 2000, s. 191.

přátelé našli a dokázali mu pomoci, zda se tato záležitost nějak vyřešila anebo zda ho ono nebezpečí, které mu hrozilo, dostihlo. Události se mohly nakonec pro Martina vyvinout dobře a zůstává proto pro něj určitá naděje. Závěr proto například podle Sobejana nepůsobí pesimisticky.⁴⁷⁵ S tím ovšem nemůžeme souhlasit, podle našeho názoru, závěr *Úlu* vyznívá spíše pesimisticky než nadějně, a proto tento dobrý konec nepředpokládáme. Oproti tomu v *Příběhu jednoho schodiště* můžeme stále pociťovat skutečnou naději na záchranu nejmladší generace. Dobrý konec je proto v tomto případě stále možný, s čímž souhlasí i Ana Casas.⁴⁷⁶

Na závěr nesmíme opomenout, že Jiménez León na základě článku Davida Henna, pojednává o podobnosti mezi Martínem a Fernandem z *Příběhu jednoho schodiště*. Oba jsou intelektuálové, navíc Fernando, stejně jako Martín, skládá verše. Je také zřejmé, že Fernando se chce dostat výš, později ale zjistíme, že po tom touží i Martín. Fernando chce navíc dosáhnout zlepšení sám, protože si myslí, že je lepší než ti ostatní. A jak uvádí Henn, i Martín věří, že intelektuálně předčí své blízké. Ale ve skutečnosti ani jeden není schopný přežít bez pomoci druhých, stejně jako Martínovi pomáhají jeho blízcí, Elvíra a Manuel pomohli Fernandovi.⁴⁷⁷ A pokud nepředpokládáme Martínův dobrý konec, pak se ani jednomu z nich tento postup na společenském žebříčku nepodaří.

⁴⁷⁵ SOBEJANO, Gonzalo. "La colmena": olor a miseria. *Cuadernos Hispanoamericanos*. 1978, no. 337-338, s. 119.

⁴⁷⁶ CASAS, Ana. Cit. d., 2008, s. 353.

⁴⁷⁷ JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Cit. d., 2011, s. 98, podle: HENN, David. Martín Marco: el desarrollo de un protagonista. *Ínsula*. 1990, no. 518-519, s. 34.

Závěr

Tato bakalářská práce porovnává román *Úl* Camila José Cely a hru *Příběh jednoho schodiště* Antonia Buera Valleja, s přihlédnutím k historii té doby. Historií, realitou, se autoři jen inspiroují, používají jí jako určitý námět a sami se pak ve svých dílech snaží tuto realitu reprezentovat, nikoliv imitovat. Obě díla byla porovnána prostřednictvím sociálních aspektů, které jsme v nich mohli najít. Oba autoři tedy reprezentují společnost té doby, avšak nezobrazují celou společnost, všechny společenské třídy, nevykreslují kompletní obraz španělské poválečné společnosti, nýbrž jen její část. Oba autoři se zaměřují na nižší společenské třídy. Zabývají se sociálním svědectvím té doby.⁴⁷⁸ Představují obyčejné lidi, kteří se potýkají se svou krutou každodenní realitou. Převážně je zobrazují jako ubožáky, kteří trpí následky španělské občanské války a nejsou schopni vymanit se ze své špatné životní situace. Prezentují je jako nečinné oběti té doby. Prostřednictvím několika témat můžeme vidět reprezentaci této doby v podání obou autorů, omezenou tehdejší cenzurou. Oba navíc mohla ovlivnit jejich role ve válce, oba se jí zúčastnili, ovšem každý na jiné straně, Buero Vallejo jako republikán a Cela jako povstalec. Je možné, že vlastní svědomí Celu inspirovalo ke kritice té doby, kterou nám v *Úlu* předkládá.

Je nutné mít na paměti, že jsou obě díla jiným literárním druhem. V případě divadelní hry je proto úkolem čtenáře či diváka, domyslet si všechny souvislosti a okolnosti, které ve hře nejsou přímo prezentovány. *Příběh jednoho schodiště* se od většiny her odlišuje svým časovým pojetím. Během tří dějství uplyne třicet let, ale v každém dějství je nám prezentována jen část jednoho dne. Navíc se autor nezaměřuje jen na poválečné období, ale i na dobu před válkou. Na bídě a utrpení postav to ovšem nic nemění. Nicméně, oproti *Úlu* nám tato divadelní hra neprezentuje každou maličkost, každé jednotlivé trápení do takových detailů, jako nám ho prezentuje Cela. V *Úlu* nejen, že je čas kondenzován do pouhých tří dnů, ale autor se snaží o určitou časovou simultánnost s použitím velkého množství postav, navozující dojem, že zobrazuje velkou část společnosti. Cela pak popisuje do detailů každodenní soužení postav, které se mnohdy nachází na okraji společnosti.

Lze říct, že i když obě díla určitým způsobem prezentují nižší společenské vrstvy poválečného Španělska, obě se zaměřují na jiná témata. *Příběh jednoho schodiště* se věnuje především mezilidským vztahům, lásce a rodině, tématu zrady mezi přáteli, ale i partnery, a následně nenávisti. Ale především se věnuje touze po zlepšení životní situace, touze po stoupání

⁴⁷⁸ JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Cit. d., 2011, s. 95.

na společenském žebříčku, a s tím spjaté naději v lepší zítřky, ale také zklamání z životních neúspěchů. I když hra představuje chudé, kteří také často trpí hladu jako postavy *Úlu*, není na toto téma kladen takový důraz. Prostřednictvím jedné scény, která pojednává o vybírání poplatků za elektřinu, dokáže vypovědět mnoho o ekonomické situaci jednotlivých sousedů, ale nezaobírá se jejich bídou tak podrobně. *Úl* se naopak velmi zaměřuje na chudobu, hlad, utrpení chudého člověka v poválečném Madridu, ať dospělého či dítěte. Můžeme se vžít do jejich bídy, do bezmoci způsobené nedostatkem prostředků na zajištění sebe a své rodiny.

Vzhledem k těmto faktorům a k odlišné míře zaměření se na jednotlivá témata, jsme toho názoru, že i když obě díla vznikala ve stejné poválečné době, *Úl* lépe přibližuje realitu prvního frankismu, a proto popisovaná doba může působit velmi věrohodně. Stále máme na paměti rozdíly mezi literaturou a historickým dokumentem, nicméně, na základě úvodních kapitol věnujících se kontextu války a poválečné doby a následných odkazů, nacházejících se v některých kapitolách, můžeme vidět přímý vliv této reality. Podle našeho názoru se nejedná jen o vzdálenou inspiraci či o jakési překroucení poválečné doby. Obě díla, ale především *Úl*, využívají reálných okolností a faktů ke své vlastní reprezentaci reality. Těmito okolnostmi a fakty může být skutečný hlad a velká bída, kterou v poválečné době trpěly právě nejnižší společenské třídy vlivem nespravedlivé distribuce potravin. Hovoří se také o černém trhu a přidělovém systému, se kterým obyvatelé nebyli spokojeni, či o hromadném vypínání proudu. Všimněme si zdražování cen a skutečnou neschopnost některých platit za vše, co k životu potřebují. Nebo také věnujme pozornost faktu, že si mnoho žen kvůli nedostatkům vydělávalo prostitucí. I když autoři přímo režim neviní⁴⁷⁹, můžeme pozorovat odkazy k porážce republikánů, výsměchu „rudým“, poraženým a rozdílů mezi těmi skutečně chudými a těmi, kdo na tom nebyli tak špatně. Chudoba a hlad se v té době netýkaly všech. Pozastavme se také nad postavením žen, které můžeme vidět v obou dílech, dominance muže a role ženy v domácnosti. Cela se věnuje také tématu homosexuálů, se kterými se v té době velmi špatně zacházelo, nebo také nemocem, jako je tuberkulóza, která byla v té době vlivem války skutečným problémem. Je proto překvapivé, že díla, vzhledem k přísné cenzuře té doby, mohla být publikována. Ve skutečnosti to nebylo snadné, Cela svůj román musel poprvé publikovat v Argentině⁴⁸⁰ a hra Buera Valleja také musela čelit jistým úpravám.⁴⁸¹

⁴⁷⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 2005, s. 20.

⁴⁸⁰ CELA, Camilo José. Cit. d., 1990, s. 105.

⁴⁸¹ O'LEARY, Catherine. Cit. d., 2005, s. 71.

Resumé

Tato bakalářská práce se věnuje sociálním aspektům španělské poválečné literatury. Obě díla, *Úl* a *Příběh jednoho schodiště* byla napsána a publikována téměř ve stejné době. Ačkoliv je *Úl* v našich kruzích značně známější, obě díla jsou velmi zásadní, představovala ve své době něco nového a odlišujícího se, a inspirovala proto další autory. Vzhledem k nelehké poválečné době následující bezprostředně po skončení španělské občanské války, se zaměřujeme právě na sociální aspekty poválečné literatury a na nižší společenské třídy, protože ty nejlépe reprezentují nesnáze té doby.

Vzhledem k tomu, že předmětem této práce je poválečná literatura, jejíž tvorba a publikace, ale také obsah byl ovlivněn samotnou válkou, prezentujeme v první části této práce historický a sociálně – ekonomický kontext, přesněji španělskou občanskou válku a poválečné období prvního frankismu. Válka byla plná násilí a negativně ovlivnila následné poválečné období. Nastala dlouhá diktatura generála Francisca Franca, který ani původně neměl stát v čele povstalců. Poražení byli vystaveni těžkým represím. Dále ve zkratce vysvětlujeme, jak režim fungoval, jakou měla roli církev a jaké negativní dopady měl režim na ekonomiku a společnost, způsoboval bídu a hlad. Ve druhé části práce popisujeme, jak se odráží realita v poválečné literatuře, režim měl vliv na literární scénu a autoři, pokud ve Španělsku vůbec zůstali, se potýkali s přísnou cenzurou. Představujeme, jak se vyvíjel poválečný román a poválečné drama. Nedílnou součástí je také shrnutí života a díla obou autorů analyzovaných děl.

Ve třetí části práce se věnujeme jednotlivým tématům, sociálním aspektům v obou dílech. Zaměřujeme se na občanskou válku a politické dění, autoři se jim přímo nevěnují a na první pohled, se může zdát, že nejsou přítomné, avšak my poukazujeme na drobné odkazy a zmínky, které v dílech můžeme najít. V kapitole pojednávající o každodenním životě vidíme, kde se život postav odehrává, ve celém Madridu nebo na schodišti jednoho madridského domu. *Příběh jednoho schodiště* se více věnuje mezilidským vztahům a jejich vývoji během třiceti let. Mezi jednotlivými postavami je mnoho rozdílů, odlišují se jinými politickými a profesními názory či ekonomickou situací. I když se postavy snaží, některé zažívají mnoho životních neúspěchů. V obou dílech lze vidět, že měly ženy v té době špatné postavení a omezená práva, mohly se věnovat jen domácnosti a dětem. Postavy se často značí lhostejností vůči druhým, zajímají se jen o sebe. Někteří v *Úlu* trpí i nemocemi jako je tuberkulóza, která může být způsobena podvýživou. Je zde přítomné i téma homosexuálů, lidé je odsuzovali a režim s nimi také nejednal adekvátně.

Kapitola o chudobě a hladu vyzdvihuje neochotu a neschopnost lidí platit stále se zvyšující poplatky za elektřinu. V mezilidských vztazích hrají roli peníze a někteří jsou i ochotni se pro peníze oženit s někým, koho nemilují. Každý se k chudobě a hladu staví jinak. Někteří jsou zadlužení či zkrátka nemají dostatek a nemohou si proto dovolit obyčejné výdaje, jako kávu, cigarety, nové brýle, ale i návštěvu doktora. Oděv většinou vypovídá o ekonomické situaci daného člověka. Někteří skutečně trpí hlady a žijí buď z příspěvků ostatních anebo vůbec nejlí. Musí se spokojit s málem. Vliv má nedostatečný a nekvalitní přidělový systém, lidé se proto často uchylují k černému trhu. Trpí převážně nejnižší společenské třídy a ti poražení. Ale ne všichni trpí stejně, mezi lidmi jsou stále rozdíly a někteří si nemohou stěžovat.

V kapitole věnující se prostituci vidíme, že se mnoho žen uchyluje k prostituci a prodávání se. Představuje to pro ně jedinou možnost, jak si zajistit základní potřeby. Některé pracují na ulici, některé v nevěstincích. V poslední kapitole se zaměřujeme na touhu po postupu na společenském žebříčku a naději. Utrpení té doby, bída a nespokojenost způsobují u některých přirozenou potřebu změnit a zlepšit svou každodenní realitu. To, jestli jsou toho tito jedinci schopni, je již věc druhá. Pak jsou naopak takoví, kteří se nesnaží, vidí se jako chudáci uvržení do nespravedlivého světa a jen tiše žijí svůj život plný beznaděje.

Resumen

La presente tesis de diplomatura se dedica a los aspectos sociales de la literatura española de posguerra. Las dos obras, *La colmena* e *Historia de una escalera*, fueron escritas y publicadas casi al mismo tiempo. Aunque *La colmena* es más famosa en nuestros círculos, las dos obras son muy esenciales, presentaban en su tiempo algo nuevo y distinto, y por eso inspiraron a otros autores. Con respecto a la época difícil que siguió inmediatamente al terminar la guerra civil española, nos centramos en los aspectos sociales de la literatura de posguerra y en las clases bajas, porque eso es lo que mejor representa las dificultades de aquel tiempo.

Dado que el objetivo de este trabajo es la literatura de posguerra cuya creación y publicación, pero también cuyo contenido estaba influido por la guerra misma, presentamos en la primera parte del trabajo el contexto histórico a socioeconómico, la guerra civil española y la época de posguerra del primer período franquista. La guerra civil, un conflicto lleno de violencia, influyó negativamente los años siguientes de posguerra. Se instauró la larga dictadura del general Francisco Franco quien originalmente ni tenía que estar al mando de los sublevados. Los vencidos estaban sometidos a duras represiones. Como siguiente, explicamos cómo el régimen funcionó, qué papel jugó la Iglesia y qué impactos tuvo el régimen sobre la economía y sociedad, causó la pobreza y el hambre. En la segunda parte del trabajo, describimos cómo se refleja la realidad en la literatura de posguerra. El régimen tuvo impacto en la escena literaria y los autores, los que se quedaron en España, tuvieron que afrontar una censura muy estricta. Presentamos cómo se desarrollaba la novela y el teatro de posguerra. Una parte integral es también el resumen de la vida y obra de los dos autores de las obras analizadas.

En la tercera parte, nos dedicamos a los temas particulares, a los aspectos sociales en las dos obras. En el primer capítulo, nos centramos en la guerra civil y en los sucesos políticos. Los autores no los tratan precisamente a esos temas y a la primera vista puede parecer que esos temas no son ni presentes. No obstante, demostramos que sí que hay algunas referencias y menciones en las obras. En el capítulo dedicado a la vida cotidiana, podemos ver que la vida de los personajes tiene lugar en toda la ciudad de Madrid o solo en una escalera de una casa madrileña. *Historia de una escalera* se dedica más a las relaciones interpersonales y su evolución durante los treinta años. Entre los personajes hay muchas diferencias, se diferencian en sus opiniones políticas y profesionales o en su situación económica. A pesar de que los personajes se esfuerzan, algunas experimentan muchos fracasos en su vida. En ambas obras se puede ver que la situación de las mujeres era mala, sus derechos eran restringidos y solo podían

ser amas de casa y dedicarse a los niños. Los personajes son muchas veces indiferentes y solo se preocupan por sí mismos. Algunos en *La colmena* padecen de enfermedades como es tuberculosis que puede ser causada por desnutrición. También es presente el tema de los homosexuales, la gente los criticaba y el régimen tampoco los trataba adecuadamente.

El capítulo dedicado a la pobreza y hambre destaca la desgana e incapacidad de la gente a pagar la tarifa que sube cada vez más. En las relaciones interpersonales el dinero juega un papel importante y algunos están incluso dispuestos a casarse por dinero con alguien a quien no aman. Cada uno trata a su pobreza y hambre de manera diferente. Algunos están en deudas o simplemente no tienen lo suficiente y no pueden ni pagar los costes básicos como un café, cigarrillos, nuevas gafas o incluso una cita con el médico. La ropa suele reflejar la situación económica de la gente. Algunos de verdad pasan hambre y viven o de la contribución de otros o simplemente no comen nada. Tienen que conformarse con poco. Todo eso está influido por el sistema de racionamiento que es insuficiente y de mala calidad y por eso la gente recurre al estraperlo. Sufren sobre todo las clases bajas y los vencidos. No obstante, no todos sufren de misma manera, hay diferencias entre la gente y algunos no pueden quejarse.

El capítulo dedicado a la prostitución describe el hecho de que muchas mujeres recurren a la prostitución y a vender su cuerpo. La prostitución representa para ellas la única posibilidad de asegurar sus necesidades básicas. Algunas trabajan justamente en la calle y algunas en los prostíbulos. Para concluir, el último capítulo se centra en el deseo de ascender en la escala social y en la esperanza. El sufrimiento de aquel tiempo, la pobreza y el descontento provocan en algunos casos la necesidad natural de cambiar y mejorar su realidad cotidiana. Si los personajes son capaces de ese cambio es ya otra cosa. Y después hay aquellos que no se esfuerzan, se ven como unos desgraciados arrojados a un mundo injusto y solo viven silenciosamente su vida llena de desesperanza.

Bibliografie

- ANDERSON, Peter – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel. Construyendo la dictadura y castigando a sus enemigos. represión y apoyos sociales del franquismo (1936-1951). *Historia social*. 2011, no. 71. [on-line] [2020-3-23] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23228554?seq=1#metadata_info_tab_contents>
- ARAGONÉS, Juan Emilio. *Teatro español de posguerra*. Madrid: Publicaciones españolas, 1971.
- ASÚN, Raquel. Camilo José Cela. In *Historia y crítica de la literatura española: Época contemporánea: 1939-1970*. Primer suplemento. Vol. 8-1. Ed. Rico, Francisco – Sanz Villanueva, Santos aj. Barcelona: Crítica, 1999.
- BANDRÉS, Javier – ZUBIETA, Eva aj. Mujeres extraviadas: psicología y prostitución en la España de posguerra. *Universitas Psychologica*. 2014, vol. 13, no. 5. [on-line] [cit. 2020-4-6] Dostupné z: <https://www.academia.edu/12449850/Mujeres_extraviadas_psicolog%C3%ADa_y_prostituci%C3%B3n_en_la_Espa%C3%B1a_de_postguerra_Stray_Women_Psychology_and_Prostitution_in_Postwar_Spain>
- BARCIELA, Carlos. La España del «estraperlo». In *El primer franquismo: España durante la segunda guerra mundial*. V Coloquio de Historia Contemporánea de España, dirigido por Manuel Tuñón de Lara. Ed. García Delgado, José Luis. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1989.
- BUERO VALLEJO, Antonio. *Historia de una escalera. Las meninas*. Ricardo Doménech (ed.). Madrid: Espasa Calpe, 1995.
- BUERO VALLEJO, Antonio. *Příběh jednoho schodiště: hra o třech dějstvích*. Přel. Jan Makarius – Jana Makariusová. Praha: Dilia, 1973.
- CASAS, Ana. Antonio Buero Vallejo. In *100 escritores del siglo XX: ámbito hispánico*. Ed. Ródenas, Domingo. Madrid: Ariel, 2008.
- CELA, Camilo José. *La colmena*. Raquel Asún (ed.). Madrid: Clásicos Castalia, 1990.
- CELA, Camilo José. *La colmena*. Darío Villanueva (ed.). Barcelona: Vicens Vives, 1996.
- CELA, Camilo José. *La colmena*. José Jurado Morales (ed.). Madrid: Mare nostrum, 2005.
- CELA, Camilo José. *Úl*. Přel. Alena Ondrušková. Praha: Odeon, 1968.
- COBO ROMERO, Francisco – DEL ARCO BLANCO, Miguel Ángel aj. The Stability and Consolidation of the Francoist Regime. The Case of Eastern Andalusia, 1936-1950. *Contemporary European History*. 2011, vol. 20, no. 1. [on-line] [cit. 2020-3-23] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/41238342>>

DEL ARCO BLANCO, MIGUEL ÁNGEL. "Morir de hambre". Autarquía, escasez y enfermedad en la España del primer franquismo. *Pasado y memoria: Revista de historia contemporánea*. 2006, no. 5. [on-line] [cit. 2020-4-3] Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2379568>>

DOMÉNECH, Ricardo. *El teatro de Buero Vallejo: Una meditación española*. Madrid: Editorial Gredos, 1993.

FOLGUERA, Pilar. La Construcción De Lo Cotidiano Durante Los Primeros Años Del Franquismo. *Ayer*, 1995, no. 19. [on-line] [cit. 2020-02-21] Dostupné z: <www.jstor.org/stable/41328405>

FORBELSKÝ, Josef. *Španělská literatura 20. století*. Praha: Karolinum, 1999.

FOSTER, David William. *Forms of the novel in the work of Camilo José Cela*. Vol. XLIII Missouri: University of Missouri Press, 1967.

GARCÍA FERRANDIS, Xavier. Aspectos epidemiológico-asistenciales de la tuberculosis en Valencia durante la Guerra Civil española y la posguerra inmediata (1936-1941). *Revista de la Sociedad Española de Historia de las Ciencias y de las Técnicas*. 2013, vol. 36, no. 77. [on-line] [2020-3-23] Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4244461>>

GARCÍA MARQUINA, Francisco. *Retrato de Camilo José Cela*. Lafayette: Society of Spanish and Spanish-American Studies, 2005.

GERONA LLAMAZARES, José Luis. *Discapacidades y minusvalías en la obra teatral de D. Antonio Buero Vallejo: apuntes psicológicos y psicopatológicos sobre el arte dramático como método de exploración de la realidad humana*. Madrid: Universidad Complutense, 1991.

GONZALBO AIZPURU, PILAR. El hombre y sus necesidades, I. El alimento. In *Introducción a la historia de la vida cotidiana*. México: Colegio de México, 2006. [on-line] [2020-3-30] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/j.ctv47wflb.14>>

HALSEY, Marta T. La dimensión simbólica de algunas tragedias de Buero Vallejo. *Don Galán: Revista de investigación teatral*. 2016, no. 6 (Antonio Buero Vallejo: Cien años). [on-line] [cit. 2020-3-13] Dostupné z: <http://teatro.es/contenidos/donGalan/donGalanNum6/pagina.php?vol=6&doc=1_4&pag=2>

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017.

CHALUPA, Jiří. *Stručná historie států: Španělsko*. Praha: Nakladatelství Libri, 2010.

IBÁRRURI, Dolores. *Boj španělského lidu proti Francovu režimu*. Přel. Libuše Prokopová. Praha: Orbis, 1952.

ILIE, Paul. *La novelística de Camilo José Cela*. Madrid: Editorial Gredos, 1971.

INIESTA GALVAÑ, Antonio. *Esperar sin esperanza: El teatro de Antonio Buero Vallejo*. Murcia: Universidad de Murcia, Servicio de publicaciones, 2002.

JACOBY, Sissa. En busca de Camilo José Cela. *Cuadernos Hispanoamericanos*. 2012, no. 748.

JIMÉNEZ LEÓN, Marcelino. Paralelismos entre "La colmena" e "Historia de una escalera". *Anuario de estudios celianos*. 2011, no. 1. [on-line] [cit. 2020-2-28] Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4794875>>

JORGE DE SANDE, María del Mar. Los efectos de la censura franquista: La juerga [1957, 1961], una novela inédita de Ángel María de Lera (1912-1984). *Epos: revista de filología*. 2018, no. 34. [on-line] [cit. 2019-12-17] Dostupné z: <<http://revistas.uned.es/index.php/EPOS/article/view/22676/20700>>

KENT, Victoria. Prostitución. *Revista Mexicana de Sociología*. 1951, vol. 13, no. 1. [on-line] [cit. 2020-3-6] Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/3537945>>

KIRSNER, Robert. Camilo José Cela: la conciencia literaria de su sociedad. *Cuadernos Hispanoamericanos*. 1978, no. 337-338.

KRČ, Eduard – MIRABET, Núria. *La narrativa española del siglo XX a partir de la guerra civil*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

MANGINI, Shirley. Memories of Resistance: Woman Activists from the Spanish Civil War. *Signs*. 1991, vol. 17, no. 1. [on-line] [cit. 2020-3-23] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/3174451>>

MARTÍNEZ FÁBREGAS, Jezabel – ZURBANO-BERENGUER, Belén. La mujer represaliada y el homosexual torturado durante la guerra civil y la posguerra española. El caso de Huelva. In *Libro de Actas del I Congreso Internacional de Comunicación y Género*. Coord. Mateos Martín, Concha – Ardèvol Abreu, Alberto Isaac aj. Sevilla: Facultad de Comunicación. Universidad de Sevilla, 2012. [on-line] [cit. 2020-3-30] Dostupné z: <<http://hdl.handle.net/11441/33223>>

MCSORLEY, Bonnie Shannon. "Historia de una escalera" and "El tragaluz": Twenty Years and One Reality. *Modern Language Studies*. 1979-1980, vol. 10, no. 1. [on-line] [cit. 2020-3-13] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/3194624>>

NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. *Adiós a la España eterna: la dialéctica de la censura. Novela, teatro y cine bajo el franquismo*. Přel. Rosa Pilar Blanco. Madrid: Anthropos, 1994.

NÚÑEZ DÍAZ-BALART, MIRTA. Los muros caídos de la decencia. La prostitución en el franquismo de posguerra. In *Mujer, franquismo y represión: Una deuda histórica*. Ed. Egido, Ángeles – Montes, Jorge J. Madrid: Sanz y Torres, 2018. [on-line] [cit. 2020-4-6] Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=QV9ODwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>

O'LEARY, Catherine. *The theatre of Antonio Buero Vallejo: ideology, politics and censorship*. Woodbridge, Suffolk: Tamesis, 2005.

- OLIVIA, César. El teatro. In: *Historia y crítica de la literatura española: Época contemporánea: 1939-1970*. Primer suplemento. Vol. 8-1. Ed. Rico, Francisco – Sanz Villanueva, Santos aj. Barcelona: Crítica, 1999.
- PACO, Mariano de. El teatro de Buero Vallejo: dramaturgia y sentido social. In *Buero después de Buero*. Toledo: Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, 2003.
- PACO, Mariano de. Historia de una escalera: veinticinco años más tarde. In *Estudios sobre Buero Vallejo*. Ed. Paco, Mariano de. Murcia: Universidad de Murcia, 1984.
- PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. *Manual de literatura española. Vol. 14, Posguerra: dramaturgos y ensayistas*. Pamplona: CÉNLIT Ediciones, S.L., 1995.
- PEDRAZA JIMÉNEZ, Felipe B. – RODRÍGUEZ CÁCERES, Milagros. *Manual de literatura española. Vol. 13, Posguerra: narradores*. Pamplona: CÉNLIT Ediciones, S.L., 2000.
- PÉREZ HENARES, Antonio. *Antonio Buero Vallejo: una digna lealtad*. Toledo: Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, 1998.
- SANZ VILLANUEVA, Santos. Camilo José Cela. In *100 escritores del siglo XX: ámbito hispánico*. Ed. Ródenas, Domingo. Madrid: Ariel, 2008.
- SHELNUTT Jr., William L. Symbolism in Buero's "Historia de una Escalera". *American Association of Teachers of Spanish and Portuguese*. 1959, vol. 42, no. 1. [on-line] [cit. 2018-11-11] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/334697>>
- SOBEJANO, Gonzalo. "La colmena": olor a miseria. *Cuadernos Hispanoamericanos*. 1978, no. 337-338.
- TAMAMES, Ramón. *La República: La era de Franco*. Madrid: Alianza Editorial, 1988.
- TUSELL, Javier. *Franco en la guerra civil: Una biografía política*. Barcelona: Tusquets, 1993.
- UBIETO ARTETA, Antonio – José María, SECO SERRANO, Carlos aj. *Dějiny Španělska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- VILANOVA, Antonio. *Novela y sociedad en La España de la posguerra*. Barcelona: Editorial Lumen, 1995.
- VILLANUEVA, Darío. La intencionalidad de lo sexual en cela. *Los Cuadernos del Norte*. 1988, no. 51. [on-line] [2020-3-6] Dostupné z: <https://cvc.cervantes.es/literatura/cuadernos_del_norte/pdf/51/51_54.pdf>
- VIZCAÍNO CASAS, Fernando. *La España de la posguerra 1939-1953: Anecdotario de los años difíciles*. Barcelona: Editorial Planeta, 1975.